

Sprog i
Norden
2000

2000

Språk!
Norden

Språk i Norden Sprog i Norden 2000

*Årsskrift for Nordisk språkråd
og språknemndene i Norden*

Redigert av Birgitta Lindgren (hovedredaktør), Henrik
Holmberg (Danmark), Eivor Sommardahl (Finland), Ari Páll
Kristinsson (Island), Svein Nestor (Norge)

© Nordisk språkråd 2000
ISSN 0108-8270
ISBN-82-7433-041-2

Innehåll

<i>Guðríður Sigurðardóttir</i> : Hilsningstale på årskonferansen til de nordiske språknemndene i Höfn i Hornafirði 26. august 1999	5
<i>Kristján Árnason</i> : Skandinavisme og islandsk sprogpolitik	12
<i>Aino Piehl</i> : Finnarna och svenska språket i det nordiska samarbetet	24
<i>Inge Lise Pedersen</i> : Sprogkontakt, sprogpåvirkning – og sprogpolitik	34
<i>Elisabeth Alm</i> : Internordisk kommunikation – kurs i skandinaviske vid Islands universitet våren 1999	45
<i>Nancy L. Coleman</i> : Prosjektet Språk og litteratur i Vest-Norden	50
<i>Lena Heine</i> : Semikommunikation och receptiv flerspråkighet i Skandinavien. Ett forskningsprojekt vid Hamburgs universitet	59
<i>Henrik Møller</i> : Sproglig opdagelse – sproglig opdragelse. Nabosprog i et didaktisk perspektiv	62
<i>Helge Sandøy</i> : Språkleg klimavariasjon med anglo-amerikanske vinddrag	72
<i>Pirkko Nuolijärvo</i> : Finska, svenska, samiska och andra språk i det tvåspråkiga Finland	96
<i>Jørn Lund</i> : Nordisk sprogsamarbejde – på nye betingelser	104
<i>Birgitta Lindgren</i> : Språksamarbete i Norden 1999	112
Ny språklitteratur	120
Publikationer från språknämnderna	120
Danmark	126
Finland	142

Island	148
Norge.....	150
Sverige.....	155
Nya ordböcker och ordlistor.....	166
Danmark.....	166
Finland.....	168
Island	173
Norge.....	174
Sverige.....	175

Hilsningstale på årskonferansen til de nordiske språknemndene i Höfn i Hornafirði 26. august 1999

Guðríður Sigurðardóttir

Kjære møtedeltakere!

Det er en sann fornøyelse for meg å få anledning til å hilse dere her i dag når vi skal debattere våre nordiske språks stilling og det nordiske språksamarbeidet. Det språklige samarbeidet mellom landene i Norden er viktig og knytter seg ofte til andre deler av samarbeidet på en innfløkt og til og med usynlig måte.

Det har for eksempel blitt hevdet at slektskapet mellom de nordiske språk er det som i stor grad danner grunnlaget for den nordiske identitet og at denne identiteten står i fare dersom vi ikke dyrker det språklige samarbeidet. Her på Island hører man svært ofte røster som uttrykker bekymring over at de unge heller snakker engelsk enn noen av de nordiske språkene med sine jevnaldrende i de andre nordiske land.

Dette gjelder ikke bare for de unge; situasjonen er egentlig den samme for de som er eldre også. I virkeligheten har språkene utviklet seg så forskjellig gjennom tidene at det ikke er noen automatikk i at folk i de nordiske land uten videre forstår hverandre. På Island har vi i lang tid gått særlig inn for å bevare og vedlikeholde det islandske språket blant annet med sær-islandske nylaginger (nyord). Nylig hørte vi fra Sverige at man der mener det er grunn til å ty til spesielle forholdsregler for å bevare det svenske språket, særlig med tanke på den raske utvikling vi har innenfor informasjonsteknologien.

I nordisk sammenheng er det visse blitt lagt vekt på å dyrke det språklige samarbeidet på forskjellig måter, og slik vil det også være i den nærmeste fremtid. Det er blitt satt i gang forskjellige prosjekt både av de nordiske myndigheter, av forskjellige organisasjoner og av enkeltpersoner. Landenes myndigheter har hatt omtanke for språksamarbeidet, og i de fore-

gående år har det landet som har hatt formannskapet i Nordisk ministerråd når det gjelder utdanning, kultur og forskning, prioritert det språklige samarbeidet ved utformingen av det nordiske samarbeidets politikk på dette området.

Det er nok å nevne det omfattende prosjektet NORDMÅL som i de siste årene har fått stor tilslutning i landene, og som i dag omfatter et variert samarbeid på det språklige området.

Det skal imidlertid ikke legges skjul på at ikke alle land i Norden sitter ved samme bord når det gjelder språkforståelse landene imellom, og de muligheter folkene har til å uttrykke seg på sine egne språk både i formelle og uformelle kontakter. For eksempel er Island og Finland sammen med Grønland, Færøyene og Sameland i en helt annen situasjon enn Danmark, Sverige og Norge når det gjelder dette.

Det er et helt annet liv å kunne snakke sitt eget språk i det nordiske samarbeidet slik representanter fra disse tre landene kan gjøre. Med det i tankene kan man spørre: Hva kan gjøres?

Det finnes ingen enkle svar på dette spørsmålet, men det nytter ikke å stikke hodet i sanden. Man kunne for eksempel spørre om tolkning kunne være en løsning? Gjennom årene har bruken av tolker i det nordiske samarbeidet blitt betraktet med skepsis, en holdning som det imidlertid er skjellig grunn til å revidere; noe som vel også har skjedd i økende grad nå i de senere år. Er det for eksempel ikke ønskelig at islandsk, som er det språket som er mest likt det som ble brukt her i Norden i forne tider, får klinge i de nordiske fora? – Det samme gjelder jo også for de andre språkene.

Men det som først og fremst må veie tyngst i pleiingen av det nordiske samarbeidet, er årvåkenhet og motivasjon og landenes interesse for å bevare kontakten. Man er imidlertid i stigende grad blitt oppmerksom på at det direkte møtet med et annet nordisk lands språk og kultur er et av de mest virksomme midler når det gjelder å skape nordisk engasjement og fremme språkforståelsen.

Fra offentlig hold er det blitt produsert mange rapporter om de nordiske språkenes stilling og forholdet mellom dem.

For eksempel vedtok utdannings- og forskningsministrene i desember 1996 å nedsette en arbeidsgruppe, språkpolitikkgruppen som hadde som mandat å komme med forslag til en nordisk språkpolitikk og til en forbedret struktur for språksamarbeidet i Nordisk ministerråd. Dette ble gjort på bakgrunn av samarbeidsministrenes rapport: *Det umistelige rapport om den nordiske sprogforståelse i et bredere perspektiv.*

Språkpolitikkgruppen ble nedsatt i samråd med kulturministrene. Utdannings- og forskningsministrene, kulturministrene og samarbeidsministrene behandlet så i juni 1998 det utarbeidde forslag til politiske hovedmål og fastsatte retningslinjer for en ny struktur for Ministerrådets språksamarbeid.

Utgangspunktet for Ministerrådets forslag er dels å fastholde og styrke den politiske interesse for det nordiske språksamarbeidet; dels å skape strukturelle forutsetninger for bedre sammenheng i Ministerrådets språksatsninger. De skandinaviske språkene skal fortsatt utgjøre en felles ramme for det nordiske samarbeidet, og internordisk språkforståelse og kulturkompetanse skal fastholdes og videreutvikles særlig i forhold til finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk og samisk.

Hovedansvaret for det språklige samarbeidet skal ligge hos utdannings- og forskningsministrene og hos kulturministrene, som skal ta initiativ til å utvikle tverrsektorielle prosjekter og stå for implementering og oppfølging av en NORDISK SPRÅKPOLITIKK.

Det skal foretas en styrking av ordningen med tolkning slik at skandinaviske nordboere får muligheter til tolkning når det er relevant for deres deltakelse i nordisk samarbeid. Videre skal det i Ministerrådet skapes rammer for tolkning fra islandsk til et skandinavisk språk.

På sin 50. sesjon i november 1998 godkjente Nordisk råd Ministerrådets forslag til en Nordisk språkpolitikk.

I tillegg til dette har undervisnings-, forsknings- og kulturministrene godkjent følgende tiltak for en konkret implementering av en ny struktur for språksamarbeidet:

Det er blitt etablert en referansegruppe som består av ett medlem fra hvert av de nordiske land utpekt av embetsmannskomiteen for undervisning og forskning, dessuten ett medlem utpekt av embetsmannskomiteen for kultur, ett medlem utpekt av det grønlandske hjemmestyre, ett medlem utpekt av det færøyske landsstyre og ett medlem utpekt av Nordisk samisk institutt.

Referansegruppen skal skape helhet og sammenheng i Ministerrådets mange språkaktiviteter samt ha spesielt ansvar for NORDMÅL og samarbeidet med nordiske interessenter på språkområdet. Til slutt skal Ministerrådet oppprioritere en særlig innsats på språkområdet for barn og unge, for deres lærere samt undervisning av voksne i arbeidsmarkedet.

Den språkpolitiske referansegruppens mandat er å være rådgiver for Ministerrådet (MR-U og MR-K) når det gjelder språksatsninger, og legge frem språkpolitiske spørsmål for ministrene.

Gruppen skal ha det overordnede ansvaret for NORDMÅL og legge frem forslag til undervisnings-, forsknings- og kulturministrenes 5-årige handlingsplaner og embetsmannskomiteenes årlige virksomhetsberetninger for å sikre helhet og sammenheng i Ministerrådets språkaktiviteter. Referansegruppen skal se på prioriteringen av Ministerrådets satsninger innen språksamarbeidet, komme med forslag til evaluering av nordiske språkaktiviteter, og ta initiativ som fremmer synergieffekt og koordinering når det gjelder de nordiske språksatsningene. Den skal videre fremme samarbeidet med nordiske interessenter på språkområdet såsom frivillige organisasjoner og bilaterale organer.

Medlemmene av den språkpolitiske referansegruppen er utpekt for en periode på tre år, og kjerneoppgaven for gruppen er å legge frem for ministrene et utkast til et nytt NORDMÅL.

Det er klart at en fremgang for hele denne virksomheten bygger på et omfattende samarbeid mellom alle de som har med språk å gjøre i de nordiske land.

Det nordiske språksamarbeidet har fått de nordiske ministrenes oppmerksomhet. I Islands formannskapstid og på det første ministermøtet som de nordiske utdannings- og forskningsministrene holdt i mars 1999, bestemte de seg for å arrangere en egen temadiskusjon om de små språkenes stilling. Dette ble gjort særlig med tanke på den raske utvikling som finner sted innenfor informasjonsteknologien (IT). Utviklingen innen informasjonsteknologien vil nemlig kunne få en omfattende og gjennomgripende innflytelse på fremtidens utdanning og undervisning, blant annet gjennom for eksempel spesialiserte undervisningsprogrammer, gjennom databanker og telekommunikasjon. Siden det samtidig er klart at engelsk er det språket som brukes mest i forbindelse med denne teknikken, blir spørsmålet om elevenes status i de små språksamfunn og forholdet til informasjonsteknikk mer og mer aktuelt. Og man kan spørre om det for eksempel er et realistisk mål å få oversatt og bearbeidet datateknikkens programvarer.

Det ville ikke være av veien, synes man, at det i den nordiske debatt om de små språksamfunns stilling i forhold til den hurtige utviklingen innen informasjonsteknologien, ble overveid om man ikke skulle peke ut noen problemer som er felles for de nordiske land. Samtidig kunne det være interessant å undersøke hva det er som skiller landene i Norden på dette området.

På ministerrådsmøtet diskuterte ministrene spørsmålet om engelsk som språk innen informasjonsteknologien er en trussel mot de små språk, og om det i IT-verdenen ikke skjer en viss tilpasning av de små språk til engelsk?

Spørsmålet om elevenes status i de små språksamfunn når det gjelder informasjonsteknologi, trenger seg stadig mer og mer på. Spørsmålet som dukker opp, er om denne utviklingen i IT-verdenen innebærer en risiko for de små språksamfunn.

På ministermøtet og i den forberedende prosessen mellom landene kom det frem at det ikke finnes noen absolutt målestokk for problemer på dette området. Forskjellig historie, kultur, holdninger og ulik størrelse, markedsforhold og offentlig politikk er momenter som betyr noe. Det er ikke usannsynlig at

man vil se annerledes på tingene i det danske og svenske språksamfunn for eksempel, enn i det færøyske og det samiske språksamfunn.

Men hvordan er så forholdene når man ser på Norden generelt? Er det slik at bruken av skolemateriell på landenes egne språk står svakt i forhold til bruken av utenlandsk undervisningsmaterieil; for eksempel materieil på engelsk?

Pr. i dag er det trolig ikke mulig å få et tilfredsstillende svar på dette. Selv om alt undervisningsmaterieil for grunnskolen er på landets eget språk, som for eksempel på Island, og kun en liten brøkdell av materieillet i de videregående skoler på fremmede språk, kan informasjonsteknologien føre til at dette blir endret. I den forbindelse kan man fundere over hva som finnes på landets eget språk, og hva som finnes på engelsk.

Uten slike overveielser er det uklart om det er en fordel å bruke engelsk materieil. Det finnes allerede ganske mye materieil på engelsk på for eksempel CD, og i England har man i skolesamarbeidet vurdert dette og lurt på om de kan være brukbare i undervisningen. En tilsvarende vurdering i de nordiske land kunne være nyttig.

I diskusjonen på ministermøtet snakket man imidlertid om at selv om man kunne si at undervisningsmaterieil var på landenes egne språk, så bar språkene trolig mer og mer preg av å være et slags teknisk språk.

Det kom også frem i forbindelse med ministermøtet at det i de nordiske land ikke finnes regler om bruken av undervisningsmaterieil på hjemmespråket. Forklaringen er trolig den at man hittil har betraktet det som en selvfølgelighet at materieillet skal være på landets eget språk. Teknologitvviklingen ser heller ikke ut til å ha fremtvunget noe behov for politiske målsetninger eller regler når det gjelder bruk av skolematerieil på fremmedspråk i grunnskolen og den videregående skolen i Norden.

På Island er man, slik det har kommet frem, svært bevisst når det gjelder å beskytte språket, og mange betrakter den utvikling som skjer som et reelt problem og en trussel mot språket. Man

kan derfor forvente en betydelig motvilje mot å bruke engelsk programvare i islandske skoler.

På den andre side er det interessant å fundere over hvilken innflytelse bruken av Internett i skolen har når man tar i betraktning at engelsk for det meste er dominerende på Internett, og om Internett kan oppfattes som en trussel mot språket.

I skolene brukes Internett uten forbehold. På Island for eksempel oppfordrer myndighetene – og det uten å bekymre seg – elevene til å bruke Internett. Etter hvert er det ganske mye materiell på lokalspråket som er kommet på Internett i de fleste land. Internett gir også adgang til andre språk, noe som kan stimulere språkkunnskapene generelt, og det ser man på som noe positivt. Engelsk er dominerende også på andre områder i de unges liv, for eksempel i musikken (MTV), så Internett er ikke noe spesielt i så henseende.

Når det gjelder språkteknologiens fremtidige innflytelse på de små språksamfunn, for eksempel, har man av og til sett påstander om at utviklingen innenfor språkteknologien vil løse de mindre språksamfunns engelskproblemer. Men er dette en realistisk påstand?

Det er unektelig flere spørsmål enn svar som dukker opp når man ser på hvilken innflytelse den raske tekniske utviklingen kan ha på språket. Og med dette i tankene er det svært viktig at samarbeidet mellom de forskjellige språknemndene i Norden og mellom andre som har med disse sakene å gjøre, fungerer som det skal.

Man kan selvsagt fundere i det vide og brede over alle de spørsmål som skal tas opp på dette møtet, men jeg tror jeg vil avslutte her. Senere i programmet vil dere behandle forholdet mellom de nordiske språk i en omfattende og instruktiv sammenheng.

Skandinavisme og islandsk sprogpolitik

Kristján Árnason

1. Indledning

Islandsk sprogrøgt har beskedne midler; der er mange ting som kræver arbejde, og der er få hænder. Det er derfor et stadigt spørgsmål hvor stor vægt vi skal lægge på det nordiske sprog-samarbejde, er det umagen værd?

Men det er vel også et vedvarende spørgsmål for politikerne hvor stor vægt de vil lægge på nordisk samarbejde i det hele taget. Med en del af de nordiske riger som medlemmer af EU og en del stående udenfor, og med Amerika på vestkanten og Rusland på østkanten må det hele tiden være spørgsmål om geopolitisk balance hvor vægten skal lægges og hvor vigtig Norden er i det internationale sammenhæng.

Spørgsmålet om Islands deltagelse i sprogsamarbejdet og det nordiske samarbejde er endnu mere indviklet på grund af vores særstilling overfor skandinaverne. Denne særstilling er på den ene side at vi taler et fremmed eller „ikke skandinavisk” sprog, d.v.s. et sprog som er uforståeligt i Skandinavien, og på den anden side er vi ganske små. Så små at vores „store” brødre glemmer os ofte når de diskuterer deres „store” problemer.

En central sag i spørgsmålet er de skandinaviske sprogs status over for de ikke skandinaviske og det synspunkt at disse sprog laver enligt mange kernen i det nordiske ideal. Dette kan vi nævne sproglig skandinavisme. Men der findes andre synsvinkler på skandinavisme eller ideologi for nordisk samarbejde.

En af disse synsvinkler er det videre kulturelle sammenhæng med historien som baggrund, hvor der henvises til den nordiske kulturarv, hvor oldislandsk spiller en rolle. En anden synsvinkel er den geopolitiske, som stort set kan se bort fra de „central-skandinaviske” sprog.

2. Det nordiske sprogfællesskab

I en rapport fra den sjätte konference: *The Nordic Languages and Modern Linguistics* taler Erik Hansen om det nordiske sprogfællesskab. Enligt Erik bygger dette sprogfællesskab på det som Haugen (1966) har nævnt **semikommunikation**, som defineres som „sproglig kommunikation hvor de kommunikerende benytter hver sit sprog. Normalt sådan at hver bruger sit eget modersmål. Man behersker altså aktivt det sprog som man benytter, mens man passivt behersker kommunikationspartnere ns sprog” (Erik Hansen 1987:7).

Semikommunikation forekommer mange steder, men det særlige ved skandinavisk semikommunikation er „at dette sproglige fællesskab er gjort til et officielt kulturpolitisk projekt med en hel del praktiske konsekvenser” (op.cit., s. 8). Inkluderet i dette er begrebet **nabosprog (grannspråk, grannespråk)**, som ikke er et rigtigt fremmedsprog. Men problemet er at der findes også rigtige fremmedsprog i Norden. Våres nordiske venner kan ikke forstå de nordiske sprog færøsk og islandsk og heller ikke de „u-nordiske” finsk, samisk eller grønlandsk. Men der findes stadigvæk kommunikation gennem at folk som har et af disse sprog som modersmål lærer sig et af de centralskandinaviske. Erik kalder det for sekundær semikommunikation når en islænding taler dansk og en finne taler svensk.

Skandinavismen, som går helt tilbage til det 18. århundrede havde det som ideal at fremme ligheden mellem dansk, norsk og svensk, og der findes folk som har kæmpet for at det skulle blive til ét stort skriftsprog. Den første som Erik citerer er den danske oplysningsfilosof J.S. Sneedorf (1761). Han ville skabe et stort sprogområde som kunne sammenligne sig med det franske, „med åbenbare fordele, specielt mht. videnskaberne, som dette medfører” (op.cit. p.9).

Men skandinavismens stærkeste form var den „akademiske skandinavisme i 1840erne”. Den danske filolog N.M. Petersen hævder at folket må forstå sig selv, må forstå sin fortid, og fortidens sprog. Her handler det om noget som man måske kan

kalde „nordisk folkeånd”, men der henvises også til styrke fra størrelsen.

”Enhver af de tre literaturer, den danske, norske og svenske, er for lille til at være noget for sig; forbundne tør de derimod byde det fremmede spidsen, forbundne ville de opnå, hvad de alle attrå” (N.M. Petersen, citeret efter Erik Hansen 1987:9)

Enligt Erik har ideen om det nordiske sprogfællesskab været en succes i at man har sat „nabosprogsundervisning” som en del af modersmålsundervisningen, det praktiske formål er træning i passiv sprogbeherskelse. Men Erik mener at hvis man vil, kan man lige så godt kalde det „noget i retning af en fiasko – det beror på hvad man lægger vægt på og hvilke krav man stiller til arbejdet med at befæste og udvikle fællesskabet” (op.cit., s. 15).

Det med at lave et fællesnordisk skriftsprog er langt fra at blive realiseret. Resultatet er „et fællesnordisk ord hvert 10. år”, og forsøg til at koordinere ortografien er ikke lykkedes. Allan Karkers vurdering (1976:82) er at „øjemedet blev forspildt for hundrede år siden”, men han trøster sig ved at „evigt ejes kun det tabte”. Erik mener at en ændring i fællesnordisk retning af dansk retskrivning „ville ikke fjerne de træk der i forvejen gør den danske ortografi så besværlig selv for danskerne. Det ville aldrig kunne gennemføres.” (Op.cit., s. 16.) Til trods for nabosprogsundervisningen vil dansker og svensker ikke læse andre nordiske sprog, og for at ville se på fjernsyn eller film vil de ha tekst. Nordmænd er dygtigere; de læser, enligt Erik, f.eks. danske og svenske bøger, hører på radio og ser på fjernsyn uden tekst.

Men det vigtigste er vel den politiske gestus. Erik siger om et handlingsprogram om nordisk sprogforståelse fra 1977: „I øvrigt er der ikke bevilget penge til gennemførelse af handlingsprogrammet, men det er for så vidt ikke vigtigt: Nordisk Ministerråd har markeret sit nordiske sindelag, og det er det det drejer sig om. Det ville være alt for riskabelt at tage økonomiske chancer på ideen. Lidt efter lidt vil man så bevilge penge til et par af programmets billigste punkter, og på den måde har man vist al den gode vilje der kan blive tale om.” (s. 18).

Men Erik mener at at nabosprogsforståelsen er et faktum som en del af skandinavernes lingvistiske kompetance: „Danske, norske og svenske politikere, forretningsfolk, håndværkere, turister og forskere kan ved ganske kort tids øvelse lære at omgås sprogligt – og det er noget alle ved”. (s. 19) Han mener at der findes ingen argumenter for for store nationalpædagogiske projekter eller tunge administrative organer, tildeling af store bevillinger og nedsættelse af kommissioner. Men der er brug for gode ordbøger og hjælpemidler, mener han (loc.cit.).

Eriks konklusion er altså at handlingsprogrammer er i det mindste delvis mislykkede, men at den lingvistiske forudsætning for semikommunikation er tilstede, og at hvis man har brug for det, så kan man godt klare sig i kommunikation med de nordiske venner. Men her står islændinge og andre ikke-skandinaver udenfor. Vi er ikke medlemmer af det nordiske sprogfællesskab. Og hvis islændinge og andre ikke skandinaver skal deltage i dette nordiske fællesskab må det være under andre vilkår end for skandinaverne.

Men det er måske ikke så sikkert at semikommunikationen fungerer så godt i dag som Erik mente at den gjorde for ti år siden. I diskussionen på sprog mødet i Höfn blev der fortalt anekdoter om at svensk og dansk ungdom kommunikerer med engelsk som *lingua franca*. Om det er tilfældet, er måske hele Norden sunket ned til samme plan, d.v.s. nationer med ulige sprog, og hvor kommunikation kræver at i det mindste en deltager i hver kommunikationssituation taler et fremmed sprog.

3. Skandinavismens vilkår i nutiden

Enligt Geirr Wiggen (1998:134), som citerer Lars Vikør (1993), eksisterer det nordiske sprogællesskab på tre nivåer: et ideologisk, et institutionelt og et alment for uformelle kontakter. Om man ser på motivationen eller vilkårene kan man måske sige at de kræfter der er stærkest i denne sammenhæng er:

1. *Nostalgi*, „folkeåndens udtryk”. Der findes for eksempel interesse blandt islændinge for nordisk kultur. Og måske eksisterer modsvarende interesse for islandske forhold og islandsk kultur hos andre. Trods for al globalisering føler man slægtsskab. Min generation hører på Benny Andersen, C.M. Bellman og Cornelis Vreeswijk. Men jeg er bange for at ungdommen ikke har samme interesse. Jeg tror inget af mine børn hører på skandinavisk musik.

2. *Geopolitik*. Som sagt, er den internationale politik en vigtig del af vilkårene for nordisk samarbejde. Dette er spørgsmålet om Norden som en enhed overfor Europa, Rusland og Amerika.

3. *Praktiske forhold, handling*. Her kan man med modsatte formærker henvide til størrelsesfaktoren som blev brugt i det nittede århundredes diskussion om skandinavisme. Norden, med 23 millioner indbyggerer er en større enhed end de enkelte lande. (Hvis man bare tæller de som taler norsk/svensk/dansk, så har vi 18 millioner.) Island er f.eks. for lille til at få en egen agent for Microsoft, så vi må nøjes med at dele en med vores skandinaviske venner.

Enligt Geirr Wiggen fungerer skandinavismen bedst når Norden får en fælles fjende. Han taler om et „historisk kulturelt fellesskab skapt under påtrykk av en yttre fiende.” (Wiggen 1998:136). „Både på det ideologiske og det institusjonelle planet er det nordiske samarbeidet på det språklige så vel som på ei rekke andre politiske områder kommet i stand for å verne Norden mot trusler utafra” (op. cit. 1998:139, cf. Molde 1983:154).

Man kunne måske tænke at Norden skulle stå sammen overfor nutidens internationalisering. Men Geirr mener at f. eks. forholdet til EU er mere kompliceret. Det handler om „økonomisk-politisk trussel om splittelse”. Og han fortsætter: „[D]enne økonomiske liberalismen, ... har som forutsetning ei radikal endring i sivilisasjonsforma i vår del av verden som jeg mener svekker mulighetene til å opprettholde både en allmenn følelse av nordisk enhet og institusjoner til forsvar for det nordiske språk- og kulturfellesskapet og det språklige og kulturelle

mangfoldet som ellers, mer en noe annet, karakteriserer Europa" (Wiggen 1998:141). I det hele taget er Geirr ganske pessimistisk: „Det nordiske språkfelleskapet er allerede svekka ideologisk og institusjonelt ... hovedsagelig pga. denne økonomisk-politiske internasjonaliseringa ” (s. 157) og han tror at „mange nordiske politikere ... er klare til til å vende det nordiske språkfelleskapet ryggen” (s. 158). Når dette tages sammen med det som allerede var nævnt, at skandinavisk ungdom kommunikerer på engelsk, er der måske ikke nogen større grund til optimisme for skandinavismen.

4. Sprogskandinavismen i sit ideale miljø

Trods alt kan man vel sige at skandinavismen fungerer temmelig godt i det ideale miljø. På nordiske møder som direkte bygger på ideologien og hvor man vil finde de største entusiaster, bruges skandinavisk.

Ulla Börestams undersøgelse fra 1991 viser dette. Her er islænderne nok så tapre og dygtige. På fig. 1 kan man se tal fra Ullas undersøgelse, som laver en slags „forståelsesindeks” (cf. Börestam 1991:9).

Det vi her lægger mærke til er at nordmænderne er de dygtigste, men at islænderne, til trods for at deres modersmål ligger langt fra de skandinaviske sprog det handler om at forstå, er næsten så dygtige som skandinaverne selv (inklusive Finlandssvensker). Det man må specielt lægge mærke til er at islænderne har en bedre præstation end finner. Set i denne belysning kan en islænder naturligtvis være stolt overfor sine landsmænd i det nordiske sammenhæng.

Men grunden til forskellen mellem finner og islænder er naturligtvis ikke at islænderne er mere begavet. Deres motivation er måske stærkere. De kommer fra en lille nation som ikke kan stille for store krav overfor de „store” brødre mens finnerne har større råd, delvis på grund af at de er større og delvis på grund af deres politiske situation. Det kan også godt være at en komparativ studie af den almindelige islænder og

den almindelige finnes kundskab til skandinavisk ville vise at islændinge er lige så dårlige til at kommunikere på skandinavisk som finner.

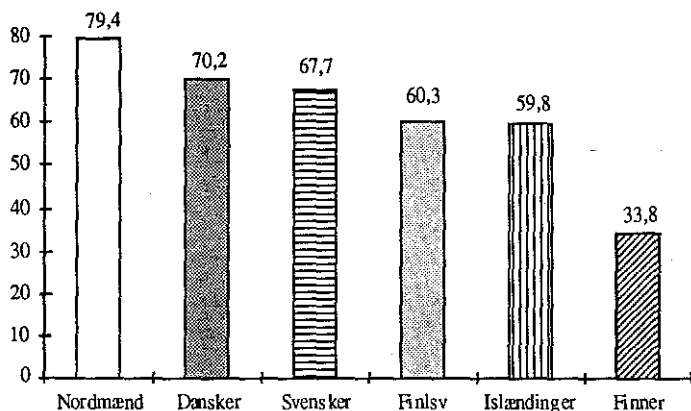

Fig. 1

„[P]rocentuell andel informanter som karakteriserat sin förståelse [av et skandinavisk sprog som ikke er deres modersmål] med omdömet „bra” eller „mycket bra” (Börestam 1991:9).

Det er klart at skandinavismen fungerer temmelig godt på nordiske møder, men selv i dette miljø hører man engelsk, som det fremgår af Ullas tal (1991:17–18). Og på akademiske møder bliver engelsk mere og mere brugt som konferencesprog. Jeg kan f.eks. konstatere at lingvismøder foregår næsten udelukkende på engelsk.

Et andet eksempel som viser at skandinavismens domæne er begrænset og at den ikke fungerer overalt i nordisk samarbejde, er at Nordisk kvindeforum i Oslo 1988 var et fiasko for de fleste islandske kvinder. Når de kom til Oslo opdagede de at de ikke forstod deres skandinaviske søstre og efter mødet klagede de over at de ikke havde fået tolkning. Og Geirr Wiggens vurdering er at „stadig flere av de yngre blant [de utkantnordiske]

ser nå ut til å velge andre språk enn de sentralnordiske som *lingua franca* i internordiske samhandlingssituasjoner, først og fremst engelsk" (Wiggen 1998:123).

De områder hvor nordisk samarbejde foregår er sikkert mest på ulige stadier i den bureaukratiske overbygning og det er her skandinavismen fungerer som den fungerer, men i græsrod-derne er situationen måske en helt anden. Man kan måske sige at det ikke gør så meget hvis almuen ikke kan kommunikere på skandinavisk, om der findes et tilstrækkeligt antal entusiaster blandt de „utkantnordiske” bureaukrater som vil lære sig skandinavisk godt nok, for at deltage uden skandale på nordiske møder. Men end det kan vi ikke garantere, hvis Norden taber sin charme i forhold til Amerika, Storbritannien eller Tyskland.

5. Det nordiske sprogsamarbejde

Man må se på det nordiske sprogsamarbejde som en central del af nordisk samarbejde, og det er her den sproglige skandinavisme står overfor sin kritiske prøve. Nordisk sprogsekretariat nedlagdes 1997 og det kan måske siges at dette var noget af et nederlag for sprognævns-samarbejdet, og specielt for skandinavismen.

Men det er måske ikke så alvorligt som det ser ud til. Selv om skandinavismens praktiske fremgang ikke er så stor som mange ville ønske, har man nu måske større sans for at alle sprog i Norden har lignende problemer. Det handler naturligtvis om forholdet til engelsk. Alle nordiske sprog er små, og de trues i en vis måde af engelsk, sådan for eksempel at man i Norge bekymrer sig over „domænetab” af norsk. Vi har en fælles fjende, og der er vel enighed om at ta trusselen fra engelsk alvorligt. Der er derfor god grund til at lægge vægt på det nordiske sprogsamarbejde. Og det gælder også islændinge. Enligt Baldur Jónsson. (1988) har islandsk sprogrøgt de nordiske sprognævn en hel del at takke for. Islandsk sprognævn blev for eksempel stiftet efter dansk forbillede og efter et forslag fra Dansk Sprognævn. Man kan faktisk bruge samme argumentation som

söm før, at en samlet gruppe med 23 millioner er stærkere end 5-6 fraktioner. Samarbejdet giver moralsk styrke i kampen mod den fælles fjende som internationaliseringen er. Teknologien, og de små sprogs status i det internationale samarbejde er også et af de aktuelle problemer.

Den internordiske sprogforståelse bliver måske mindre vigtig i denne sammenhæng, og det kan man sige er lidt trist for skandinaverne, men det betyder ikke at de praktiske og ideologiske forudsætninger for samarbejdet er blevet svækket.

6. Er det nordiske samarbejde umagen værd for islændinge?

Der er vel ikke grund til at tro at islændinge vil søge rødderne til sin folkeånd i skandinavismen. Men jeg tror at i den internationale politik får Island en stor styrke af at samarbejde med de nordiske brødre, og om dette er vel politisk enighed i Island. Og nordisk samarbejde er uhyre vigtigt for islændinge.

Men det er en anden sag hvor stor rolle det rent lingvistiske spiller i dette. Man hævder at nationalstaten er død, og i Island findes der folk som hævder at sproget bliver mindre vigtigt i islændingernes identitet end det var før, at f. eks. naturen spiller en større rolle. Man kan være skeptisk over for sådanne udtalelser, og det er slet ikke klart at man kan skelne mellem eller vurdere de tre deler af den hellige trinitas, „landet, sproget og folket”, som digteren Snorri Hjartarson taler om, men der er vel ikke nogen grund til at tro at det islandske sprogs status bliver forandret f. eks. som officielt sprog. Men samtidig er det klart at islandsk ikke bliver det eneste sprog som bliver brugt i Island. Det er da også klart at nordisk samarbejde kan fungere uden at alle taler sammen på skandinavisk.

Men det lyder trods alt paradoksalt at nordmænd og danskere taler sammen på engelsk om hvordan de kan føre fælles kamp mod engelsk indflydelse. Det er derfor upassende at man organiserer nordisk sprogsamarbejde med engelsk som kommunikationssprog.

Så har vi valg mellem to alternativer for islændinge (og sandsynligvis gælder det samme for andre ikke-skandinaver), og det er enten ha tolkning, eller at ikke-skandinaver lærer sig et af de skandianvisk sprog og bruger det som *lingua franca*.

Hafdís Ingvarsdóttir (1996) siger: „Der må advares stærkt imod stemmer der taler om udbygningen af tolkning og tolketjeneste som et alternativ i nordisk samarbejde ... Nordisk samarbejde kan på ingen måde sidestilles med samarbejdet i Europe-unionen hverken med hensyn til sammensætning, formål eller art ...

I nordisk sammenhæng ville brugen af tolke gradvis føre til en kulturel og social isolation for islændinge og finner, hvilket hurtigt ville fremkalde kravet om at man gik over til at bruge engelsk som kommunikationssprog i nordisk sammenhæng.” (s. 47)

Men det er også klart at så længe islændinge ikke får tilbudt nogen tolkning bliver det en forudsætning for at deltage i de nordiske møder at man kan klare sig på skandinavisk. En islænding som ikke kan klare sig på skandinavisk er udelukket fra at deltage i nordisk samarbejde. Og med mindre kundskab i skandinavisk ville dette føre til at færre og færre har interesse eller kompetance til at deltage in nordisk samarbejde.

Ingen af de to alternativer tolkning eller tilstrækkelig kompetance i skandinavisk er problemfrie, og begge er dyre. Det koster masser af penge at undervise i skandinavisk om ikke at tale om at gøre en hel nation som islændinge færdig til at kommunikere med skandinaver på skandinavisk. Og et endnu større problem er at skandinavisk ser ud til at være uspændende for ungdommen.

7 Konklusion: tolkning og danskundervisning

Nordisk samarbejde, inklusive det nordiske sprogsamarbejde, er uhyre vigtigt for islændinge. Og enligt min mening skal Island deltage aktivt i nordisk samarbejde, ikke mindst det nordiske sprogsamarbejde. Dette indebær blandt andet fuldt ansvar in-

denfor Nordisk sprogråd. Islandsk sprognævn har gjort det klart at det vil tage sin del af ansvaret når det gælder rotation af formandsskab og sekretariat i Nordisk sprogråd.

I det nordiske samarbejde i videre sammenhæng må man være realistisk og byde på større muligheder for tolkning for islændinge, lige som andre ikke-skandinaver, for ikke udelukke folk fra deltagelse på grund af mangel på kompetance i skandinavisk. Men samtidig må skandinavisk, d.v.s. dansk, blive en væsentlig del af pensum i islandske skoler. Dette tror jeg vil blive enighed om, fordi trods alt ser islændinge på skandinaver som deres nærmeste venner udenlands.

Det er klart at det hele koster penge. Og hvis man spør hvor de skulle komme fra, er svaret at de må komme fra den islandske stat først og fremst, men om vores nordiske venner mener noget med at de vil ha os med i den nordiske klub, kan de måske række os og de andre ikke-skandinaviske medlemmer af klubben en støttende hånd av og til. Og det gør de faktisk. Tolkning er dyr, men den er det eneste form som vil fungere, om man ikke vil bruge engelsk på møder. Men det er endnu dyrere (og helt urealistisk) at gøre en hel nation taleferdig på skandinavisk. Selv om tolkning må altså „tillades” på almæne nordiske møder, må skandinavisk forblive som *lingua franca* på nordiske sprog-møder.

Litteratur

- Baldur Jónsson. 1988. Isländsk sprákvárd. *Sprog i Norden* 1988:5–16.
- Baldur Jónsson. 1989. Málernfiðleikar Íslendinga í norrænu samstarfi. *Mál-fregnir* 3.1:12–15.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 1991. Språkmöten och mötesspråk i Norden. *Språk i Norden* 1991:5–25.
- Hansen, Erik. 1987. Det nordiske sprogfællesskab. *The Nordic Languages and Modern Linguistics*. Proceedings of the Sixth International Conference of Nordic and General linguistics in Helsinki, August 18–22, 1986.
- Hafdís Ingvarsdóttir. 1996. För egen räkning. Det nordiske sprogfællesskab. *Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri* 72,1:43–47.

- Haugen, Einar. 1966. Semicommunication: the language gap in Scandinavia. *Social Inquiry* 1966.
- Karker, Allan. 1976. Nordisk retskrivning – den ideale fordring. *Språk i Norden* 1976:39–84
- Molde, Bertil. 1983. Nordiskt språksamarbete. *Språkene i Norden*. Red. Molde & Karker 1983: 154–158.
- Teleman, Ulf. 1989. Det nordiska språksamarbetet. Idéer och framtidsuppgifter. *Språk i Norden* 1989:14–32.
- Wiggen, Geirr. 1998. Det nordiske språkfelleskapet: språksosiologiske vilkår og framtidsutsikter. *Språk i Norden* 1998: 120–164.

Finnarna och svenska språket i det nordiska samarbetet

Aino Piehl

Översättning: *Monica Äikäs*

Under de senaste åren har flera företagsfusioner genomförts i Norden. Det är intressant att notera hur språkfrågan blir löst inom de nya företagen. Finsk-svenska Merita-Nordbanken håller just nu på att fusioneras med danska Unidanmark, och den nya bankens koncernspråk blir engelska i stället för svenska. Beslutet torde framför allt bero på att den nya storbanken kommer att verka på den internationella marknaden, men det kan också ses som ett uttryck för de svårigheter som finsktalande möter i det nordiska samarbetet. Med svenskarna klarar man sig på svenska, men om finnar och danskar skall förstå varandra är det lättare att ta till engelskan. En annan aspekt på finnarnas språkproblem kom fram vid fusionen mellan två stora skogsbolag. När svenska Stora och finska Enso förenades valdes nämligen också engelskan till koncernspråk. Även i detta fall berodde valet av språk på internationaliseringen, men det innebär dessutom att parterna i den nya koncernen blev jämbördiga i språkligt avseende: ingendera behöver hamna i underläge genom att tvingas tala ett främmande språk där andra kan använda sitt modersmål.

Det har talats mycket om hur finnarnas språkkunskaper inverkar på deras deltagande i det nordiska samarbetet. Ännu finns det dock inga uppgifter om på vilket språk de finnar som arbetar vid statliga ämbetsverk, organisationer eller företag verkligen sköter kontakterna med de nordiska länderna. Nordens institut i Finland, Nifin, håller för närvarande på och gör en enkätundersökning om saken. I väntan på resultatet av den skall jag granska de uppgifter som finns i undersökningar om finnarnas kunskaper i främmande språk och om deras attityder

till svenska språket, det nordiska samarbetet och finlandssvenskarna.

Nordbor utan ett skandinaviskt språk

Finnarna anser det viktigt att Finland deltar i det nordiska samarbetet. Nya undersökningar visar att EU inte enligt finnarnas åsikt har trängt undan de nordiska länderna som samarbetspartner, fastän sådana antaganden har framförts i den offentliga debatten. (De följande uppgifterna härstammar från enkäter som gjorts av Nifin i december 1998 och Svenska Finlands Folkting två år tidigare bland ungefär ettusen finnar i åldern 15–74 år.) Nästan alla ansåg att samarbetet med de nordiska länderna var viktigt, till och med en aning viktigare än samarbetet med EU-länderna. Framför allt tänkte man på den ekonomiska nyttan för Finlands del, för det ansågs vara viktigast med samarbete i fråga om ekonomiska angelägenheter och EU-frågor, medan samarbetet inte ansågs lika viktigt när det gällde kultur och vetenskap.

Också på känsloplanet är den nordiska identiteten viktig för finnarna, viktigare än den europeiska. Fyra av fem känner sig som nordbor, medan två av tre känner sig som européer. Det europeiska betyder mer för de unga än för de äldre, men detta försvagar inte deras nordiska identitet, som är lika stark som de övriga finnarnas. Den nordiska identiteten kommer kanske också fram i bedömningen av grannförhållandena: för finnarna känns Sverige närmare än Estland, trots släktskapen mellan det finska och det estniska språket.

Även om den nordiska identiteten och samarbetet med de nordiska länderna har en stark ställning, är inställningen till att använda och lära sig svenska språket inte lika positiv. Majoriteten (61 %) av finnarna tror inte att de skulle ha någon nytta av att tala svenska med andra nordbor. Viktigare anses då goda kunskaper i engelska. Tre av fyra anser att det är synnerligen viktigt att kunna engelska, men bara var fjärde tycker att det är mycket viktigt att kunna svenska. Över hälften av finnarna tror

att kunskaper i svenska kommer att få allt mindre betydelse i framtiden. Att finnarna kan svenska är naturligtvis viktigt framför allt med tanke på Finlands tvåspråkighet, och varannan finne anser trots allt att det behövs mer kunskaper i svenska i Finland. Detta anses dock inte förutsätta att hela befolkningen skall lära sig svenska, för endast hälften av finnarna tycker att svenskan även i fortsättningen borde vara obligatorisk i grundskolan. De som mest motsätter sig obligatoriska svenskstudier är personer med akademisk examen.

Svenskan överkörd av engelskan under det förra årtiondet

I Finland har det flitigt undersökts vilka språkkunskaper som behövs inom företag och i statsförvaltningen (se Sartoneva s. 24–27). Engelskans betydelse har ständigt ökat, men svenskan har helt klart fortsatt att vara det näst viktigaste språket också på 1990-talet. Det skedde stora förändringar inom företagsvärlden just under det förra årtiondet, då många företag inledde verksamhet också utomlands, etablerade dotterbolag där och gick samman med utländska företag. För många var det då något annat språk än finska som blev koncernspråk eller arbets-språk. Oftast var det engelskan.

Också inom förvaltningen blev svenskan överkörd av engelskan. Att Finland blev medlem av EU innebar stora förändringar i användningen av främmande språk inom förvaltningen. Efter inträdet började ministerierna och många verk som lydde under dem att själva sköta EU-ärenden inom sitt förvaltningsområde. Detta innebar mycket arbete och förstärkte engelskans ställning som det viktigaste främmande språket. Innan Finland blev EU-medlem var kunskaper i svenska viktiga inom förvaltningen, eftersom de nordiska länderna var våra viktigaste samarbetspartner. Relationerna till länder utanför Norden sköttes av utrikesministeriet. Trots allt ansåg emellertid också de stats-tjänstemän som förberedde sig för Finlands EU-ordförandeskap att svenskan var det näst viktigaste språket efter engelskan.

Förändringarna har lett till att det ställs nya krav på människors språkkunskaper. Inom företagen vill man ytterligare förbättra personalens kunskaper i engelska och öka kunskaperna i tyska, medan man inom statsförvaltningen vill förbättra kunskaperna i engelska och öka kunskaperna i franska. Behovet av utbildning i svenska kommer i skymundan, fastän man inom vissa företag anser att särskilt unga arbetstagares kunskaper i svenska inte räcker till i arbetslivet. Å andra sidan anser några företag att behovet av svenska kommer att minska.

Engelska kan man bäst, men svenskan är god två

Finnarnas kunskaper i främmande språk överensstämmer med de ovannämnda behoven och attityderna. Själva anser finnarna att de kan engelska bäst, därefter – dock klart sämre – svenska, och andra språk mycket sämre än dessa två. Vuxna finnar språkkunskaper undersöktes 1995, då 4 107 personer i åldern 18–64 år intervjuades (Sartoneva s. 12).

Två tredjedelar av finnarna sade att de kunde engelska och hälften att de kunde svenska. På tredje plats kom tyskan, som endast 29 % av de intervjuade sade sig kunna. Den största andelen både engelsk- och svensk-kunniga fanns bland de yngsta (18–24 år), medan den största andelen tysk-kunniga fanns bland de äldsta (55–64 år). Personer i alla åldrar kunde dock engelska oftare än svenska. De intervjuade fick själva bedöma sina språkkunskaper på en skala 1–5. Alla åldersgrupper utom den äldsta (55–64 år) ansåg att de kunde engelska bättre än svenska. De äldsta ansåg däremot att de kunde engelska och svenska ungefär lika bra. Också Folktingets enkät år 1996 visar att finnarna inte anser sig kunna svenska bra, för över 60 % av de tillfrågade gav sig själva ett av de tre sämsta betygen på skolans sjudelade betygsskala för muntlig och skriftlig färdighet i svenska.

Enligt den ovannämnda undersökningen om vuxna finnar språkkunskaper (1995) är det de högst utbildade som förhåller sig mest kritiska till sina egna kunskaper i svenska. Personer med grundskola bakom sig ansåg sig kunna svenska lika bra som

engelska, medan de som gått gymnasiet eller avlagt högskoleexamen tyckte att de kunde svenska sämre än engelska. Av dem som avlagt högskoleexamen ansåg 33 % att de klarade sig på engelska på högsta nivå, medan endast 12 % tyckte att deras svenska var lika bra.

Det är alltså just de personer som med största sannolikhet deltar i samarbete utomlands som anser att deras svenska är svagare än deras engelska. När till exempel de tjänstemän vid ministerierna som förberedde sig för Finlands EU-ordförandeskap fick bedöma sina språkkunskaper år 1998 gav de sig själva i genomsnitt betyget 6,5 i engelska och 5,5 i svenska. Betygsskalan var då den nodelade skala som används vid allmänna språkexamina, där 1 är det lägsta och 9 det högsta betyget. Också i denna grupp bedömde de yngsta sina egna kunskaper i svenska som sämre än de äldsta. Den yngsta åldersgruppen gav sig själv betyget 4,5 i svenska (Sajavaara s. 14).

Det känns svårare att tala svenska än engelska

Trots allt har det aldrig funnits så många finnar som kunnat svenska så bra som nu. Men nyttan av svenskkunskaperna är inte så stor som den kunde vara, eftersom det upplevs som betydligt svårare att tala svenska än att tala engelska. Detta framgår inte bara av de tillfrågade personernas egen bedömning, utan också till exempel av den ovan refererade undersökningen om vuxna finnar språkkunskaper (1995). Deltagarna i den tillfrågades om vilka språkfärdigheter de ansåg sig behöva mest övning i. Bland svarsalternativen fanns inte förmågan att förstå talat språk, men väl förmågan att tala, skriva och läsa.

Övning i att tala ansåg sig alla åldersgrupper behöva mest i alla språk, men när det gällde engelska ansåg sig dock den yngsta gruppen (18–34 år) behöva avsevärt mindre övning än när det gällde andra språk. I svenska ansåg sig däremot de unga behöva lika mycket muntlig övning som de äldre. Alla åldersgrupper tyckte i alla fall att det var något lättare att tala engelska än andra språk. Man behövde lika mycket muntlig övning

i svenska som i tyska och endast litet mindre än i franska. Där-
emot ansåg sig de tillfrågade behöva mindre skriftlig övning i
svenska än i engelska.

Också tjänstemännen vid ministerierna fann det svårt att an-
vända det främmande språk som behövdes näst mest, annat än
för textläsning. Detta språk är för de flesta svenska. Att hålla
föredrag, komma med inlägg, tala i telefon och till och med att
sända e-post verkar vara avsevärt svårare på det främmande
språk som används näst mest än på det främmande språk som
används mest (Sajavaara s. 10).

Det gäller alltså att komma över en tröskel innan man kan
använda svenska. Det är inte många finnar som någonsin be-
höver den svenska som de lärt sig i skolan, och de möjligheter
att använda svenska som verkligen finns utnyttjas ganska sällan.
Enligt Folktingets enkät år 1996 har hälften av de finskspråkiga
svenskspråkiga släktingar, vänner, arbetskamrater eller affärs-
bekanta, men inte ens var femte talar svenska på sin fritid. Med
kunder och affärsbekanta talar i alla fall nästan var tredje finsk-
språkig svenska. Å andra sidan visar en enkät som Folktinget
publicerade våren 2000 att inte heller finlandssvenskarna i
huvudstadsregionen är särskilt ivriga att pröva om personer i
serviceyrken eller ens myndigheter talar svenska. Svenska TV-
program utan text är det av allt att döma få finskspråkiga som
tittar på.

Att tala ett språk som inte är ens modersmål

Det finns också ett annat problem när det gäller att tala svenska
i Norden. Engelska talar man ofta med andra som inte heller
har språket som modersmål eller i ett sällskap där det också
finns andra som har språket som främmande språk. I det nor-
diska samarbetet däremot talar största delen av den finsk-
språkiges samtalspartner sitt eget modersmål. Detta innebär att
de finskspråkiga – och alla andra som inte är svenskar, norrmän
eller danskar – har ett annat utgångsläge i diskussioner och på
möten än de som har mötesspråket som modersmål.

Skilnaderna i utgångsläge mellan talare som använder sitt modersmål och talare som använder ett främmande språk i en diskussion granskades av Harald Weydt vid konferensen Institutional Status and Use of National Languages in Europe, som arrangerades av Nederländse Taalunie i Bryssel 24–26.3.1999. En person som talar ett främmande språk får mer sällan ordet och talar mindre än en som använder sitt modersmål. Han kan inte komma med sina inlägg på ett naturligt sätt, i ett lämpligt ögonblick, utan de andra tycker ofta att han gör tvära inlägg. Han har svårt att anknyta det han har att säga till den föregående diskussionen, och han lägger fram mindre bakgrundsinformation. Han kan inte heller komma med motargument lika snabbt som en som talar sitt modersmål. Han är inte lika bra på övertalning och använder sig mindre av mimik, gester och annan ickeverbal kommunikation. Allt detta leder till att han inte anses lika övertygande.

Ingen vill ha en sådan roll i en diskussion eller vid ett möte. Ändå är det många som deltagit i nordiska möten som känner igen den. Det är dessutom svårare att acceptera en roll som tyst åhörare då man vet att det faktiskt existerar ett annat gemensamt språk, som man till yttermera visso själv tycker sig kunna bättre.

Weydt behandlade särskilt språkproblemen inom Europeiska unionen. Han föreslog en radikal lösning: ingen skulle få använda sitt eget modersmål. Då skulle alla vara jämställda. Den lösningen är inte till hjälp i det nordiska samarbetet, och knappast vill man pröva på den inom EU heller.

Samarbete – om vi så får ta engelskan till hjälp

Svårast är samarbetet för dem som endast deltar sporadiskt. Samarbetet inom förvaltning och organisationer torde inte medföra stora problem för deltagarna. På den högsta nivån, till exempel vid Nordiska rådets möten, har ministrarna och riksdagsmännen tillgång till tolkning. De behöver inte kämpa för att förstå eller tala, även om många av dem faktiskt kan tala

svenska. Vid vanliga tjänstemannamöten förekommer inte tolkning, men de som deltar vänjer sig så småningom vid att tala svenska och att förstå norska och danska eller skaffar sig tillräckliga kunskaper genom språkstudier. Detsamma gäller dem som deltar i det reguljära samarbetet mellan organisationerna. Vid ministerierna sköts samarbetet i allmänhet av den som lämpar sig bäst för det på basis av sina arbetsuppgifter. Kunskaper i svenska är åtminstone inte det viktigaste urvalskriteriet. (Helander s. 135–136)

Också andra än de som deltar på tjänstens vägnar har någon gång en chans att delta i en nordisk konferens eller ett mindre möte där man kan träffa kolleger eller folk med samma intressen. Man kan ha mycket nytta och nöje av att utbyta erfarenheter, och dessutom kan man få nya kontakter som leder till mer samarbete. Men de finnar som sällan deltar i sådant samarbete är av naturliga skäl mindre vana vid att höra danska och norska – ja, också rikssvenskan kan bereda svårigheter. Det är inte heller lätt att plötsligt börja tala svenska utgående från det man minns av skolsvenskan.

Vid möten inom vetenskaps- eller yrkesbranscher förekommer ofta ingen tolkning: tolkningen är dyr och anses ofta inte nödvändig i nordiska sammanhang. För en finskspråkig kan situationen vara tämligen frustrerande: man förstår bara en bråkdel av föredragen och diskussionerna och hinner själv inte öppna munnen ens när man verkligen lyckats hänga med. "Aldrig mer tänker jag delta i ett nordiskt möte! Åtminstone danskarna borde tvingas att tala svenska!" utbrast en bekant ingenjör som hade åkt till sitt första nordiska möte med stora förväntningar.

Ju större ett möte är, desto allvarigare bör arrangörerna överväga att ordna med tolkning. Om tolkning inte kommer i fråga kan arrangörerna ge talare och andra deltagare tips om hur de kan hjälpa åhörarna (och inte endast dem som talar ett annat språk) att få ut så mycket som möjligt av ett föredrag eller ett inlägg i en diskussion. En talare hjälper sina åhörare genom att tala lugnt, artikulera tydligt och upprepa viktiga saker.

Detta gäller också vid diskussionen efter ett föredrag. Allt skriftligt material är till nytta: det är bra att använda stordior eller att dela ut dispositionen för föredraget, exemplen eller till och med hela föredraget till åhörarna.

De ovanstående råden hjälper en finskspråkig att följa diskussionen men inte att delta i den. Det känns pinsamt att inte kunna erinra sig centrala ord mitt under ett inlägg i en diskussion. I värsta fall låter deltagaren bli att komma med sitt inlägg bara för att undvika en pinsam situation, och så kan de andra gå miste om viktiga tankar i ämnet. En bättre lösning är då att ta till engelskan, och detta är säkert vad som ofta sker. Med stöd av engelskan kan de andra hjälpa den finskspråkige att hitta de rätta orden på svenska, norska eller danska. Om det inte räcker med det rätta ordet kan hela tanken framföras på engelska. Detta innebär ingalunda att de andra måste byta språk, utan de kan fortsätta att tala sitt eget språk. Det här är något som det kan vara skäl att uttryckligen komma överens om, för ett språkbyte sker ofta helt instinktivt.

Vi idkar ju inte nordiskt samarbete bara för att få tala nordiska språk.

Källor

Tryckta källor:

Helander, Mika: *De finländska ministeriernas internationella kontakter.*

Språkgrupp och mobilitet. MOB.NO.24, 1992. Vasa 1993.

Sajavaara, Anu: *EU-puheenjohtajuusvalmennukseen sisältyvän kielikoulutuksen arviointihanke.* Väliaportti 31.12.1998 puheenjohtajuusvalmennuksen kielikoulutuksesta. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Sartoneva, Pirkko (toim.) *Vieraiden kielten osaaminen Suomessa – aikuisten kielitaidon arviointi.* Arviointi 6/98. Opetushallitus, Helsinki 1998.

Vårt land, vårt språk – kahden kielen kansa. En attitydundersökning om det svenska i Finland – suomalaisia asenteita ruotsin kieleen Suomessa. Finlandssvensk rapport nr 35. Finlands svenska folkting. Helsingfors 1997.

Otryckta källor:

Nordiskt samarbete, enkätundersökning utförd av Taloustutkimus Oy år 1998
på uppdrag av Nordens institut i Finland (Nifin)

Sprogkontakt, sprogpåvirkning – og sprogpolitik

Inge Lise Pedersen

”La donna è mobile” hedder det i Verdis *Rigoletto*. Sprog har det på samme måde. Alle levende sprog, dvs. sprog i brug, er bevægelige, de varierer og forandrer sig, eller rettere: vi, sprogbrugerne, forandrer sproget. I begge tilfælde betragtes bevægeligheden som noget negativt, som ustabilitet og troløshed. Sproglig variation bliver enten overset eller bortforklaret, eller man tilskriver den moderne menneskers rodløshed. Sprogforandringer mødes oftest med bekymring, og megen sprogpolitik går ud på at modarbejde dem. Mange ændringer har med kontakt at gøre, for kontakt med andre sprog, dvs. med sprogbrugere der bruger andre sprog, er et normalt eksistensvilkår for næsten alle sprog. Alligevel skrives flertallet af sprogbeskrivelser og sågar sproghistorier som om kontaktsituationer var undtagelser, parenteser i et langt aleneliv, og mange sprogpoltiske betræbelser går ud på at bygge mure til værn om sproget, helst så høje at ingen fremmede ord kan flyve over murene.

1. Kontaktfremkaldt sprogforandring

Det var Weinreichs *Languages in Contact* fra 1953 der ikke blot pegede på sprogkontakt som et vigtigt forskningsområde, men også udpegede den enkelte sprogbruger som det sted hvor kontakten finder sted. At tage udgangspunkt i sprogbrugerne og i at det er deres situation og historie, og ikke sprogstrukturen, som primært bestemmer hvad der bliver resultatet af sprogkontakt, er det samme som at sige at et sprogs evne til at optage lån ikke først og fremmest er afhængig af sprogets lingvistiske struktur, men af talernes politisk-sociale indstilling, af deres holdninger (Thomason & Kaufman 1988:35). De altafgørende faktorer bliver dermed de sociale.

Det er ikke noget der gør sagen enklere. Tværtimod er det netop vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at forudsige sprogforandringer fordi der indgår så mange faktorer i disse forandringer, og deres indbyrdes styrke varierer.

Til de vigtigste faktorer hører demografiske og samfundsmæssige omstændigheder, herunder teknologi, bl.a. skriftteknologi. Skriftens indførelse giver en helt anden sprogudvikling og bevirker at sprogændringer sker langsommere, og nye former for tekstproduktion fra bogtryk over rotationspresse til elektronisk tekstbehandling påvirker også sproget.

Politiske og ideologiske forhold må også med, ikke mindst opkomsten af en national ideologi og af nationalstater, der ofte fostrer tanken om ensprogethed som det eneste naturlige. Hertil kommer sproglig hegemoni, at sprogene ikke er ligestillede, men indgår i overordnings og underordningsforhold, og sidst men ikke mindst er der tale om at sprogbrugerne har forskellige holdninger til de sprog og de sprogformer der findes i et samfund.

Eftersom sprogkontakten finder sted konkret mellem og i sprogbrugerne, ikke abstrakt mellem sprogene, endside mellem sprogsystemerne, indgår en del af disse faktorer med varierende styrke i enhver kontaktsituation, og sørger for at der ikke er nogen enkle forklaringer. Én ting står imidlertid fast: kontakt får følger for de involverede sprogbrugere, også for de involverede sprog, idet det ofte fører til interferens, dvs. mellemformer mellem de to sprog eller træk fra det ene sprog der dukker op i det andet, hvor de i hvert fald i første omgang betragtes som fejl. Der er to fundamentalt forskellige former for interferens. Den ene er den man kan træffe, når sprogbrugerne bevarer deres oprindelige sprog, men ændrer det ved at tilføje træk som de optager fra det sprog de er i kontakt med, hvad enten det er låneord eller strukturelle ændringer. Den anden form for interferens opstår når en gruppe sprogbrugere opgiver deres hidtidige sprog, og skifter til det sprog hvis talere de er kommet i nær kontakt med, men afsætter spor på dette i

form af medbragte sproglige vaner der slår igennem på det nye sprog (substratinterferens).

1.1. Påvirkningsskala

Sprogforskere der arbejder med sprogkontakt er ret enige om at sprogpåvirkninger følger en bestemt rute (se fx Thomason & Kaufman 1988:74ff):

- Lejlighedsvis kontakt fører kun til leksikalske lån, og det er ikke det centrale ordforråd der påvirkes.
- Når kontakten bliver stærkere lånes der også funktionsord, fx konjunktioner og adverbialpartikler, lydinventaret kan øges og der kan være tale om enkelte syntaktiske påvirkninger.
- Ved mere intens kontakt sker der flere strukturelle lån, fx af demonstrative og personlige pronominer, og lånte afledningsendelser og forstavelser kan blive produktive og føjes til hjemlige ord.
- Hvis kontakten kan karakteriseres som et stærkt kulturelt pres, øger mængden af strukturelle lån. Der kan ske fonologiske ændringer og omfattende ændringer af ordstilling, og lånte bøjningsendelser kan føjes til hjemlige ord.
- Ved et meget stærkt kulturelt pres finder der omfattende strukturelle lån sted. Der kan være tale om at fonemiske kontraster forsvinder eller morfofonemiske regler ændres, og der kan også ske ændringer i ordstrukturen, fx tilføjelse af præfikser i sprog der kun har suffikser.
- Endelig kan presset føre til et sprogskift, hvor det eneste der er tilbage af det første sprog er en påvirkning af det ufuldstændigt tilegnede nye sprog.

Hvordan tager den danske sproghistorie og ikke mindst nutiden sig ud set gennem disse briller?

2. Sprogkontakt og sprogpåvirkning i Danmark

2.1. Vurdering af sprogkontakt

I bind 2 af Det danske sprogs Historie sammenfatter Peter Skautrup udviklingen i senmiddelalderen således:

Efter mødet med de fremmede sprog og da navnlig med nedertysken kunne dansken notere mangan vinding i ordforråd og udtryksform. Ligesom samfundet i strukturen frembød en rigere facettering, idet vi fra en ren landbrugskultur var nået til en bonde og bykultur, og over disse igen en betydningsfuld overklassekultur, således var også sproget under kultivering på flere områder og mere intensivt end før.

... Hvad der kom frem af nyt for samfundet og sproget som helhed, kan man nok påvise i enkeltheder ved at opregne de nye ting og genstande med tilsvarende nye ord og afledninger, de nye sæder og skikke med tilsvarende nye ordforbindelser og vendinger osv. ... At tiden bragte sproget som redskab for tanken meget store forbedringer, er der ikke tvivl om. Trægheden og stilstanden var overvundet i videre kredse end forhen. Sproget – *målet*, som det kaldtes – var blevet levende, bøjeligt og smidigt i en ganske anden grad end før.

...[der er sket] En udvikling af vor begrebs og tankeverden med særligt henblik på abstraktere, etiske og religiøse områder, der nu viste sig med en rigdom og fylde af værdier, vi ikke forhen kunne gribe. En udvikling, som vel var sat i gang ved mødet med det fremmede og delvis gennem det fremmede, men som dog synes helt ud at være videreført og selvstændigt gennemført ved hjemlig kraft på hjemlig grund (Skautrup 1947 s. 117 og 119).

Skautrups sproghistorie er skrevet ud fra en udpræget national tankegang. Derfor er det interessant at sprogkontakten tillægges væsentlig betydning for sprogforandringer, og ovenikøbet anses for at føre til et bedre sprog, i betydningen smidigere og mere

udtrykksfuldt. Disse synspunkter fører ikke til en nedvurdering af egen indsats, idet kontakten er en nødvendig, men ikke tilstrækkelig årsag, den har virket som et ferment, men ændringerne er gennemført selvstændigt og ved egen kraft.

2.2. *Eksempler på påvirkning af dansk pga sprogkontakt*

Så langt vi kan følge det danske sprogs historie er det en historie om samspil mellem dansk og andre sprog. Sprogkontakten er lige så gammel som sproghistorien, og det er sprogpåvirkning også, omend den ikke er lige kraftig hele tiden. Men det der varierer mest er vurderingen af den sproglige påvirkning, som skiftevis betragtes som berigende eller som forurenende.

Den første bølge af låneord der klart fremgår af kilderne følger med og af importen af kristendommen i ældre middelalder. Selve skriften overtages fra latin, mens runeskriften nok var inspireret af andre skriftsystemer, men dog i en selvstændig nordisk udformning. Det betyder ikke at vi var uden kontakt med vore sydlige naboer: revisionen af runealfabetet til yngre futhark regnes for inspireret af den karolingiske minuskel, dvs. den forudsætter kontakt med latinskskrivende personer under sydligere himmelstrøg, og nogle mener også at kunne finde indflydelse fra latinsk retorisk ordstilling i runeindskrifter. Men med kristendommen fulgte ikke kun den latinske skrift, men også græske, latinske og tyske låneord, fx *bibel*, *biskop*, *degn*, *djævel*, *engel*, *evangelium*, *kirke*, *præst* (fra græsk), *prædiken*, *sakramente*, *testamente* (fra latin), og endelig fra tysk eller rettere oldsaksisk: *dåb*, *nåde*, *provst*, *stift*, *synd*.

Op gennem middelalderen blev kontakten med tysk, først og fremmest nedertysk, meget stærk. Det var både mundtligt og skriftligt der var kontakt, og den fandt sted på flere områder, ikke mindst inden for handel, håndværk og samfundsliv. Gloser herfra blev lånt ind i stort tal, bl.a. som betegnelser på de forskellige håndværkere (*tømrer*, *snedker*, *drejer*, *bødker*, *skomagere* og andre *-magere*, mens *smed* og *murer* er hjemlige dannelser), og håndværkerord som *fals* og *polstre*, samt en række ord

på *ge-*: *gerigt*, *gesims*, *gesvejfning* (som er en hjemlig dannelse til tysk *schweife*), som Hostrup i Genboerne "fordanser" videre til *gesvejsninger*.

Kontakten med nedertysk får altså følger for orddannelsen, dels med præfikserne *an-*, *be-*, *er-* og *for-*, dels med suffikserne *-ing* og *-else* i fx *anbefaling*, *bestilling*, *erkendelse*, *forglemelse*, og *-er* i *brygger*, *dommer* og *forbryder*.

Man begynder at markere med ordstillingen hvilke sætninger der er underordnede, evt. med verbet til sidst som det bliver gennemført i tysk. Denne ordstillingsændring må dog snarere regnes for en følge af skriftligheden i sig selv end af kontakt med et enkelt sprog.

Den tyske indflydelse fortsætter i 1500-tallet, men nu mest i form af højtysk påvirkning. Som følge af reformationen bliver Wittenberg og andre lutherske universiteter i Tyskland yndede studiesteder, og det er efterhånden højtysk, ikke nedertysk, litteratur man læser.

I slutningen af 1600-tallet og det meste af 1700-tallet er der en påvirkning oppefra fra fransk. Nogle af de franske lån, som for længst er forsvundet fra standardsproget overlevede noget længere i dialekterne, evt. med en specialiseret og noget ændret betydning, som fx *ampligere* der kan betyde at behandle jorden så der kan sås, fra fransk *employer*, *alat* fra *alert*, *glant* fra *galant* (*en glant slædevej* vil sige 'godt slædeføre'), *minnesere* fra *menager* 'holde måde med, spare på', og en *søjte* fra fransk *suite* om et følge (udtalen synes at tyde på at ordet er indlånt via skriften). Mens den franske påvirkning har karakter af mellem-spil, er den tyske indflydelse stadig markant til et pænt stykke op i 1800-tallet.

I 1900-tallet og specielt efter anden verdenskrig sætter så den engelskamerikanske påvirkning ind. De sikre virkninger af denne er en lang række låneord og nogle oversættelseslån, ikke blot af enkeltord, men også af ordforbindelser, til udtryk som: i fuldt sving, af alle steder, over natten. Ud over ordforrådet er det tvivlsomt (og omdiskuteret) hvilke engelske spor vi kan finde, og ingen af dem er dybtgående ændringer, men engelsk

konkurrerer voldsomt med dansk på en række områder, fx reklame og forskning.

Hele vores sproghistorie er altså en historie om kontakt med andre sprog og påvirkning fra disse i vekslende grad til forskellige tider; ud over dem der er omtalt her, må der regnes med en latinpåvirkning oppefra og især fra skrift i en stor del af historien.

Der er ikke tale om at man kan anskue dansk som en samlet størrelse der uskadt og så at sige uberørt af menneskehånd er fragtet fra de tidligste tider til dagens situation. Alle sprog har en historie, og dansk er også en historisk og dermed en foranderlig størrelse. En del af den danske sproghistorie er beretningen om hvordan dansk tid efter anden erobrer nye områder, nye domæner. Gudstjenestesproget bliver helt igennem dansk i 1500-tallet, sprogvidenskaben går fra latin til dansk i 1600-tallet, teatret erobres for alvor med Holbergs komedier i 1700-tallet, og et stykke ind i 1800-tallet faldt latinens og tyskens sidste bastioner, og dansk blev enerådende i kongeriget både når der skulle undervises, disputeres og kommanderes. Det er det ikke længere.

Også holdningerne til sprogpåvirkning har ændret sig. I takt med at dansk blev taget i brug inden for nye domæner, arbejdede man på at skabe en dansk terminologi for de pågældende områder, men det er sjældent at finde udprægede puristiske synspunkter i den danske sproghistorie, i form af afvisning af alle fremmede lån. Typisk er man i visse perioder optaget af påvirkningen fra et bestemt andet sprog, det har så i historiens løb vekslet mellem fransk, tysk og engelsk (mere om purismen i Galberg Jacobsen 1973, Hansen & Lund 1994).

3. Sprogforandring versus sprogskift

Der er ingen sammenhæng mellem graden af kontaktfremkaldt sprogforandring og et sprogs vitalitet. Tværtimod kan man tale om at nogle sprog forandrer sig og lever, mens andre ikke forandrer sig, men dør fordi de taber terræn, deres brugsområde

skrumper ind (domænetab), og til sidst finder forældre det ikke umagen værd at lære dem videre til næste generation.

Engelsk er et godt eksempel på et særdeles livskraftigt sprog der har været udsat for kraftig påvirkning og har optaget en meget stor mængde låneord, først fra norsk og dansk (der er stadig ca. 600 låneord herfra i standardengelsk, væsentlig flere i de nordlige dialekter), dernæst stærk indflydelse fra fransk, og endelig en vis indflydelse fra nedertysk (Hansaen havde kontor i London). Stærkest har den romanske indflydelse været. Cirka halvdelen af det engelske ordforråd har romansk oprindelse, i form af lån fra latin (massiv påvirkning i lang tid), fra gammelt fransk, og senere franske kulturlån. Intet tyder på at alle disse lån har svækket det engelske sprog, derimod har de medvirket til at gøre det til et ordrigt sprog; et velkent eksempel er at mens får, svin, kalve og køer har engelske benævnelser som levende dyr, har kødet fra dem franske navne på et menukort.

Et instruktivt eksempel til belysning af låneordenes eventuelle farlighed er sprogudviklingen i nogle tyske emigrantsamfund i USA.

3.1. Sprogskift og engelskpåvirkning blandt tyske emigranter i Pennsylvania

I Pennsylvania er der adskillige grupper af tyske emigranter, dels efterkommere af de gendøbere der søgte tilflugt dér allerede omkring 1600 (Mennonitter og Amish people), dels "almindelige" emigranter uden noget specielt religiøst særpræg. I disse "almindelige" samfund står det tyske nu svagt, idet de fleste forældre er holdt op med at lære det videre til deres børn, der således, når det går højt, har et passivt kendskab til Pennsylvaniatysk fordi forældre og bedsteforældre bruger det til intern kommunikation. Hos Mennonitter og Amish people bruges tysk i de fleste menigheder som det eneste interne sprog, mens engelsk er forbeholdt kontakten med storsamfundet, herunder skolegang. Pennsylvaniatysk skal klare alle interne kommunikationsbehov, engelsk bruger man ikke, og kendskabet til stan-

dardtysk er normalt begrænset til et liturgisk kirketysk, nærmest Luthertysk, og det er udelukkende en passiv kompetence. Pennsylvaniatysk er altså langt mere vitalt i disse grupper.

Det betyder imidlertid ikke at deres tysk er renere og mere frit for engelsk indflydelse end det tysk der tales af de "almindelige" tyske emigranter i Pennsylvania, tværtimod er det i gendøbernes tysk man finder det store antal låneord. Og ikke nok med det: gendøbernes tysk byder også på forenklinger i kasusbøjningen, manglende kongruens mv. som resultat af den langvarige kontakt med engelsk, kombineret med den sociolinguvistiske norm at al intern kommunikation i disse samfund skal være på tysk, uanset emne og formalitetsgrad.

Kun i de samfund der havde indskrænket brugsområdet for tysk til helt familiære og private forhold blev dialekten holdt ren. Til gengæld døde den, fordi den var blevet om ikke ganske unyttig, så dog undværlig.

3.2. Sprogskiftet i Angel og skiftet fra dialekt til standard

Gendøbersektet i USA kan synes at være en eksotisk sproggruppe at hente ind til belysning af den danske (og nordiske) sprogsituation. Vi kan da også godt finde noget der ligger nærmere, nemlig overgangen fra dansk til tysk i Angel, dvs. fra slesvigsk dialekt til nedertysk (se fx Bjerrum 1990). Skiftet skete ganske hurtigt, idet forældrene holdt op med at lære det hidtidige sønderjyske lokalsprog, Angeldialekten, videre til deres børn. I stedet lærte de dem nedertysk i en form der meget lignede det nedertysk der blev talt i Slesvig og andre byer, men med stærk interferens fra deres lokale sønderjyske dialekt (altså substratinterferens).

Sprogskiftet i Angel havde således ikke karakter af en glidende overgang fra en stadig mere tyskpåvirket dansk dialekt til nedertysk dagligsprog, og der er ikke noget der tyder på at Angeldialekten var specielt korruperet af den nære kontakt med tysk. Det var videregivelsen af sproget til næste generation der standsede.

Samme billede kan findes rundt omkring i det ganske land: danske dialekter er ikke uddøde på grund af langsom indsvivning af rigsdanske lån, men fordi de blev regnet for ubrugelige til andet end den mest private kommunikation. Det har ført til at de blev lagt af og ikke videregivet til børnene fordi de blev anset for at være en hæmsko for dem i skolen, og de fleste steder blev de ikke regnet for så nyttige at man opretholdt dem ved siden af det regionalt prægede standardsprog der kom i stedet.

Vil vi det rene sprog eller det levende sprog?

Konklusionen er altså at sprog ikke trues af de gradvise ændringer som langvarig sprogkontakt fører til – og kontakten med engelsk står iøvrigt endnu på et af de nederste trin af påvirkningsskalaen. Langt farligere for et sprogs vitalitet er brugsområdets størrelse. Overført på dagens situation: Det er ikke sikkert at vi skal byde alle låneord velkommen, men afvisningen må i så fald begrundes med noget andet end at de ved deres blotte eksistens udgør en trussel. Det er ikke låneord der truer dansk, det gør derimod omfattende domænetab.

En sprogpolitik bør derfor være mere henvendt på at styrke brugen af dansk, så det stadigvæk kan det hele, end mod at bekæmpe engelske låneord. Vi kan ikke frede sproget som vi kan frede bevaringsværdige huse, hvor herken ændringer eller tilbygninger er tilladt. En sprogpolitik der gik ud på at fastholde dansk i en ganske bestemt skikkelse, uden lydlige eller betydningsmæssige ændringer og med snævre restriktioner for hvilke nye ord der kunne accepteres, ville med sikkerhed kun føre til at dansk blev mindre anvendeligt, og dermed mindre anvendt. Sprog slides som bekendt ikke op i brug, tværtimod. En sprogpolitik må derfor have til formål at styrke sproget, at få danskerne til at bruge det til så meget som muligt, presse det til dets yderste ydeevne, og dermed gøre det stadig mere udtryksfuldt og nuanceret. Også selv om nogen af nuancerne udtrykkes med ord der er importeret fra andre sprog, måske endda ord hvor stammen findes i dansk i forvejen, men i en

ganske anden betydning, som tilfældet er med det hjemlige *ost*, *sky* fra fransk *jus*, og *juice* der er hentet fra engelsk.

Skal der føres en mere aktiv sprogpolitik i Danmark, må vi imidlertid også skaffe os bedre indblik i hvad der ligger bag låneordsfrygten. Når folk flest (og en del sprogfolk) er så optaget af den engelske indflydelse og bekymrede for de forandringer den kan føre til, må vi prøve at blive klogere på hvorfor frygten for forandring er så stor netop nu.

Vi ved fra sociolingvistikken at der er snæver sammenhæng mellem variation og forandring. Er der også sammenhæng mellem den bekendte danske frygt for (sproglig) forskellighed og den frygt for forandring vi i disse år træffer på såvel sproglige som andre kulturelle områder?

Litteratur

- Bjerrum, Anders, 1990. Sprogskiftet i Sydslesvig og dets Årsager. *Danske Folkemål* 32:1-34.
- Hansen, Erik og Jørn Lund, 1994. *Kulturens gesandter*, København: Munksgaard.
- Jacobsen, Henrik Galberg, 1973. *Sprogrøgt i Danmark i 1930erne og 1940erne*. København: Dansk Sprognævns Skrifter 6.
- Huffines, Marion Lois, 1989. Case usage among the Pennsylvania German sectarians and nonsectarians, in Nancy C. Dorian (ed.), *Investigating Obsolescence. Studies in Language Contraction and Death*: 211-226. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnson-Weiner, Karen M., 1998. Community identity and language change in North American Anabaptist communities, *Journal of Sociolinguistics* 2/3:375-394.
- Skautrup, Peter, 1944-68. *Det danske Sprogs Historie* 1-4. København: Gyldendal.
- Thomason, Sarah Grey & Terrence Kaufmann, 1988, *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley: University of California Press. Weinreich, Uriel, 1953 (genoptryk 1968). *Languages in Contact*. The Hague: Mouton.

Internordisk kommunikation – kurs i skandinaviska vid Islands universitet våren 1999

Elisabeth Alm

Vid Islands universitet utgör danska, norska, svenska och finska självständiga examensämnen. Man studerar alltså inget ämne som heter *Nordiska språk*, utan de nordiska språken kan läsas som huvudämne respektive biämne i en akademisk BA-examen (90 poäng). Danska kan också läsas som huvudämne i en MA-examen.

Gemensamma kurser i nordisk kultur

För att öka kunskapen om de skandinaviska språken och den gemensamma nordiska kulturen har de nordiska utlandslektörerna sedan 1994 erbjudit de studerande olika typer av gemensamma kurser med nordiskt kulturellt innehåll: Nordisk film, Nordisk dramatik, Nordisk barn- och ungdomslitteratur och Nordisk kvinnolitteratur. Dessutom har man haft gemensamma introduktionskurser i lingvistik och litteraturvetenskap. Kursdeltagarna har alltså bestått av studenter som läser danska, norska och svenska, och undervisningen i de gemensamma kurserna har skett på dessa språk. Lärarna har något av de skandinaviska språken som modersmål eller har mycket goda kunskaper i något av språken.

Varför en kurs i skandinaviska?

Även om man under lång tid har undervisat (och undervisar) danska språket som främmande språk i de isländska skolorna, så visar erfarenheterna att islänningar också behöver kunskaper i andra skandinaviska språk för att kunna anpassa sin danska så, att mesta möjliga språkförståelse uppnås i nordiska sammanhang. Detta gäller för alla typer av nordiskt samarbete: på ministernivå, inom fackliga organisationer, inom den stadigt

ökande resebyråbranschen m.m. Lärare i danska på Island behöver också kunskaper i svenska och norska, eftersom både svenskan och norskan ska behandlas i undervisningen både på grundskolan och gymnasiet.

Mot bakgrund av detta erbjöds de studerande under vårterminen 1999 en kurs i internordisk kommunikation (2,5 poäng).

Målsättningen för kursen var:

- att öka medvetenheten om de skandinaviska språkens gemenskap
- att bygga upp en kompetens som möjliggör för de studerande att använda sina språkkunskaper i respektive danska, norska och svenska som nycklar till de övriga skandinaviska språken.

Huvudvikten lades vid talat språk, men avsikten var också att göra de studerande medvetna om hur läsförståelse av ett skandinaviskt språk kan underlätta talförståelse av andra skandinaviska språk.

Utgångspunkten var att använda ett autentiskt praktiskt tal-språk och utifrån det göra de studerande medvetna om:

- uttalskillnader som kan försvåra kommunikationen eller skapa missförstånd mellan de skandinaviska språken
- avvikelser inom det gemensamma skandinaviska ordförrådet som kan skapa missförstånd (falska vänner, låneord o.likn.).

Upplägning och innehåll

Vi organiserade undervisningen på så sätt att den svenska och den norska lektorn tillsammans genomförde hälften av lektionerna (6 dubbeltimmar), och den danska och den finska (finlandssvenska) de återstående sex, med samma tema för lektionerna.

Auður Hauksdóttir, lektor i danska vid Islands universitet och initiativtagare till kursen, ansvarade för introduktionsföreläsning och avslutning. Syftet med hennes deltagande var att sätta

undervisningen i en nationell kontext och ge de studerande kunskap om islänningarnas mångsidiga kontakter med det övriga Norden. De studerande fick därvid möjlighet att ta del av statistik rörande t.ex. antalet islänningar som under de senaste årtiondena utvandrat till övriga nordiska länder, invandring till Island från Danmark, Finland, Norge och Sverige, antal isländska studerande i det övriga Norden, antal turister från övriga nordiska länder etc. Genom att lärarna på lektionerna talade sina respektive skandinaviska modersmål och kunde göra sig förstådda sinsemellan utan större svårighet, kunde de studerande uppleva rent praktiskt att det inte är så svårt att förstå andra skandinaviska språk, om man har kunskaper i ett av dem.

De enstaka fall när lärarna inte förstod varandra eller missförstod varandra, var ur undervisningssynpunkt ett stort plus eftersom det gav ett gyllene tillfälle att analysera vad som orsakade kommunikationsbrottet i just det speciella fallet.

Vid alla undervisningstillfällen kunde de två lärarna dessutom hela tiden på detta sätt göra de studerande medvetna om skillnader och likheter i uttal och ordförråd mellan de två språken. De studerande fick härigenom hela tiden information om vilka strategier de kunde använda för att själva göra sig förstådda och för att lättare förstå ett annat skandinaviskt språk.

Kursinnehåll – Vad förstår jag inte och varför?

Undervisningsmaterialet bestod dessutom av olika typer av talat och skrivet material på de skandinaviska språken, t.ex. videoinspelningar av respektive lands nyårskrönikor och nyårstal, spelfilmen *Hamsun*, där de olika skandinaviska språken förekommer, barnbokstexter och tidningstexter.

Eftersom ett viktigt moment i kursen var att försöka göra de studerande medvetna om *varför* de har svårt att förstå ett annat skandinaviskt språk, fick de ett frågeformulär där de kunde göra en analys av sig själva för att på detta sätt komma åt underliggande faktorer som t.ex. eventuella tidigare negativa

erfarenheter i skolan eller kontakter med andra skandinaver, vilket kunde blockera språkförståelsen.

Ett annat frågeformulär gällde *vad* i det aktuella språket som gjorde det så svårt att förstå: uttal av enskilda ljud, ordförrådet, talhastigheten, otydligt tal etc. Avsikten med detta formulär var att på så sätt få en bild av vilket eller vilka moment som den enskilde eleven hade svårighet med. Slutfrågan var: Vad behöver jag göra för att förbättra min förståelse av de andra skandinaviska språken? Ett inte oviktigt perspektiv!

I anslutning till det talade och skrivna materialet hade vi diskussioner i mindre grupper och sedan i storgrupp, där resultat och erfarenheter redovisades. Vid dessa diskussioner talade givetvis de studerande det skandinaviska språk som de läste vid universitetet. Men målet var hela tiden största möjliga språkförståelse, och det innebar att de måste försöka anpassa sitt språk så mycket som möjligt till de övriga – inte tala alltför fort, tala relativt tydligt, kanske välja ett annat ord som kunde förstås lättare, kanske omformulera en mening osv.

Falska vänner och umgängesregler

Ett annat moment var genomgång av det gemensamma skandinaviska ordförrådet med avseende på falska vänner och låneord. Vid det tillfället var lärare från alla språken närvarande och visade med små rollspel hur kommunikationen mellan skandinaver hastigt kan bryta samman på grund av olika betydelser i ordförråden.

I samband med detta lektionspass gick vi också igenom olika funktioner *vad* gäller sociokulturell kompetens, t.ex. umgängesregler i de nordiska länderna: hur man hälsar, skålar, tackar, tackar för senast, beklagar och liknande uttryck i vardagslivet som kan underlätta språkförståelsen och samvaron.

Vid tentamen var tre lärare från var sitt skandinaviskt språk närvarande. De studerande fick tidningsartiklar på ett av de språk som de inte läser vid universitetet. De fick 30 minuter att förbereda sig och fick veta att de skulle återge artikelns innehåll

och sedan diskutera det med de tre lärarna. De fick också lyssna på ett avsnitt ur ett radioprogram och samtala om det.

Utvärdering

En kurs som genomförs för första gången innebär ofta ett vågspel, och det är egentligen bara först när kursen är avslutad som man är riktigt klar över i hur hög grad ambitioner och målsättning å ena sidan och resultatet å den andra överensstämmer. Ingen av lärarna hade någon erfarenhet av att planera eller undervisa en sådan kurs, och vi hade inte heller andras erfarenheter att dra nytta av.

Att ha lärare både i svenska och finlandssvenska visade sig vara ett misstag, eftersom språken skiljer sig alltför litet åt för att motivera en sådan uppdelning. Att genomgående ha två lektioner med samma tema, fastän på olika språk, upplevdes ibland av de studerande som alltför enformigt. Allt kan göras bättre, och vi har fått många nyttiga erfarenheter, både positiva och negativa, som vi kan använda oss av vad gäller genomförande av nästa kurs. Det har varit mycket inspirerande och stimulerande att undervisa studenter med kunskaper i de olika skandinaviska språken och också att ta del av deras erfarenheter. Det är vår övertygelse att kurser som på olika sätt gör de studerande mer medvetna om i hur hög grad kunskaper i ett skandinaviskt språk underlättar förståelsen av de övriga, är ett viktigt steg för att öka språkförståelsen i Norden.

Prosjektet Språk og litteratur i Vest-Norden

Nancy L. Coleman

Innleiing: historikk og rammer

Prosjektet *Språk og litteratur i Vest-Norden* er eit trilateralt samarbeidsprosjekt mellom Færøyane, Island og Noreg for morsmålslærarar i vidaregåande skole. Det byrja i 1994 som eit etterutdanningsopplegg i regi av organisasjonane for morsmålslærarar på Færøyane og Island. Første etappe gjekk føre seg på Færøyane og var eit kurs i islandsk for færøyske lærarar, etterfølgt året etter av eit kurs på Island i språk og kultur for den same gruppa. I 1996 slutta Landslaget for norskundervisning (LNU) seg til prosjektet, og det har sidan gått i regi av Nordisk språkråd, med morsmålsorganisasjonane som støttespelarar, og også fått økonomisk støtte frå Nordisk språkråd. Sommaren 1996 var det såleis skipa til kurs på Island i islandsk språk og kultur for norske lærarar. I 1997 kom turen til dei islandske lærarane, som fekk eit tilsvarande kurs i Noreg i norsk språk og kultur. I 1998 var det "trilateralt" kurs på Færøyane for dei islandske og norske lærarane, saman med dei færøyske kollegaene, og førebels siste etappe blei avvikla sommaren 1999 med kurs i Noreg i norsk språk og kultur for den færøyske gruppa. I samband med etappane har morsmålslærarane i vertslandet planlagt og også deltatt i opplegget.

Kursinnhaldet

"Språk og litteratur i Vest-Norden" var først tenkt som eit etterutdanningsopplegg, med påfyll av kunnskapar som læraren kunne trenge i undervisninga, og kvar av etappane har også fungert som etterutdanning. Alle møta mellom gruppene har blitt utforma som vekeskurs i vertslandet, med ei blanding av fagrelaterte aktivitetar og faglege ekskursjonar. Faste innslag har vori førelesingar om språket, også samanlikna med dei andre vest-nordiske språka, førelesingar om ein eller fleire forfattarar, eit møte med 1-2 forfattarar, besøk til aktuelle muse-

um og samlingar, og reiser til stader som spelar ei rolle i den felles vest-nordiske sagalitteraturen eller historie. Praktiske øvingar i vertslandets språk har også hørt med til opplegget, med lærarane i vertslandet som språklærarar. Gruppa har alltid lært eit utval songar, og saman med færøyingane har ringdans vori ein populær aktivitet.

Både på Island og Færøyane var det offisielle besøk hos undervisningsministeriet og representantar for styresmaktene. Gruppa var så heldig å få gjeste den islandske presidenten Vigdís Finnbogadóttir og vise-statsministeren på Færøyane Høgni Hoydal. Den norske gruppa har valt ikkje å prioritere slike møte av meir offisiell art. Fordi det var ønskeleg å sjå andre delar av landet, har mesteparten av aktivitetane blitt lagd utanfor hovudstaden. At ein ikkje har trekt inn Kyrkje-, undervisnings- og forskningsdepartementet i Noreg er kan hende noko uheldig fordi slike prosjekt også kan vere med på å påverke og utforme fag- og utdanningspolitikk.

Fagleg påfyll og praksis

For lærarar kan den typen fagleg påfyll som deltakarane har fått på kursa, vere eit gode i seg sjølv fordi det gir rom for fagleg utvikling og inspirasjon. Når det gjeld spørsmålet om kor matnyttig dette stoffet kjem til å vere i ein undervisningssituasjon, viser det seg at behova er ganske forskjellige i dei tre landa. Det nordiske perspektivet i morsmålsfaget er ganske ulikt frå land til land.

Den *norske* læreplanen seier at elevane skal ha "noko kunnskap om viktige skilnader mellom norsk og andre nordiske språk", "noko kunnskap om annan nordisk litteratur" og "lese eit utval av danske og svenske tekstar og ein islandsk tekst i original". Færøysk er ikkje nemnt med ord i læreplanen, men nokre av lærebøkene har likevel ei stutt oversikt og tekstdøme.

Den *islandske* læreplanen gir kvar skole og lærar stor fri-dom, og opplegget kan variere frå skole til skole. Men eit gjennomgåande trekk er at ein ikkje lærer om nordiske språk eller

les litteratur frå dei andre nordiske landa i islandskfaget. Da eg undersøkte læreplanen og lærebøker i dei tre landa, var eg overraska over å finne så lite om nordiske språk og ingen tekster frå nordisk litteratur. Ein kan lese nordiske tekster, men det er ingen tradisjon for å gjere det i islandskfaget. Dei fleste islandske elevane les dansk og får dermed innblikk i dansk språk og litteratur, men dei kan velje norsk eller svensk i staden. Det er ikkje så mange som vel norsk eller svensk, og inntrykket er at desse kursa er på eit lågare nivå enn danskkurset. Elevane lærer det som er nødvendig for å klare seg som turist, arbeide eller studere i Noreg eller Sverige, og opplegget gir liten plass til litteraturlesing eller språkhistorie.

Læreplanen i *færøysk* krev at elevane les tekster på både islandsk og nynorsk, og dei les også litteratur i omsetjing, f.eks. romanar av Vesaas og Wassmo. Sidan landet er ein del av Danmark er rammene i færøyskfaget nok sterkt påverka av danskfaget i Danmark, men mitt inntrykk er at fagsynet i Noreg og på Færøyane er ganske likt. I tillegg til færøysk les elevane dansk på relativt høgt nivå, men det nordiske perspektivet i forhold til språk og litteratur hører til færøyskfaget.

Felles for dei tre landa er at morsmålsfaget tar for seg perioden frå før 1350, både når det gjeld språk og litteratur. Til samanlikning manglar både danskfaget og svenskfaget dei språklege emna, sjølv om dei les sagalitteratur i omsetjing. Dette er òg eit godt argument for eit samarbeid mellom morsmålslararar i Vest-Norden.

Ein kan nok seie at fagsyn, rammer og innhald i morsmålsfaget i dei tre landa gjer at færøyingane og nordmenn har fått mest matnyttig påfyll ut av opplegget, mens islendingane har mest fått stoff til refleksjon. Men dette kan vere minst like viktig for den enkelte morsmålslærars utvikling! Dei islandske deltakarane byrja snakke om at samarbeidet kunne føre til endringar i islandskfaget og bane vegen for å ta inn norske og færøyske tekster.

Etterutdanningskurs eller prosjekt?

Da samarbeidet kom i gang, var det ingen som tenkte seg eit slikt omfang som prosjektet etter kvart har fått, og det blei i høg grad eit prosjekt som blei til undervegs. På slutten av opphaldet for dei norske lærarane på Island i 1996, var det klart at gruppa ønskte å halde fram med samarbeidet, og at det var eit sterkt ønske om at prosjektet skulle kunne ut i noko konkret som kunne spreiaast og brukast av morsmåls lærarane i dei tre landa. I planane var det alt nedfelt ein føresetnad om at samarbeidet skulle gå over fleire år, men enkelte hadde tenkt seg det slik at kurset skulle lysast ut kvart år og at det ville vere ein fordel å ta med nye eller heilt andre deltakarar.

Fleire av oss som deltok i opplegget sommaren 1996, meinte at det ville gi større verknad dersom deltakarane kunne samarbeide over tid og utarbeide undervisningsopplegg og -materiell. Det kunne vere vel og bra at fleire fekk høve til å reise innan Vest-Norden, men da ville opplegget få sterkare preg av å vere eit turistopplegg. Det er òg ei vanleg erfaring med kurs generelt at deltakarane kjem tilbake og er oppglødde ei stund, men elden blir raskt sløkt og alt blir som før. Vi ville unngå at arbeidet kokte bort i kålen.

Derfor blei det vidare arbeidet lagt opp som eit prosjekt med dei same deltakarane, og ein byrja å leggje konkrete planar for utarbeiding av undervisningsmateriell. Den første planen var at kvar nasjonale gruppe skulle lage eit hefte om språk og litteratur i dei andre to landa til bruk i skolen, og med undervisningsopplegg og tips til lærarane. Lærarane frå dei andre landa skulle gi råd og bidra med stoff, og elles vere med på å sikre den faglege kvaliteten på stoffet. Gjennom arbeidet med dei vest-nordiske språka ville lærarane ha nok språkkompetanse til å kunne lese dei ferdige resultatane. Her såg vi ein annan fordel med samarbeidet og kontakten over tid, at gjennom kursing, nærkontakt med språka og menneska, kunne ein snakke om ei heving av språkkompetansen til deltakarane. Vi meinte dette var eit viktigare mål enn at mange fekk smakebitar. Og slik blei det.

Elevane til deltakarane skulle også trekkast inn i prosjektet. Idéen var å opprette vennskapsklasser som kunne skrive brev til kvarandre og utveksle materiell om heimstaden sin, lage videoar osv. Erfaringane ville danne eit konkret grunnlag for undervisningsmateriellet som skulle lagast, og ein kunne bruke eigna materiell i elevhefta. Stoffet kunne brukast i morsmålsundervisninga eller i prosjektopplegg. Ein kunne også lage forslag til tverrfaglege prosjekt, som særleg dei norske deltakarane kunne få bruk for etter Reform '94.

Eit år seinare, da alle deltakarane var samla i Torshavn, blei denne planen endra. Gruppa bestemte seg for å byggje opp ein nettstad for Vest-Norden i staden. Dette kjem eg tilbake til nedanfor.

Kva er Vest-Norden?

Før eg går vidare med sjølve prosjektet, er det ein fordel å reflektare litt omkring omgrepet "Vest-Norden". På mange måtar er sjølve omgrepet kunstig. Dette er noko som dei fleste PCane veit. Dei vil truleg, som min, protestere på bruken av Vest-Norden ved å skrive ein arg raud strek under ordet når ein tastar det inn! Mens "Norden" er eit historisk-geografisk fellesnamn på Danmark, Finland, Færøyane, Grønland, Island, Noreg, Sverige og Åland, kan ein ikkje seie det same om Vest-Norden. Omgrepet har sitt opphav i språkhistoriske forhold og utvandringshistorie i vikingtida i vel så stor grad som i geografi. I språkhistoria deler ein dei nordiske språka etter tradisjonen inn i *austnordisk*, som omfattar dansk og svensk (i tillegg til finlandssvensk og "øyspråka" i Austersjøen), og *vestnordisk*, som omfattar norsk, islandsk og færøysk. Norn, som blei talt på Orknøyane og Shetland, hørte også til denne gruppa. Bruken av aust og vest i denne samanhengen kan ein sjå i forhold til uttrykka *i austrveg* og *i vestrveg*, som blei brukte om dei som fór i kvar si retning frå den skandinaviske halvøya. I vår tid er bruken av kompassretningane etter denne lesten ikkje

like relevant, og nokre meiner at ein heller skal tale om nord og sør.

Når det gjeld geografien, er det havet som bind saman denne kulturfellesskapen. Særleg fiske, men også handel, har skapt grunnlaget for kontakt. Norske fiskarar var ofte i land på Island og Færøyane, og ein kan spore kulturen som denne kontakten etterlèt seg i arkitekturen i tettstadene langs austkysten av Island og nesten overalt på Færøyane. Denne kontakten er i dag i ferd med å ta slutt, da det er sjeldan at fiskarane går i land.

Den språklege fellesskapen som utvikla seg i det vestnordiske området, var basert på utvandring og kolonisering frå aust, og sjølv om språket blir omtalt i norrøne kjelder som "dansk tunge", kom innvandrarane stort sett frå Noreg, og språket i Noreg var utgangspunktet. Ut frå denne tankegangen omfattar Vest-Norden Noreg og dei av dei tidlegare koloniane i vest som framleis hører til Norden, dvs. Island og Færøyane. Og dersom ein held fram med resonnementet, vil Danmark, Sverige og Finland høre til Aust-Norden. Men det er det ingen (menneske eller PC) som har hørt om!

Ein språkfellesskap i Vest-Norden?

Kan ein tale om ein språkleg fellesskap i dagens Vest-Norden? Eller er dette berre ønsketenkning frå norskfilologar som helst syslar med språk i Norden frå perioden før 1350? Når det gjeld den språkhistoriske tradisjonen har særleg Arne Torp påpeikt (1998) at inndelinga i aust- og vestnordisk ("stamtremodellen") i dag er arkaisk fordi den galdt tida ca. år 1000 og har liten relevans og i røynda er misvisande i dag. Alt ca. 1200 ser Torp ei forskyving av aust/vest aksene til ein nord/sør akse. Det er meir relevant å skilje mellom nordnordisk på den eine sida, som omfattar norsk med dialektane som var i ferd med å utvikle seg til færøysk og islandsk, og svensk; og på den andre sida sørnordisk, som var dansk. Men etter ca. 1500 (dei siste 500 åra!) bør ein heller tale om ei inndeling i *øynordisk* og *skandinavisk*. *Øynordisk* omfattar dei arkaiske språka islandsk og færøysk, som

har blitt akterutsegla av utviklinga i den "kontinentale" nord-nordisken. Norsk, svensk og dansk er i dag så like at dei dannar språkgruppa skandinavisk. Denne kan delast vidare inn i nord-skandinavisk, som omfattar norsk og svensk, og sørskandinavisk, som er dansk.

Det er i dag stor forskjell på øynordisk og skandinavisk, og det er ikkje lett for nordmenn, islendingar og færøyingar å forstå kvarandre munnleg eller skriftleg utan opplæring og øving. Det er sjølvsaugt lettare for øyfolket, særleg når det gjeld skriftspråka. Mange vil kanskje tru at islendingar og færøyingar kan lese norsk, både bokmål og nynorsk – kanskje helst det siste – utan store problem. Men den norske gruppa fekk erfare at både islendingane og færøyingane ikkje var godt kjende med bokmål eller nynorsk, og særleg islendingane var lite vande med å lese norsk i det heile. Det kom som ei overrasking på den norske gruppa at dei islandske kollegane kjende så lite til norsk språk. Færøyingane derimot legg opp 20 sider nynorske tekster til studenteksamen, og dei finn nynorsk svært interessant fordi både nynorsk og moderne færøysk skriftspråk blei rekonstruerte. Likevel, sidan dei er ein del av Danmark, vender dei til vanleg blikket mot dansk i skole- og studiesamheng. Det hadde lenge vori eit ønske å få nærkontakt med norsk språk og setje seg inn i norskfaget i vidaregåande skole.

Nei, omgrepet Vest-Norden er ikkje det det var. Men trass i språkutvikling, kan ein finne gode argument for at det framleis er mange likskapar mellom språka i Vest-Norden og god grunn til å halde fellesskapstanken i hevd. På gloseplanet er språka faktisk svært så like. Dette ser ein spesielt i ordtilfanget som gjeld naturformasjonar, dyr, hushald, landbruksreiskapar o.l. Ei mengd heilt vanlege ord har språka felles, f. eks. *samband*, *framhald*, *sumar*. Færøyingar og islendingar var f.eks. overraska over at *lundi* heiter lunde(fugl) og ikkje "sjøpapagøye" på norsk, at ord som islendingar reknar som særlandske, som *brekke* og *braut*, også er norske ord. Det var ei oppleving for gjestene vestfrå å høre norske dialektar og oppdage at ein her finn lydutvikling, ord og grammatiske konstruksjonar som er

felles. Nordmennene var svært overraska over at islendingane var uvitande om den parallelle lydutviklinga på Island og på Vestlandet, som f. eks. differensiasjon *rn>dn* og segmentasjon *ll>dl*. Det er på tide at islandskfilologane utvidar den nordiske språkkunnskapen sin! I denne prosessen gjekk det for seg ei aldri så lita bevisstgjerjing om at ein framleis kan tale om ein språkfellesskap.

Nettstaden

Resultatet av dette samarbeidet er nettstaden som gruppa er i ferd med å bygge opp.¹ Stoffutvalet er framleis uferdig og derfor tilfeldig og einsidig: utdrag frå Arne Torps bok om nordiske språk; nokre tekster på norrønt, norsk, islandsk og færøysk, slik at ein kan samanlikne språka; nyttige adresser for den som vil vite meir; informasjon om islandsk namneskikk; informasjon om islandsk, færøysk og norsk musikk, med anbefalingar og adresser der ein kan bestille plater; ein artikkel på norsk om ekskursjonar til Island; ein artikkel på islandsk om kursveka på Færøyane for lærarane; informasjon om nynorsk litteratur for færøyingar; ei samanlikning av morsmålsfaga i dei tre landa utifrå læreplanar, læreverk og røynda i klasserommet; nokre lenkar til andre aktuelle sider.

Så langt er nettstaden ikkje spesielt nyttig, men avhengig av kva ein er interessert i, kan han vere verd eit besøk. Redaktøren er Arne Aronsen ved Greveskogen videregående skole i Tønsberg. I januar 2000 kunne han fortelje at nettstaden, trass alle manglar, får besøk av 10–25 personar kvar veke, og at enkelte har sendt positiv tilbakemelding og syntest det var eit flott tiltak.

Når nettstaden er utbygd vil ein finne eit meir systematisk utval av stoff om språk, litteratur og kultur i Norden. Her vil ein etter kvart finne språklære for færøysk, islandsk og norsk, som kan brukast av elevar og lærarar i forskjellige undervisnings- og læringssamanhengar, og anna stoff om norsk, islandsk og

¹ Adressa er førebels <http://home.sol.no/~araronse/vest_norden/prove.html>.

færøysk. Konkrete undervisningsopplegg vil ein også kunne finne. Det er målet for utvalet at det vil verke utfyllande i forhold til lærebøker, gå i djupna og gi informasjon som har aktualitetsinteresse og er oppdatert.

Nettstaden skal også innehalde framlegg til litteraturlesing og enkelte tekster. På grunn av copyright-forhold, er det lettast å ta med gamle tekster, f. eks. norrøne tekster, men det som ofte manglar i læreverk er aktuelle tekster av nålevande forfattarar. Gjennom samarbeidet som vi har hatt med forfattarane som har haldi førelesingar på kursa, håper vi å leggje ut smakebitar frå deira forfattarskap, som også eignar seg i undervisninga.

Nettstaden skal også gi tips om prosjekt, reiser og ekskursjonar og vere ein møteplass for elevar og lærarar som vil utveksle idéar og erfaringar.

Prosjektet "Språk og kultur i Vest-Norden" har vist at den vest-nordiske fellesskapen framleis er relevant.

Litteratur:

"Brev fra Island". *Det norske hus. Kunnskapstorget.*

<<http://www.kunnskapstorget.org/dnh/etterutd/foreles/nordisk/index.htm>>
henta 17.01.2000.

Coleman, Nancy L. 1999. "Morsmålsfaget i vidaregåande skole i Vest-Norden: Island, Færøyane og Noreg." *Norsklæraren* 2. 59–63.

Torp, Arne. 1998. *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus forlag.

Semikommunikation och receptiv flerspråkighet i Skandinavien – ett forskningsprojekt vid Hamburgs universitet

Lena Heine

Projektledare: Prof. Dr. Kurt Braunmüller, Institutionen för Germanistik
(Skandinavistik)

Forskare: Per Warter (MA), Ludger Zeevaert (MA)

Forskarassistenter: Lena Heine, Franziska Watzke

Hemsida med aktuell information:

<<http://www.rz.uni-hamburg.de/SFB538/a6/index.html>>

Forskningsprojekt semikommunikation

Forskningsprojektet *Semikommunikation och receptiv flerspråkighet i det nutida Skandinavien* är en del av projektet *Flerspråkighet* vid Hamburgs Universitet, som främjas av Deutsche Forschungsgesellschaft. Inom detta projekt finns det 13 delprojekt där man arbetar med olika frågeställningar angående flerspråkighet, de flesta med språkvetenskaplig utgångspunkt, men även i samarbete med forskare i historia, datalingsvistik och orientalistik.

Vårt delprojektprojekt har fem medarbetare, och arbetet ska så småningom mynna ut i två doktorsavhandlingar.

Inom projektet som sysslar med skandinaviska språk står den internordiska kommunikationen i centrum, d.v.s. förståelsen mellan danskar, svenskar och normmän. I en normal talsituation använder de (oftast) sina respektive modersmål. En sådan kommunikation mellan för talarna förståeliga olika språk kallar vi för semikommunikation. Receptiv flerspråkighet kallar vi däremot kommunikationen mellan språk som inte är förståeliga för talarna p.g.a. språkens olikhet. Detta är fallet t.ex. när en talare pratar engelska och en pratar tyska och båda har kunskaperna som är nödvändiga för att förstå varandra.

Det är följande frågeställningar som står i fokus:

- Använder talaren sitt modersmål, samtalspartnerns språk eller ett tredje språk? Varför?
- Vilka faktorer måste finnas för att kommunikationen mellan skandinaviska språk kan lyckas? Hur pass lika måste språken vara på ett typologiskt plan?
- Hur mycket och på vilket sätt anpassar sig en kommunikationspartner till den andra?
- När och varför misslyckas kommunikationen (missförståelse, reparation)? Vilka subjektiva och objektiva problem uppträder? Vill man inte förstå samtalspartnern eller är det kanske för jobbigt att ställa in sig på ett avvikande kommunikationssätt fastän det skulle vara möjligt att förstå det?

Hur går vi fram?

I den första projektfasen ska vi utarbeta en allmän semikommunikationsteori samt en teori om receptiv flerspråkighet. På det sättet ska det bli möjligt att förstå hur kommunikationen med hjälp av språk som är nära släkt fungerar och att avgränsa detta sätt att kommunicera ifrån receptiv flerspråkighet.

I empiriska undersökningar ska vi analysera autentisk kommunikation samt talarnas attityder mot grannspråken. Vi ska delta i och iakttä interskandinaviska samtal. En viktig undersökningsgrupp är deltagare i interskandinaviska konferenser, där konkreta beslut måste fattas (t.ex. det Nordiska Universitetsadministratörssamarbetet¹), där alltså en problemlös kommunikation är absolut nödvändig. Dessutom ska vi undersöka strategier i skandinavisk skolundervisning, framför allt i skolor med elever från olika skandinaviska länder liksom i Svenska skolan i Hamburg. Men även andra situationer där skandinaver med olika språk träffar på varandra är intressanta analysföremål.

¹ Hur denna samarbetsgrupp (NUA) har gripit sig an uppgiften att underlätta kommunikationen kan man se på deras webbplats <<http://www.abo.fi/norden/nuas/>>. Red. ann.

Våra mål

Målen med vårt forskningsarbete är dels att formulera övergripande teorier om semikommunikation och receptiv flerspråkighet, eftersom detta hittills inte har skett i forskningen. Dels ska vi analysera situationen i Skandinavien under samhälls- och attitydsteoretisk synvinkel.

De teoretiska undersökningsresultaten skulle även kunna tillämpas till andra språk som är förståeliga för varandra (t.ex. spanska och portugisiska, tjeckiska och slovakiska m.fl.).

Resultaten ska leda till förslag om hur förståelsen mellan talare av nära släkt språk kan förbättras.

Sproglig opdagelse – sproglig opdragelse Nabosprog i et didaktisk perspektiv

Henrik Møller

Videnskab og formidling/pædagogik

Dette indlæg vil tematisere forholdet mellem sprogvidenskab på den ene side og undervisning på den anden side. Der behøver ikke være en konflikt imellem disse to, men det kræver så at underviseren støtter sig til og formidler stof og viden som både er fagligt velunderbygget og samtidig interessant for eleverne. At læreren forsøger at gribe elever/studentere hvor de er nysgerrige og interesserede – uden at øve vold på det faglige og saglige stof som videnskaben har bragt til veje. Men det kræver også – og det vil jeg give eksempler på i det følgende – at man er parat til at diskutere dogmer som kan se videnskabelige ud, men som måske i virkeligheden viser sig at være politisk begrundede.

Dansk Sprognævn er et forsknings- og informationsinstitut som *"har til opgave at følge det danske sprogs udvikling, at give råd og oplysninger om det danske sprog og at fastlægge den danske retskrivning... Dansk Sprognævn skal arbejde på videnskabeligt grundlag... Nævnet skal især samarbejde med sprognævn og tilsvarende organer i Norden."*¹ Både de ansatte og de fleste medlemmer af Sprognævnets arbejdsudvalg er videnskabsfolk. Jeg er derimod ikke videnskabsmand, men underviser, eller formidler som det er moderne at sige. Jeg er ansat på et seminarium – eller lærer(høj)skole som man siger i de andre nordiske lande – og i Danmark har seminarielærere ikke forskningsret eller -pligt. Jeg er valgt ind i Sprognævnet af Dansk lærerforening (min fremh.), som i øvrigt er den eneste enkeltinstitution der har to repræsentanter i Nævnet. Jeg skal altså især være med til at varetage en af Nævnets hovedopgaver,

¹ Lov om Dansk Sprognævn, 1.8.1997.

nemlig informationen – eller oplysningen som det jo må hedde i Grundtvigs fædreland.

Og i denne sammenhæng har jeg i princippet et ganske stort forum at oplyse: For hver dansklærer til Folkeskolen som jeg uddanner, er der i gennemsnit 20 skoleelever om året der får mulighed for at høre eller se hvad lærerne har at byde på, og efter 28 år som seminarielærer har jeg regnet ud at det må blive omkring 900.000 elever i alt der i princippet har haft mulighed for at få viderebragt noget jeg har sagt eller skrevet til mine studenter. Det er jo ikke så ringe et seertal – hvis man skal regne det ud på den måde!

Netop i min egenskab af gammel rutineret seminarielærer med mange års erfaring i nordisk samarbejde har jeg – sammen med en norsk og en svensk kollega – skrevet bogen: "*Næsten som hjemme – om stoff og metoder i grannspråksundervisningen*".²

Hvad er så et nabosprog egentlig? Og er definitionen filologisk eller geografisk? – eller er den "bare" politisk? I Danmark er vi jo bl.a. naboer med Tyskland, men tysk er ikke et nabosprog, men derimod et fremmedsprog. Vi er også nabo med England – i hvert fald hvis fælles kontinentalsokkel i havet gælder med – og også dette sprog er et fremmedsprog. Norge og Sverige derimod er vi ikke direkte landfaste med, men de er naboer alligevel. Spontant vil man nok sige at det skyldes at sprogene – rent politisk-historisk begrundet – ligner hinanden mere, og at vi helt ureflekteret føler os sprogligt bedre hjemme med norsk og svensk end med tysk og engelsk – bortset fra de senere års historier om at svenske og danske studerende på udveksling foretrækker at tale engelsk indbyrdes når de mødes ...

Men der er også et nordistisk-politisk begrundet valg i synet på nabosprog. I Norden går skellet mellem de tre store skandinaviske lande og deres sprog på den ene side og de øvrige nordiske lande og sprogområder på den anden: Finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk, samisk og hvordan er det nu? Skal

² Linnér, Møller og Øygarden: *Næsten som hjemme*, Nord 1996:4, Nordisk Ministerråd, Kbh.

Ålandsøerne nævnes her? Der er megen "politisk korrekthed" i det nordiske arbejde, ovenfor har jeg i overensstemmelse med en nordisk konvention nævnt sprogene i alfabetisk rækkefølge – så er der ingen der bliver fornærmede over at komme ind på en uønsket plads på listen!

Undervisningen og skolen

Min arbejdsmåde har altså ikke været den systematiske som kendetegner videnskaben, men har snarere været causerende, eller essayistiske nedslag i forskellige sproglige, kulturelle og politiske problemstillinger som mine studenter eller jeg selv har fundet relevante, eller som vi har undret os over. Dette aspekt er en af grundene til at jeg har kaldt mit indlæg "Opdagelse". Stilen i denne arbejdsform kan minde lidt om Erik Hansen og Jørn Lunds "Sprogminuttet" på Danmarks Radio: Det begynder med nysgerrighed og slutter med et sagligt og videnskabeligt begrundet svar som er til at forstå for almindelige mennesker, herunder studerende og skoleelever.

De grundlæggende didaktiske spørgsmål har for mig altid været:

1. Hvad skal eleverne/studerende lære?
2. Hvorfor skal de det? og
3. Hvordan kan man bedst lære dem det?

Her kan det være interessant at gå til folkeskolebestemmelserne i nabolandene hvorfra jeg citerer ganske kort:

Sverige:

...att eleven... får kunskaper om språken i våra nordiska grannländer.

Danmark:

...give eleverne mulighed for at udvikle færdighed i at lytte til og læse norsk og svensk med forståelse.

Norge:

...å gi elevene del i det nordiske kultur og språkfelleskapet.

Kommentarer:

Den svenske formulering er upræcis – hvad er *kunskaper*? skal eleverne vide lidt om de (sprog)historisk betingede forskelle på sprogene, eller skal de også have en vis sprogfærdighed? Og hvad med det forhold at norsk og dansk er overkommelige nabosprog, mens finsk er noget helt andet? Men Finland er jo et reelt *grannland* – hvad skal læreren gøre?

Den danske er langt mere præcis, man får oplyst hvad eleverne skal kunne, rent sprogfærdighedsmæssigt, og hvilke sprog det drejer sig om.

Den norske er storladet og særdeles upræcis, hvad betyder det at eleverne skal have *del i*? og mener man virkelig *det nordiske* sprogfællesskab? I så fald bliver der nok at se til: Finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk, samisk ... plus de nemme nabosprog (dog ikke russisk, må man formode!)

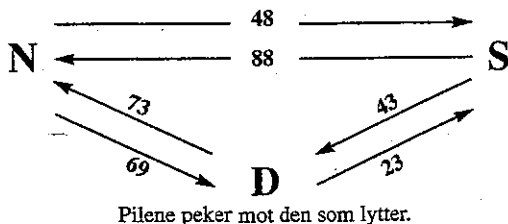
Hvis man betragter bestemmelserne lidt mindre kritisk, kan man konstatere at eleverne altså ikke skal lære at tale og skrive de nordiske sprog – de skal kunne forstå talt og skrevet nabosprog.

Den "rationelle" baggrund

Som jeg opfatter det, er der flere relevante videnskaber knyttet til det nordiske sprogsamarbejde. Der er selvfølgelig filologien og sproghistorien. Men der er også den generelle politiske historie og kulturhistorien, og der er sprogpolitik – som ofte henter sine argumenter i det filologiske og/eller historiske, men hvis rationelle grundlag ofte er temmelig løst. Sprogpolitik i bred forstand omfatter fx

- normering
- sprogene i skolen
- turisme og sprog
- samt en række helt irrationelle faktorer, fx om hvem der bedst kan lide hinanden eller ej, hvem der opfattes som "storebror" i forhold til de andre osv. osv.

Her vil jeg ganske kort nævne den klassiske forståelsesmodel om lytteforståelsen mellem rekrutter fra de tre skandinaviske nabolande. (Det skal tilføjes at den er gammel, og at det kunne være interessant at få foretaget en ny undersøgelse).

Kommentar:

Det forekommer mig især interessant at se på **forskellene** på de parallelle pile ud fra et kommunikationssynspunkt: Det ser umiddelbart ud til at forholdet mellem dansk og norsk er mest harmonisk: tilsammen forstår vi 142 %, og der er næsten balance/ligeværdighed imellem mængden af forståelse. Derimod ser det ud til at svenskerne generelt har et forståelsesproblem: De forstår kun halvt så meget af de andres sprog som vi forstår af deres. Den samlede forståelse mellem svensk og norsk er næsten lige så god som mellem dansk og norsk, 136 %, men det er nordmændene der gør hele arbejdet! Helt galt er det tilsyneladende med dansk og svensk: Den samlede forståelse er ringe, og der er heller ingen symmetri i forståelsen. Det er endnu mere mærkeligt når man tænker på at sproghistorien fortæller os at svensk og dansk historisk set er mere beslægtede end norsk og dansk (østnordisk > vestnordisk).

Modellen er tidligere blevet brugt til at tillægge svenskerne en "storebrorholdning" til de to andre: Når de forstår så lidt, er det fordi de ikke er egentligt interesserede, de har nok i sig

selv. Men en sådan tolkning kan jo lige så godt afspejle vores komplekser?

Under alle omstændigheder kunne det være interessant at få en ny undersøgelse på baggrund af de nuværende politiske forhold: Sverige og Danmark med i EU, Norge udenfor, og i 2000 åbner broen mellem Sverige og Danmark ...

Eksempler fra undervisningen

I seminarieundervisningen udvælger vi vores stof ud fra interesse og studenternes spontane sprogbevidsthed – inklusive deres fordomme. Fx er det påfaldende at studenter i Jylland synes at svensk er svært, mens københavnere og sjællændere ikke er så forskrækkede m.h.t. svensk – de kan høre det på tv, og de møder ofte svenskere. Ofte kommer elever og studenter selv med sproglige spørgsmål eller oplevelser som kan give anledning til undervisning i sproglig opmærksomhed – både i forhold til nabosproget og eget sprog.

Dyre- og plantenavne eller navne på madvarer er i denne sammenhæng interessante områder, fx *maskros*, *løvetann* og *mælkebøtte* eller *pannbiff*, *hakkebøf* og *karbonade(kake)* – sådanne kan give anledning til analyser af semantisk og etymologisk art. Hvad er det ved hakkebøffens egenskaber de sproglige udtryk hæfter sig ved? Svenskerne vil have den tilberedt på en pande, nordmændene over kul(??) (og hvordan har det fremmede ord *karbon* fået lov at forblive i det norske?), mens danskerne hæfter sig mere ved konsistensen.

Der er jo også de klassiske *roliga* eller *rare* ord hvor samme ord har en anden betydning på nabosprogene – de såkaldte ”falske venner” hvor den faglige forklaring kan gå på forholdet mellem udtryk og indhold og evt. etymologiske udredninger. Endelig vil jeg lige nævne et af de udtryk der vækker munterhed også hos voksne og filologisk uddannede danskere og svenskere: *Det norske samlaget*.

Normeringsspørgsmål

Jeg har ofte været ude for at studenter som har været på udveksling i de andre nordiske lande, er blevet interesserede i normeringsspørgsmål. I denne henseende er Island det mest interessante p.g.a. den meget puristiske sprogpolitik og ikke mindst mælkekartonerne som kommunikationsmiddel mellem det islandske sprognævn og befolkningen. Der kan man sige at islændingene har fundet et medie som virkelig fremmer den brede sproglige opmærksomhed, herunder også den sprogpoltiske interesse. Som medlem af Dansk Sprognævn kan man også misunde islændingene den helt åbenlyse normfastsættelse: "*Det er god sprogbrug at...*" skriver de helt frejdigt; vi udtrykker os mere forsigtigt når vi giver råd.

Den islandske politik med at finde et islandsk afløsningsord for nye ting og fænomener i kulturen øger studenternes opmærksomhed på hvad vi selv gør i Danmark, og om alle de nordiske sprog gør det på samme måde. Altså hvordan tager sprogene nye ord ind. Jeg har valgt et eksempel der er kommet ind i dansk i 1908 – så undgår jeg eksempler der vedrører nuværende medlemmer af nævnene! Ordet er det engelske *gearbox*:

På dansk hedder det *gearkasse*, ordbogen oplyser at det er kommet ind i 1908,³ etymologien oplyser at første led er fra engelsk: "*gear egl. eng. for udstyr, hjulværk, fra oldn. gervi, besl. m. gøre*". – Det er interessant, ordet er altså oprindelig sejlet over Nordsøen med vikingerne (ligesom *kiks*), og så er det kommet tilbage med den hastigt ekspanderende bilindustri. Og hvordan har vi så taget det ind? Første led er bevaret i den engelske form, mens andetleddet er oversat direkte *box* ⇒ *kasse*. Der er altså ingen konsekvent bestræbelse på enten at beholde det udenlandske fagudtryk eller finde et reelt afløsningsord.

På norsk hedder det *girkasse* – til dels samme teknik som i dansk, men med den interessante ændring at man fornerker

³ Ordbog over det danske Sprog

stavemåden – norsk har i øvrigt også ordet *boks*, (også med fornorsket stavemåde).

På svensk hedder det *våxellåda* – her har man den mere puristiske sprogpolitik: Man oversætter ikke førsteleddet direkte, men finder et ord der dækker funktionen, at skifte, andetleddet er det svenske ord for *kasse*.

På finsk overtager man – efter de helt specielle transformationsregler – det svenske grundmønster: *vaihdelaaiteikko*.

På islandsk hedder det *gírkassi* – en stor skuffelse for en dansk student der måske forventer en puristisk oversættelse som den svenske. Forklaringen på at det ikke er blevet tilfældet, skal nok findes i historien: På dette tidspunkt var Island ikke selvstændigt og sprogpolitikken ikke så puristisk, og ordet er gået ind i form af den danske eller norske variant.

Sammenfattende og ganske uvidenskabeligt kan man konkludere at de forskellige teknikker til indtagelse af nødvendige nye begreber eller navne er udtryk for forskellige (sprog)politiske holdninger på det tidspunkt hvor ordet er optaget i de forskellige sprog.

Vi plejer i denne sammenhæng også at nævne det fælleskandinaviske *bil* som er blevet til på dansk efter en konkurrence i dagbladet Politiken i 1902.⁴ Målet var at finde et godt og kort ord for det lange og fremmedartede *automobil*. Ordet slog igennem og bredte sig til dels til de øvrige nordiske lande. (I parentes bemærker vi at det på tysk hedder *auto*, men hvis man kan sove i køretøjet, hedder det *wohnmobil* – mærkeligt, og på engelske hedder det tilsvarende fænomen *autocamper*.)

Opdagelse – opdragelse

Jeg opfatter opdagelsen som resultat af en venlig, latent nysgerrighed over for sproglige fænomener i almindelighed og nabosprogenes i særdeleshed, mens opdragelsen er en mere systematisk egentlig undervisning.

⁴ Ibid.

Specielt i forbindelse med dansk som nabosprog er det nyttigt at gøre studenterne opmærksom på at det danske talesprog for tiden udvikler sig voldsomt i retning af en "sjuksket" udtale, altså en hurtig og utydelig udtale hvor det for lytteren er umuligt at genkende de enkelte ord og skille dem ud fra hele "lydpakken". Det er nok en af de største forhindringer for taleforståelsen hos vore naboer.

En god norsk ven der – ligesom jeg selv – er lektor på en lærer(høj)skole, og som i mange år har været med i samarbejde mellem danske og norske studenter, spurgte mig i en sen aftenstund over en toldfri whisky om et par danske gloser som vi brugte meget tit, og som han altså ikke kunne forstå – og heller ikke slå op i sine ordbøger. Det ene måtte, så vidt han kendte til dansk stavepraksis, skulle staves *dudde*. Men hvad betød det? Jeg kendte det heller ikke og bad ham give et eksempel på hvilken sammenhæng det bruges i: Jo, det er en del af hilsefraserne: "*Vonhadudde*" – så forstod jeg: "*hvordan har du det*", evt. med tryk på *du*.

På samme måde med "*deodé*" (vi har normalt ikke accent i dansk, men jeg bruger den her til at markere trykket) – det forstod han heller ikke – selv om det jo bare betyder det samme som *akkurat* på norsk, eller på rigtigt dansk: "*Det er jo dét*".

Ud over indslag af ovennævnte art arbejde vi i dansk læreruddannelse mere systematisk med korte litterære tekster, fx digte, eller med korte avis- og ugebladsnotitser. Vi arbejder med film fra de nordiske lande, og mange arbejder med pennevenner/brevvenner eller venskabsklasser – en arbejdsform der i de senere år er gjort lettere af de elektroniske medier hvor mange skoleklasser har egen hjemmeside og e-post. For manges vedkommende fører sådan et arbejde videre til en klasserejse til brevvennerne, og endnu har Norden i de fleste danske klasser en vis fortrinsret – selv om EU-samarbejdet nok har nedbragt procentdelen af rejser for danske elever og studenter til Norden. Som en af mine studenter sagde sidste år i en mørk og regnfuld februar: "*Nu synes du måske jeg burde tage til Volda*".

på udveksling, men jeg trænge altså mere til Barcelona og til et ordentligt klima!”

På længere sigt må vi nok indstille os på en bredere internationalisering, og blandt andet derfor er det godt at det emne indgår i det moderne nordiske sprogsamarbejde.

Språkleg klimavariasjon med anglo-amerikanske vinddrag

Helge Sandøy

1. Metaforikken

Det var Jørn Lund (1986) som først brukte klima-biletet i samband med opplegget til det nordiske språkmøtet i 1985. Der blei dei ulike språkpolitiske linjene i Norden fokuserte, og skiftande holdningar og kulturpolitisk bakgrunn blei nemnde som vilkår for dei ulike språksituasjonane vi finn i dei nordiske landa. Venås (1986) utvikla terminologien vidare ved å fokusere på det "språksosiologiske klimaet".

Vi dyrkar dei nordiske forskjellane, ikkje berre på nordiske språkmøte, men også elles når vi nordbuar treffest og utvekslar erfaringar. Samtidig veit vi at vi er så like. Dette gir oss eigentleg ein god posisjon i forskingssamanheng: Dei nordiske språksamfunna er det ideelle forskingslaboratoriet, for der held ein alle andre faktorar konstante enn dei som skal undersøkjast når ein prøver å skaffe seg innsikt i samanhengar. Det er ein metodisk fordel å ha færre relevante variablar å halde orden på. Dei nordiske landa er samfunnsmessig svært like, og dei er likt utvikla når det gjeld både politiske institusjonar og sosialpolitikk. Derfor eignar dessa landa seg for eit studium av f.eks. skiftande språkholdningar – av det nokså skiftande "språksosiologiske klimaet".

Også når det gjeld den moderne påverknaden under dei anglo-amerikanske vindane, ser vi nok for oss at det er forskjell på samfunna våre. For eksempel blir dansk rekna for det mest anglifiserte språket i Norden. Islandsk blir støtt assosiert til den strenge leksikalske purismen, og dermed blir det oversett kor mange tilpassa importord dette språket har. På islandsk verkar det sjølvsagt at ein skriv *kokkteilsósa*, *sjeik*, *kántryhátíð* og *erobíkk* for "cocktailsauce, milkshake, country festival" og

"aerobic". Det er altså ikkje noko spesielt norsk eller svensk ved slik ortografisk purisme.

Enda ein illustrasjon på at språksituasjonen på Island og i Skandinavia viser likskapar, er dei to annonsane nedafør. Der er ikkje-tilpassa engelske ord understreka. Annonsane viser faktisk ein likskap i situasjonen for det praktiske språkrøktarbeidet.

TÆKNI NÚÍTÍÐAR - TÓNLIST FRAMTÍÐAR

Nord Modular Synthesizer

Clavia er fyrirtækið sem hannaði fyrsta sýndarsynthesizerinn fyrir um tveim árum og nú kemur það með aðra byltingarkennda vöru, sem byggð er á sömu tækninni og færði ykkur Nord Lead hljómborðið. Þessi nýji synthesizer færir forritun og hljóðvinnslu nokkur skref framár í endalausri þróun.

Nord Modular er fjölraddasynthesizer þar sem þú gerir getur raðað saman þínum eigin synthesizer eftir þínum hugmyndum með mismunandi sýndargræjum í tölvuforriti. Þú getur svo stjórnað öllu saman í gegnum midj. Sýndargræjurnar er hefðbundnar uppbyggareiningar í analog-synthesizer eins og oscillatorar, filterar, envelope- og distortion eiginleikar og fullt af öðrum möguleikum. Hægt er að geyma allar stillingar og uppsetningu í Nord Modular. Auk þess eru 18 stýrirhnappar á tækinu og aðrir hnappar til að stjórna mismunandi aðgerðum.

Nord Modular er alvörusynthesizer sem getur verið virkað eins og venjulegt hljómbord. Sýndargræjurnar eru 100% tölvuforrit og það mun vera hægt að fá ný forrit í gegnum netið á slóðinni www.clavia.se/nordmodular.

Nord Modular er fjögurra parta fjölraddasynthesizer sem býður hver upp á 4 raddir eða meira (allt upp í 32 raddir) en þetta ræðst af hversu flókin radd-uppsetningin er. Þetta er græja sem er hættulega fullkominn og býður upp á allt það sem þig hefur dreymt um með analog hljóm. Kynntu þér nýjar og spennandi leiðir í hljóðvinnslu.

MiniLAN – nettverk for små bedrifter

MiniLAN er et nytviklet 8 unit 10 rack beregnet for nettverk i små bedrifter. Det kan inneholde RJ45 Cat5 patchepanel eller KRONEs unike ISDN patchepanel samt hylle for miniHUB eller ISDN router. Siden MiniLAN har et lekkert design kan det plasseres hvor som helst. MiniLAN kan utvides til 64 RJ45 uttak pr. rack og kan stables både i høyden og i bredden.

Vi burde gripe sjansen til å forstå meir av oss sjølve og teste systematisk om vi har bygd opp urette forestillingar om kvarandre. Forholdet til anglo-amerikansk påverknad er både aktuelt og likt i alle landa, og eignar seg såleis som forskingsobjekt. Eit jamførande nordisk forskingsprosjekt om språkpolitikk og språkholdningar kan også gi oss grunnlag for å utvikle generell innsikt i kva vilkår i samfunnet som verkar inn på språkholdningane. Slike innsikter kunne hjelpe oss å diskutere kva som er tenlege språkpolitiske tiltak i landa våre i ei tid der vi alle opplever same språkpresset.

Nedafor skal eg drøfte nokre innfallsvinklar som kan vere aktuelle i ei gransking av den språkpolitiske situasjonen.

2. Språket som kulturelt objekt

a. Særsmål

Dei generelle språkholdningane kan tolkast som raffinerte uttrykk for ei kulturell fokusering – som er eit resultat av samspillet mellom samfunnsmessige krefter. Det vil seie at ein ikkje treng tolke språkholdningane slik at dei først og fremst er retta mot språket; ein tolkar dei slik at dei viser korleis språket blir dyrka som eit kulturelt objekt fordi denne dyrkinga tener eit samfunnsmessig mål for individa og for kollektivet.

At språket er eit kulturobjekt, kan ein lettast å sjå om ein studerer individueringa av 'språk', dvs. avgrensinga av kva som er 'eit spesifikt språk' (= særsmål) i motsetning til 'språk som fenomen'. Det kjem f.eks. klårt fram hos Tore Jansson i boka

Språken och historien (1997). Han fortel om samfunn der *språket* i bestemt form ikkje eksisterer, dvs. at samfunnsmedlemmene ikkje har noka oppfatning av at dei snakkar eit spesielt språk som ein kan omtale med eit eige namn. Det næraste ein kjem hos bantu-folka, er at dei skil mellom personar dei forstår, og personar dei ikkje forstår. Det må ei "indoktrinering" til for å få folk til å tenkje på språket dei bruker, som eit bestemt språk med visse særdrag som skil det frå andre språk.

Jansson (1997) bruker som definisjon av 'eit språk' at språkbrukarane sjølve må oppfatte språket sitt som spesielt. Det vil seie at det må vere utvikla eit kollektivt medvett, som igjen vil seie at omgrepet som dette medvettet refererer til, er eit kulturelt objekt. Eksistensen av omgrepet er nettopp avhengig av dette medvettet; det er skapt i hjernane på folk, i fantasien. Omgrepet språk i denne oppfatninga er altså ikkje eit resultat av induksjon over språkmateriale i samfunnet.

Med denne definisjonen framstiller Jansson m.a. korleis spansk, fransk og italiensk blei til egne 'språk' ved at dei nye skriftmåla fekk namn og funksjon. Først blei dei brukte berre som skriftleg uttrykk for folkeleg dikting, for det "eigentlege språket" var latin, sjølv om talemåla etter kvart låg langt unna. Seinare blei dei brukte som symboluttrykk for statsdanningar. Og dermed kan eit viktig poeng uttrykkjast i den velkjende frasen om at eit språk er ein dialekt med ein hær og ein flote.

Med ein slik innfallsvinkel kan ein lettare begynne å oppdage kor mye av tankane våre om språk som byggjer på at vi har gjort språket til eit *kulturelt objekt* – til forskjell frå språket som eit strukturlingvistisk objekt.

Det er som kulturobjektet språk har ulike funksjonar i ymse samfunn. Det endrar funksjon gjennom historia pga. samfunnsomskifte slik at vi i befolkninga kan finne holdningar som er produkt av ulike historiske epokar. Framleis lever personar som har vore sosialiserte inn i eit tradisjonelt bondesamfunn, eller inn i det nyindustrielle samfunnet tidleg på 1900-talet, inn i ei tid med nyvunne nasjonalt sjølvstende (Noreg i 1905, Finland i 1917 og Island i 1918), inn i eit markert lagdelt samfunn,

inn i eit klårare "kjønnssegregert" samfunn, osv. Gjennom 1900-talet har det funnest mange språkidentitetar, og språket har tent ulike funksjonar i dei livsløpa eldre og yngre har vore igjennom. Med å studere variasjon i holdningar i eit slikt historisk perspektiv kan vi skaffe oss djupare innsikt i vilkåra for holdningsdanning. Møter vi engelsken med ulike føresetnader i dei ymse landa?

Når eit spesielt språk blir skilt ut, heng det gjerne saman med at det får ei autorisert norm som gjer det lettare å definere pre-sist innhaldet i dette spesifikke språket. Med ei norm blir det lettare å referere til språket (NB: i bestemt form). Ikkje minst blir det no lettare å gi ei viss språkform ein preskriptiv funksjon. Ved standardiseringa blir det dermed lettare å bruke språkkunnskapen til å regulere handlingar og skape lojalitet til fellesverdiane.

Ein gjer språket til eit kulturelt objekt ved at ein tillegg det spesielle verdiar som ein kan dyrke. Som andre kulturelle objekt kan det utnyttast som kulturell kapital, for å bruke Pierre Bourdieus (1993) formulering, dvs. at ei viss språkform får ein sosial verdi som folk utnyttar for å gi seg sjølve ein identitet, eller ein verdi på den sosiale marknaden. Sosiolektane er altså ei "kapitalisering" av språket: I bestemte samfunnsfunksjonar må ein vise fram den kulturelle kapitalen for å oppnå tiltru. For eksempel ville det vere utenkjeleg i Noreg (jamvel i 1999) med ein administrerande direktør som snakka austkantmål frå Oslo. Det ville vere verre enn om han mangla dei andre kulturkapitalane som direktørar bør ha: Interesse for biletkunst, kjennskap til vinar, og til skikk og bruk i selskapslivet.

Også med å bruke engelske ord kan ein auke sin eigen marknadsverdi. Men verdiauken kan skifte frå miljø til miljø og kan-skje frå land til land.

b. Normer og holdningar

Sosiale normer kan definerast som forventningar om åtferd, og språknormer blir da forventningar i språksamfunnet om måtar

å bruke språket på. Språknormene blir internaliserte i språkbrukarane gjennom sosialiseringa, og når dei er internaliserte, utgjer dei ein (oftast taus) kunnskap om institusjonelle fakta i samfunnet, dvs. om korleis åtferda blir tolka, om reaksjonar ein kan vente seg, osv. Dermed påverkar altså normene den språklege åtferda vår.

Vanleg er det at det finst fleire alternative normer i samfunnet, og kva for nokre som blir internaliserte hos eit individ, er styrt av mange faktorar. Ein kan tenkje seg at

- nokre er slike som ein tolkar ut frå den språklege åtferda ein ser rundt seg,
- nokre fangar ein opp ved at det blir uttrykt sterke positive eller negative holdningar til visse typar åtferd,
- nokre lærer ein som kunnskap om offisielt fastsette normer,
- nokre tek ein i bruk fordi ein veit dei blir oppfatta som uttrykk for at talaren står for visse verdiar og holdningar (jf. kulturell kapital),
- nokre tileignar ein seg fordi dei uttrykkjer samhald med det lokale samfunnet, osv.

Normkjeldene kan altså vere mange i den prosessen der individa byggjer opp sitt individuelle normsett, og vi ser at somme kan vere styrte av etablerte samfunnsvilkår. Men vi ser også at somme normer kan styrast av eit ønske om korleis ein sjølv ønskjer å vere eller bli oppfatta; dei er dermed ein del av den personlege identiteten. *Dei individuelle normene* er altså internaliserte gjennom ein prosess som representerer eit samspel mellom sosiale krefter og subjektive ønske.

Vi ser her det nære sambandet mellom normer og holdningar. 'Holdningar' er definerte som nokså stabile individuelle reaksjonsmønster, som har ei retning, er positive eller negative, og har skiftande styrke. Dei kan få *uttrykk* i *meningsytringar*, i *kjenslereaksjonar* og i *praksis* (dvs. ein kognitiv, affektiv og kognativ komponent). Sjølve 'holdningane' er ein djupareliggjande "mental and neural state" (Eagly & Chaiken 1993) som ein ikkje

får direkte tilgang til, og dei tre uttrykksformene er derfor indirekte data.

Etter ein slik definisjon blir det klart at dei individuelle 'språknormene' kan reknast som del av holdningane, dvs. som holdningar som påverkar den språklege åtferda vår (den konative komponenten).

Allmenne språkholdningar er ein komponent ved norm-internaliseringa, og dei kan verke inn på den språklege åtferda. Språkrøkta prøver å vere ei slik kraft. Purismen er ein open og medveten freistnad på å skape alternative språkformer og å styre det individuelle valet av språkleg form. Kor sterkt språkrøkta kan hevde seg som føresetnad i internaliseringsprosessen, er avhengig av sosiale krefter vi framleis har lita innsikt i. Men det viser at måten ålmenta sluttar opp om purismen på, skiftar i dei nordiske landa. Grunnen kan vere skiftande rammer for gruppeidentifikasjonane. George Thomas (1991) legg i boka si om *Purism* vekt på tre funksjonar som purismen har i samfunnet: solidaritet, separasjon og prestisje, og vi kan da sjå etter kva grupper som utnyttar språket til slike funksjonar.

c. Grupper - identitet

Tilknyttinga til ei gruppe er ein viktig del av identiteten vår. Hogg & Abrams (1988) drøftar ei sosialpsykologisk forståing av gruppeidentiteten og understrekar at han krev ei markering av både ein indre likskap og ein forskjell frå andre, dvs. at desse to perspektiva er to sider av same sak. Gruppeopplevinga hos gruppemedlemene skjer gjennom ei kategorisering av likskapar og forskjellar. Gruppeidentiteten kan uttrykkjast på mange måtar, både i klede, verdiar, holdningar, meiningar, dans, språk osv.

Når ein skal beskrive identiteten åt folk, talar ein om dei to komponentane *sosial identitet* og *individuell identitet*, dvs. at vi på ein del område legg vekt på å vere lik ei gruppe, men at vi ein også har visse område vi skil oss frå gruppa på. Det er

gruppa som avgjer kva område ho krev homogenitet og lojalitet på.

Gruppefunksjonane er tydelegast i ungdomsmiljø. Slike grupper har eit visst sosialt hierarki ved at nokre individ eller gruppemedlemmer utgjer kjernen i gruppa, og dei andre medlemmene har større og mindre avstand frå kjernen. Beskrivinga føreset dermed ikkje berre eit anten-eller. Dei som er i utkanten av ei gruppe, er der ikkje berre av di dei ikkje greier å vere typiske eller ikkje enno har lært seg det typiske, men også fordi somme ikkje ønskjer å gå fullstendig opp i det typiske. Dei mest typiske for gruppe er kjernemedlemmene, og dei har ein maktfunksjon innafor gruppa ved klårast å markere verdiane åt gruppa. Dei i ytterkanten av gruppa er prøvande eller nølende tilhengarar, slike som har eit ønske om å komme litt eller mye innafor gruppa. Slik Bent Preisler (1999) skildrar det, er det dei øvst på rangstigen "som tusinder af andre unge fra alle samfundslag – mere eller mindre konsekvent – søger at efterligne, og som de er villige til at betale rigtig mange penge for at få adgang til, fx til tøj, danseskole, cd'er, koncerter osv." Slik framstiller Bent Preisler det i granskinga si frå Roskilde (1999) om nokre ungdomsgrupper. Han kallar dei søkjande for "wanna-be's":

"Wanna-be-fænomenet er uden tvivl den vigtigste faktor i udbredelsen af subkulturens stiludtryk til hele samfundet. Da de fleste unge danskere regelmæssigt køber flere forskellige subkulturers betydningssymboler, og da det engelske sprog er det måske væsentligste betydnings- og værdisymbol for samtlige de anglo-amerikanske subkulturer, betyder dette at indførelsen af engelsk nedenfra først og fremmest sker via de unge generationer." (Preisler 1999: 233.)

Desse prøvande tilhengarane kan oppnå aksept gjennom å ta i bruk symbola, f.eks. dei språklege.

Gruppene, eller subkulturane, er ikkje berre isolerte kulturar, dei er konkurrentar på ein samfunnsmarknad. Dei "er-

obringshistoriene" som Preisler finn i subkulturane, viser at gruppene har eit mål og eit ideal. I hiphopp-gruppa står breikdansen som eit symbolsk uttrykk for eit opprør hos dei undertrykte ved at dei gjennom dansen viser at dei meistrar noko som skaper respekt hos andre. Dei er f.eks. stolte over at dei har fått vere med i eit fjernsynsprogram.

Eit mål for subkulturane er å vinne godkjenning og ros i storsamfunnet; og nemninga 'erobringshistorier', som Preisler bruker, går da nettopp på tilfelle der gruppene har erobra ein posisjon i det dominerande storsamfunnet. Desse subkulturane representerer dermed ikkje eit fullstendig brott med samfunnet. Dei dyrkar nokre alternative verdiar, og dei prøver å vinne innpass i samfunnet med desse verdiane. Dermed melder dei seg til tevling på den same samfunnspolitiske marknaden som alle andre interessantar, dvs. alle andre kulturgrupperingar eller sosiale grupperingar.

At nokre er kalla 'subkulturar', blir oftast knytt saman med at dei står for visse aktivitetar som er på kanten av lova. Slik har også Preisler brukt termen. Men ein kan jo like godt definere alle underkulturar i den store samfunnskulturen som subkulturar, dvs. jamstille dei på marknaden. Og grupper finn ein også utafor ungdomsmiljøa. Storsamfunnet representerer altså ein stor stridsarena der kampen gjeld kva verdiar som skal erobre, få godkjenning eller dominere. Dermed kan alle vi som har ein eller annan verdi å kjempe for, kategorisere oss i subkulturar, og da lèt vi omgrepet rekke lenger enn berre til ungdommen. Også dei som arbeider for dei nasjonale orda, representerer ein subkultur. Dei særkulturelle inngruppefunksjonane kan ein jo sjå i f.eks. dei norske språkstridsorganisasjonane, anten det er på riksmålssida eller på nynorsksida. Språket, orda og formene har jo her svært eintydige symbolfunksjonar, endatil med utvikla ideologiske rettferdiggjeringar. Alle prøver å skaffe seg "erobringshistorier" ved å vinne innpass i den dominerande maktutøvinga i samfunnet.

Dette er ei relativisering der vi alle er i ei eller fleire grupper, store og småe. Preisler formulerer si innsikt i språk-

utviklinga slik: "Sproget er en folkelig *proces*, og dets form er overalt og til stadighed til forhandling som et værdisymbol for alle slags grupperinger, bevægelser og interesser i samfundet." (Preisler 1999: 240.) Dette set han opp mot eit tradisjonelt elitistisk akademisyn for språkutviklinga som ein språkleg danningssprosess. For nordmenn, som har erfaring frå språkstrid i 150 år, bør det ikkje vere vanskeleg å gripe og støtte poenget åt Preisler. Men han overdriv det, for i ein fullstendig modell bør nok eliten og det formelle og økonomiske maktapparatet likevel tilkjennast ein viss plass. Prosessen (eller forhandlingane) føreset minst to tyngdepunkt. Men vi nærmar oss i alle fall ein forståingsmodell for kreftene som styrer ordimporten, slik at vi kan bestemme sosiale variablar i ei gransking.

3. Variasjonen

Jørn Lund (1986: 35) har skildra noko av den nordiske variasjonen slik:

"Mindst sprogbevidst er det danske sprogsamfund. Svenskerne er formodentlig en kende mere sprogbevidste, herefter følger i en rækkefølge, der angiver stigende sprogbevidsthed, finnerne, finlandssvenskerne, nordmændene og færingerne. Bemærkninger om samer, islændinge og grønlandere følger senere."

Det er ikkje presisert kva innhald Lund her legg i 'språkmedvett'. Truleg siktar han til offentleg språkdiskusjon, der nettopp færøyingar og islendingar skårar høgast pga. den puristiske linja. Men det kan tenkjast andre måtar å definere eit språkmedvett på – særleg om ein tek utgangspunkt i at språket er eit kulturobjekt – for det er fleire måtar å engasjere seg i språket på. Den danske "majonæse-krigen" (jf. Hansen & Lund 1994: 107f.) vitnar jo også om eit språkleg engasjement, men verdiane folk vurderer etter, er her andre enn dei ein finn blant færøyingar og islendingar. Språket er blitt kapitalisert på ulike måtar i Danmark og på Island. Dette er Lund kanskje oppmerksom på, for han skriv seinare i artikkelen sin: "Lad mig gøre det klart,

at jeg ikke uden videre betragter det som en lykke for et samfund at være sprogbevidst." Dermed er det opna for å relativisere innhaldet i språkmedvettet.

Omgrepet 'språkklima' har Lars Vikør (1993: 179) har presisert slik: "What is taken for granted in a particular country at a particular time, what is generally regarded as desirable, what is controversial, what is inconceivable?" Her får vi også rom for dei ikkje-sagde verdiane.

a. Nasjonal fokusering

Det verkar svært tilfeldig kva forskjellar som blir ein del av det kollektive medvettet ved at folk stadig kommenterer og nemner dei – og dyrkar dei. Somme språkforskjellar er det berre trente språkvetarar som oppdagar; andre kan nok også meinigmann leggje merke til, men utan å bry seg om dei.

Det er eit sprang mellom det å vite om forskjellar til å fokusere på dei. Fokuseringa føreset interessemotsetnad, og kanskje ho også føreset ei makt som organiserer interessemotsetnaden og bruker fokuseringa som ein del av ideologiutviklinga.

Å kategorisere seg som ei gruppe er ein måte å framheve felles eigenskapar, verdiar, normer og ideal på. Dette skaper indre lojalitet. Den språklege standardiseringa av dansk på 1500-talet kan slik tolkast som ein freistnad å halde saman det store riket. Maktapparatet skapte eit medvett om noko som kunne styrkje fellesskapskjensla i alle "ledemod af Danmarks rige". Språket blei tillagt symbolverdi, for språkleg fokusering er ofte avhengig av statsdanning og statsmakt.

Denne standardiseringshistoria har teke seg opp att i land etter land. Etableringa av det svenske riksspråket begynte truleg alt på 1400-talet, og Gustav Vasa hadde på 1500-talet bruk for å styrkje dette symbolet for å skape eit sterkt Sverige. Den seinare forsvenskinga av Skåne er også eit tydeleg eksempel på kva politisk rolle språket fekk.

Færøyane har vore igjennom tilsvarande fasar, men mye seinare: Det måtte skapast eit medvett om at folket hadde eit eige

språk, deretter har bruken av det vore sterkt knytt til sjølvstendestrident. Den islandske språkhistoria kan også tolkast i lys av strident for sjølvstende, men her er forskjellen den at islenningane ikkje trong skape eit nytt skriftleg særsmål.

Samane har rettnok ikkje laga seg sin eigen stat, men det er klart at språkfokuseringa har vore viktig i kampen for å ta tilbake makta over sitt eige samfunn.

Da Noreg skilde lag med Danmark, fekk det landet eit "nasjonalt" problem pga. at språket var blitt eit kulturobjekt, uttrykt i ideologien om at nasjonal særstatus burde markerast i språket. Det problemet enda med to konkurrerande løysingar, nynorsk og bokmål, for her dukka eit tilleggsspørsmål opp: Korleis skulle standarden sjå? Ein fekk intern konflikt om symbola. Den norske språkstrident har preg av ein regional konflikt, og såleis kunne ein tenkje seg at han svekte oppslutninga om det nasjonale. Men det er neppe teikn på det. Omgrepet 'nasjonal' er ikkje så enkelt.

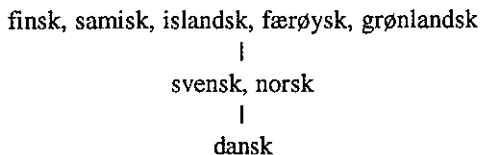
Fokuseringa av særsmålsstatusen har altså vore vesentleg i alle dei nordiske landa. Truleg samsvarer positive holdningar til purisme med sterke ønske om nasjonal eller regional suverenitet. Denne samanhengen er det svært vanleg å peike på (jf. både Venås 1986: 10, Lund 1986: 37 og Vikør 1993). Ein må rekne med at utslaga av denne faktoren er sterkast i dei historiske periodane der suverenitetsspørsmålet er mest aktualisert. Dei nordiske språksamfunna står her i ulike fasar.

Vi kan tenkje oss at ein slik hypotese f.eks. kan vere med og forklare den leksikalske purismen på Island, og den mindre sterke i Skandinavia, der nasjonal suverenitet ikkje har vore noko intenst politisk tema på lenge. Redusert interesse for leksikalsk purisme i finsk kan samsvare med at den finske suvereniteten etterkvart også har lang tradisjon. Den færøyske diskusjonen nett no om suverenitet frå Danmark kan ein tenkje seg skulle auke interessa for færøysk leksikalsk purisme.

Vikør (1993: 180f.) har i beskrivinga si av språkklimaet ei forsøksvis rangering av dei nordiske språksamfunna på ymse aksar. Aksen for leksikalsk purisme ser slik ut:

På aksene for kor strengt ein tilpassar importord (= ortografisk purisme), foreslår han denne rangeringa:

Det samiske og det grønlandske språksamfunnet er dei to som mest arbeider med nasjonsbygging i dag, men dei er ikkje dei mest markerte når det gjeld leksikalsk purisme – dvs. at dei blir avvikarar i mønsteret nemnt ovafor. Men det ser derimot ut til at den ortografiske purismen står sterkt i dei to språka.

Suverenitetspoenget kan modifiserast noko i retning av at det ikkje er det formelle sjølvstendet som er avgjerande, men opplevinga av å ha ein ytre trugsel. Den kan vere avhengig av storleiken på språksamfunn. Poenget kan spissformulerast som ein kontrast der ein på eine sida ser for seg at mindre språksamfunn som er under sterkt ytre press, viser stor ideologisk vilje til purisme, men også stor påverknad i faktisk språk. På andre sida ser ein at større språksamfunn viser liten påverknad på den faktiske språkbruken samtidig som dei heller ikkje har store ideologiske sperrer mot import.

Suverenitetshypotesen krev at ein utviklar ein metode for å teste styrken i dei ymse identitetane. Her må ein sjølvsagt sikte til identitetskjenne på andre område enn det språklege, for elles blir ein test ei ringslutning. Denne identitetskjenne må knytast til samfunnseiningar som er geografisk definerte, i motsetning til å vere sosialt stratifiserte. At ein da på ein og same gong kan ha ulike nivå i identifikasjonane (som regional, nasjonal og nordisk), er velkjent, og dei representerer inga motsetning.

b. Standard-historie

Dyrkinga av standardispråket er blitt ein svært viktig del av samfunnsorganisasjonen vår. Det skriftlege standardispråket blir lært i skoleverket og dominerer som skriftleg medium. I talemålet er ikkje dyrkinga likeins i alle land. Sverige og Danmark har lengst historie for ein skriftstandard, og i desse to landa har også eit standardtalemål vunne brei geografisk plass og fortrent tradisjonelle dialektar. På Island, Færøyane og i Noreg finst inga semje om eit standardtalemål, og dialektane utviklar seg på annan måte. Særleg i Noreg har regionaliteten vore dyrka gjennom brei dialektbruk.

Lund (1986: 37) har kopla standardiseringstradisjon og språkmedvett, og vi kan føre koplinga vidare til purisme. Land med lang og stabil standardiseringstradisjon har lågare språkmedvett og dermed mindre positiv holdning til purisme.

Ein kunne gått vidare med resonnementet: Nordmennene, som har vant seg til stadige endringar i skriftnorma, kunne ein tenkje seg fekk ei meir teknisk holdning til skriftspråket. Skriftstandarden står ikkje for noko opphøg og uomtvisteleg korrekt; han er gjennomskoda som eit resultat av politiske kompromiss. Det kunne gjere folk villigare til å leggje om skrivemåten av utalandske ord sjølv etter å ha blitt vane med å sjå dei i utalandsk form.

Men her er det vanskeleg å sjå ein tydeleg samanheng i empirien, ettersom dei to nordiske landa med lengst standardiseringstradisjon er Sverige og Danmark, og dei er nokså ulike i

forholdet til ortografisk purisme. Kan hende liknar Noreg og Sverige meir i ortografisk-puristisk politikk, men standardiseringstradisjonen er svært ulik. Islandsk og færøysk har historisk stabile rettskrivingar, men fører ein puristisk politikk. Ein ev. samanheng må såleis tydeleg vere meir innfløkt.

Stor avstand mellom skrift og tale gjer interessa for ortografisk purisme lågare. Lund (1986) har peikt på denne samanhengen, og han siktar til dei danske forholda der uttalen meir og meir vik av frå skriftbiletet, slik at samsvaret som ein gong var, blir mindre og mindre gjennomsiktig. (Dette kan skje med eit gammalt standardspråk.) Med ein slik skrift-tale-avstand stikk utalandske skrivemåtar av importord seg ikkje så mye av. Men det morfologiske systemet kan derimot vere puristisk. Det gjer at ein ut frå ein slik samanheng kunne tenkje seg at dansk gir betre vilkår for morfologisk purisme enn for ortografisk.

Denne hypotesen verkar forståeleg og sannsynleg. Men metodisk er det mange vanskar med å teste han.

c. Språkstrukturen

Det språklege skiljet blir stundom overdrive, slik at ein får inntrykk av at islandsk og færøysk språkstruktur både føreset og gir betre vilkår for purisme enn dei skandinaviske språka gjer. Dette spørsmålet kan ikkje avgjerast på ein enkel måte, men for å vise at ein slik påstand neppe er haldbar, kan ein dra fram at såkalla i-omlyd og avlyd, som islandsk og færøysk brukar i si ordlagning, også finst i dei skandinaviske språka. Når det på islandsk er prøvd med eit avløyсарord som *úthenda* for 'handout', er i-omlyden brukt. Det same gjeld i f.eks. det færøyske *telda* for 'datamaskin'. Også på skandinavisk kunne ein lett forklare språkbrukarane ein slik samanheng mellom *a* og *e* i *hand* og eit ev. ord *uthende* eller i *tal* og eit ev. *telde*. Men slik lagar ein ikkje moderne nyord i dei skandinaviske språka. Det islandske ordet *þóta* for 'jetfly' er laga på perfektum partisipp *þótinn* av verbet *þjóta* 'kvine, fare fort'. Norsk har det tilsvarende verbet *tyte* 'blåse, kvine' med partisippet *toten*, men det

ville neppe vere realisme i å foreslå det nye substantivet *tote* i norsk.

Her er altså forskjellen ikkje så stor når det gjeld den språklege strukturen; det er meir klimaet hos språkbrukarane som er ulikt. Retorisk kunne ein framstille det slik at ein i dei skandinaviske språka ikkje "torer" å utnytte morfologien. Det ein gjer i staden, er meir ein-sidig å lage samansette ord, jf. *data-maskin* der islandsk har *tölva*. Som desse to eksempla også viser, legg ein i islandsk ofte inn assosiasjonar og metaforar (jf. *tölva* som er knytt til *tal* og *völva* 'spåkvinne'). Det kan sjå ut til at vellykka avløyсарord i skandinavisk er gjennomgåande nøkterne samansetningar, og dei lykkast best når det ikkje så lett blir oppdaga at orda er nye (jf. Sandøy 1999). Denne forskjellen i korleis vi lagar avløyсарord, kan avspegle ein skilnad i "språkleg vågemot".

Norsk, svensk og dansk har nokså lik politikk, der ein frå språknormeringsorgana ikkje arbeider så systematisk med å utvikle avløyсарord anna enn innafor ein del fagspråksfelt. I allmennspråket er det likevel ein tendens til at avløyсарord blir tekne i bruk, men det skjer meir tilfeldig enn på Island og Færøyane. Mengda av importord blir såleis større. Desse importorda har svensk og norsk ein lang og sterk tradisjon for å nasjonalisere (jf. *basseng* og *bassäng* mot dansk *bassin*), men det er blitt gjort mindre med dei moderne engelske importorda enn med dei eldre frå andre språk. Purismen i desse landa har såleis vore i mindre grad leksikalsk enn på Island og Færøyane, men han har derimot vore sterk innafor morfologi og ortografi – særleg i svensk og norsk. Dansk har delvis følgd same mønsteret, men den ortografiske/fonologiske purismen ser ut til å stå noko svakare der.

Finsk hadde lenge ein sterk puristisk tradisjon på alle språklege nivå, og det blei laga ei mengd avløyсарord for etablerte omgrep i den perioden språket blei teke i bruk som hovudspråk i landet (jf. *ylioppilas* for 'student'). Denne leksikalske purismen er nok blitt veikare med tida, men tendensen til ortografisk purisme er sterk (jf. *prestiisi*, *taksi*, *krooli* for

'prestisje, taksi, kråle'), sjølv om det har vore gjort ei fonologisk innrømming ved delvis å godta dei stemte plosivane *b* og *d*, jf. *bulevardi* 'bulevard'. Ein del yngre anglisismar finn ein også i uassimilert form, som *aerobics*, *show* og *underground*. (Vikør 1993: 197f.)

Samisk har neppe hatt så sterk leksikalsk purisme som finsk, men ein del avløysarord er blitt laga og blir laga også i vår tid: *boaðus* 'resultat', *árbevierru* 'tradisjon'. Likevel er det tilpassingsstrategien ein lettast legg merke til: *rádio*, *musihkka*, *kultuvra*, *universitehtta*, *telefuvdna*. (Vikør 1993: 200.)

Grønlandsk har også fått ein del spontant laga avløysarord, for eksempel er *umiarsuaq* 'dampbåt' laga av orda for 'stor' og 'båt'. Men det har heller ikkje der vore drive så systematisk arbeid for leksikalsk purisme som i islandsk, færøysk eller finsk. Jamt over er språket nokså ope for importord, men dei blir aller oftast tilpassa: *sukkulaat*, *aviisi*, *sukkut*, *telefoni* 'sjokolade, avis, sukker, telefon'. (Vikør 1993: 218.)

Dei ulike løysingane i dei seks nemnde språka kan illustrerast som nedafor, der avløysarorda er sette i kursiv, og dei tilpassa importorda er understreka. Ordutvalet er lite, så ein bør ikkje lese kvantitative tendensar ut av oppstillinga:

<i>Islandsk</i>	<i>Færøysk</i>	<i>Norsk</i>	<i>Svensk</i>	<i>Dansk</i>
<u>bíll</u>	<u>bilur</u>	<u>bil</u>	<u>bil</u>	<u>bil</u>
<u>djúsi</u>	<u>djúsi</u>	<u>jus</u> ¹	<u>jos</u> ²	juice
<u>tékki</u>	<u>kekkur</u>	<u>sjekk</u>	check	check
<u>blöffa</u>	<i>lumpa</i>	<u>bløffe</u>	<u>bluffa</u>	<u>bluffe</u>
<i>hjól</i>	<u>súkkla</u>	<u>sykkel</u>	cykel	cykel
<i>bæklingur</i>	<i>lysingarhefti</i>	<u>brosjyre</u>	<u>broschyr</u>	<u>brochure</u>
<i>laug</i>	<i>hylur</i>	<u>basseng</u>	<u>bassäng</u>	<u>bassin</u>
<i>afstaða</i>	<i>hugburður</i>	<i>holdning</i>	attityd	<i>holdning</i>
<i>tölva</i>	<i>telda</i>	<i>datamaskin</i>	dator	<i>datamat</i>

<i>Finsk</i>	<i>Samisk</i>	<i>Grønlandsk</i> ³
<u>auto</u>	<u>biila</u>	<i>kamutit</i>
<u>juissi</u> ⁴	<u>juvsa</u> ⁵	
<u>sekki</u>	<u>šeahkka</u>	<i>aningaussanut</i>
<u>bluffata</u>	<u>bløffet</u> ⁶	<i>nakutitsivoK</i>
<i>polkupyörä</i>	<u>sihkel</u>	<u>sikilerpoK</u>
<i>brosyyri</i> ⁷	<u>brošyra</u>	<i>agdlagak</i>
<i>allas</i>	<u>baseanga</u>	<i>tatsiak</i>
<i>asento</i>	<i>guoddu</i>	<i>timip</i>
<i>tietokone</i>	<i>dihtor</i>	

¹ Vanlegaste skrivemåten er *juice*, men også *jus* er i bruk.

² Vanlegaste skrivemåten er *juice*, men også *jos* er i bruk.

³ Orda er oppførte etter Aage Bugge o.a. (red.): *Dansk-grønlandsk ordbog*, København 1960.

⁴ Ordet skal visst vere lite brukt. Vanlegast er *tuoremenu* ('fersk saft').

⁵ Lite brukt.

⁶ Lite brukt.

⁷ Vanlegare i standardspråket er *esite*. Men også varianten *brosari* finst i ledig stil.

5. Nye vilkår i dag?

a. Individualisme og modernitet

Mange opplever at vi i dag har komme over i ein ny fase; men tida kan verke motsetningsfylt, så ho er vanskeleg å tolke. Globalisering er det rådande stikkordet, og 'jorda rundt'-generasjonen set preg på kulturen. Det ligg kanskje eit ideal bak om å vere den som meistrar verda. Det kan i alle fall vere ein viktig komponent i den personlege "identitetsdesignen" – for å bruke eit ord frå eit tidsrett reklamebyrå.

Men denne erobringa skjer på vegner av ein sjølv. Det blir hevda at individualismen pregar tida vår, ei tid der marknadsliberalisme er rekna som ei velsigning. Ein avis kommentar til norvagiseringsarbeidet i Norsk språkråd i 1996 var slik:

" Dette ser jeg på som et siste, dødfødt utspill fra en utdøende generasjon. Ungdommen av i dag går ikke på snakkbar, de chiller i cyberspace. Vi må respektere de nye ordene som det de er, nemlig en utvikling mot et langt mer internasjonalt språk. Løsningen er nok heller å bygge videre på dette.

[...] Når barna er under så sterk innflytelse av engelsk som de er nå, fra TV, data, filmer, reklame osv., bør vi ike [sic!] se på dette som noe negativt, men heller godta den utviklingen som må komme. La heller barna få dra nytte av denne påvirkningen. Jeg er bare glad for alle de nye ordene som presser på fra utlandet, det gjør meg bedre rustet til å møte en stadig kjappere og mer bevisst verden, hvor språkkunnskaper betyr alt. Teknologien venter ikke på noen ..." (*Åndalsnes Avis*, 15.2.96.)

Den sterke økonomiske og materielle globaliseringa kan vi neppe rømme unna. Ho kan på fleire måtar framstillast som ei lykke for menneska ved at ho spreier impulsar vi vil rekne som framsteg. Dei mange nye inntrykka som globaliseringa fører med seg, dei kontrastane vi møter, og den innsikta at dei tradisjonelle verdiane våre (den heimlege eller vestlege kanon) ik-

kje er sjølvsgde, skaper ein tvil og ein refleksjon som gjer den tradisjonelle kulturen til ein uskyldstilstand vi ikkje kjem tilbake til.

Også dei vitskapelege diskusjonane har støtta utviklinga og lagt vekt på å dekonstruere dei tradisjonelle omgrepa våre, slik at vi sit att med relative omgrep og verdiar. Vi kan tolke moderniteten og postmodernismen som kulturelle uttrykk for dei nye erkjenningane.

Erkjenningane som skapest av dei globale inntrykka, kjem til å bli meir allmenne, og den språklege importen frå den anglo-amerikanske kulturen (som formidlar inntrykka) er ein del av globaliseringa. Dermed kan ordimporten opplevast som uttrykk for nettopp tvilen til dei tradisjonelle verdiane. Det ligg noko paradoksalt i dette at ei innsikta i større variasjon kan bli ledd i ei einsretting, som òg er eit resultat av globaliseringa.

Men kva er svaret på den nye refleksjonen? Kanskje er postmodernismen ein mote som går over – likeins som andre motar. Når vi er fylte og mette av globale inntrykk, av etnisk mat osv., vil vi igjen ha behov for å tvile på den totale variasjonen. Da kan vi igjen få behov for å understreke det som bind oss saman i mindre samfunnseiningar. Ein spådom om at dette valet blir aktualisert, kan byggje på ei tru om at mennesket har eit grunnleggjande behov for ein sosial identitet.

Vi kan òg tolke moderne uttrykk for nasjonalisme og regionalisme som utslag av leiting etter ein ny og sjølvvald identitet. Tendensar til regionalisering kan dermed tolkast meir som uttrykk for eit nytt og sterkare behov for kulturelt og sosialt "lim", enn som ein rest frå eit eldre samfunn. I eit historisk perspektiv kan vi kanskje også seie at globaliseringa i dag ikkje er noko heilt nytt fenomen; ho er berre eitt av dei tilfella i historia der eit samfunn blir overfløymt av svært mange nye impulsar på kort tid.

Tilpassa uttale av engelske ord kjem ikkje av seg sjølve lenger i dag, slik at norsk ungdomen snakkar helst om *snowboard*, mens vaksne ofte bruker forma *snøbrett*. Islandske ungdom har derimot akseptert avløyserordet *snjóbreitti*. Men dei store kultu-

relle omskifta i dag gjer at ein må rekne med raske omsnunder, og det er blitt hevda at også islandsk ungdom dei aller siste åra i aukande grad er begynt å bruke ord i engelsk form.

b. Kulturøkologi og politisk/sosialt ansvar

Det finst ein måte å argumentere for språk og språkgrensar på som skil seg frå den historisk-nasjonale. Det er den såkalla kulturøkologiske grunngevinga for at det har ein eigenverdi med språkleg mangfald, ettersom kulturelt mangfald kan vere eit vilkår for å halde oppe eller auke den kulturelle kreativiteten. Homogenisering og effektiv kommunikasjon i verda kan ha negative følgjer om dei reduserer mangfaldet.

Den grunnleggjande premissen er at menneska og menneskeslekta vil auke overlevingsevna si med å halde på eit kulturelt og språkleg mangfald. Det vil seie at variasjonen er ein rikdom i kulturen likeins som i naturen. Ulike erfaringar, ulike samfunn og ulike tankar vil vere fruktbare for kreativiteten, som er grunnlaget også for nyutviklingar og tilpassingar:

"the separation of the world's population into different groups speaking different languages helps the growth of cultural diversity, which in turn can lead to opportunities for the development of alternative modes of exploring possibilities for social, political and technological progress."
(Trudgill 1991: 68.)

Det er trugselen mot dei småe språka i verda som har auka interesse for dette perspektivet for det er eit tap for verdiskulturen kvar gong eit språksamfunn går under, ikkje for språket sin del, men for verdiskulturen som mistar eit instrument til gruppedanning og variasjon. Eit slikt perspektiv framhevar den synsmåten at språket også er noko anna enn berre eit instrument for effektiv informasjonsutveksling, og det gir språket andre verdier.

Dette perspektivet kan nok dragast langt og mistolkast om ein vil. Men det representerer ein motsats til ei "teknokratisk" tilnærming, som har som logikk at det tener kommunikasjonen (og internasjonaliseringa) om språk blir meir like kvarandre, og

om småe språk døyr ut. Eit økologisk perspektiv kan gi støtte til både ein nasjonal og ein regional språkpolitikk, men ikkje til eit nasjonalistisk eller nasjonalromantisk språksyn. Ein nasjon treng ikkje vere noko meir enn ei eining for samfunnsorganisasjon, og det er god nok legitimering. Denne legitimeringa kan òg setjast inn i eit demokrati-ideal; nasjonar kan effektivisere demokratiet.

Dette er uttrykk for ei verdsåskoding eller eit politisk syn som rettferdiggjjer arbeidet for å halde oppe særskråka i verda. Resonnementet kan brukast vidare til å grunngi arbeidet med å styrkje særskråkelege drag, f.eks. gjennom former for puristiske tiltak.

c. Fagleg-politisk ansvar

Det er svært vanskeleg å finne reine språkelege argument for purisme eller anna normeringsarbeid. Vi endar med det politiske. Om vi prøver oss med den argumentasjonen at språket blir meir gjennomsiiktig med nasjonale/heimlege ord, og at språket blir lettare å lære for nye språkbrukarar dersom vi held på ein klårare struktur, er dét òg til sjuande og sist argument som tek utgangspunkt i språkbrukaren. Det er altså ideal utafør språket sjølv som legitimerer normeringspolitikken på den eine eller andre måten.

Heldt vi alle slike verdiar utafør, kunne språkvetaeren seie at språk ville vi få same kva vi gjorde, same kva blandingsprodukt som blei resultatet. Og som språkstrukturar er alle interessante og truleg like gode.

Vi har her komme borti eit ømt område for språkvitskapen. Junggrammatikarane hadde opplagt eit dilemma. Dei hadde sterk interesse for det historiske, og fekk dermed òg ei innsikt i krefter som påverka språkutviklinga. Men vitskapsidealet deira var at ein ikkje skulle innverke på utviklinga. Dei aksepterte utviklinga som ein del av den naturen dei beskreiv. Seinare språkvitskap har for ein del vore prega av same holdninga, men den auka innsikta i sosiolingvistik, altså forholdet mellom språk og

samfunn, har gjort det vanskelegare å unngå å bli involvert. Språkleg verdinøytralitet er lingvaldarwinisme, hevdar Lars Vikør (1997).

Når språkpolitikk er studieobjektet, er det ikkje til å unngå at den innsikta studiet gir, i neste omgang blir eit argument i politikken. Språkvetarane har dermed komme i same situasjonen som andre vitenskapsfolk, at ein må leve med å vere både tilskodar og deltakar, for etter at samfunnet har oppnådd refleksjon og innsikt, er ikkje verda lenger den same som før ein oppnådde det. Ein har ete av kunnskapstreet og må drivast or paradiset. Idealet blir ikkje lenger å halde fingrane unna fatet, men å utvikle den ærlege refleksjonen kring si eiga dobbeltrolle. Men samtidig inneheld idealet også ei tru på at det er råd å skilje mellom tilskodar- og deltakar-funksjonen på refleksjonsnivået, sjølv om dei blir to sider av same sak på aksjons-nivået.

Dermed kan ein våge seg til å reflektere over kva ein er med på; somme vil hevde at det er ei plikt. Å beskrive standardspråket kan ha som funksjon at ein styrkjer ideen om og statusen åt standardspråket, dvs. at ein styrkjer den nasjonale gruppeidentifikasjonen. Er det godt eller dårleg? Det kan vel neppe vere verre enn andre tiltak som forbettrar nasjonen som organisasjon og samfunn.

Språkhistorisk er altså ikkje endringar berre noko som skjer. Sosiolingvistikken fortel oss at dei er resultat av samfunnskrefter. Språkpolitikken er ein måte å ta makta over desse kreftene på for å styre mot eit ønskt mål. *Er- og bør-spørsmåla* heng saman.

Litteratur

- Bourdieu, Pierre & L. J. D. Wacquant 1993. *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Eagly, Alice H. & Shelly Chaiken 1993. *The psychology of attitudes*. Fort Worth: Harcourt.
- Hansen, Erik & Jørn Lund 1994. *Kulturens Gesandter. Fremmedordene i dansk*. København: Munksgaard.

- Hogg, M. & D. Abrams 1988. *Social identifications. A social psychology of intergroup relations and group processes*. London: Routledge.
- Janson, Tore 1997. *Språken och historien*. Stockholm: Norstedts
- Lund, Jørn 1986. Det sprogsociologiske klima i de nordiske lande. Kommentarer og påstande. I: *Språk i Norden 1986*, s. 17–30.
- Preisler, Bent 1999. *Danskerne og det engelske sprog*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Sandøy, Helge 1999. Engelske ord i norsk. I: Davidsen-Nielsen o.fl. (red.) *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question. Engelsk indflydelse på dansk*. S. 65–89. København: Gyldendal.
- Thomas, George 1991. *Linguistic Purism*. London & New York: Longman.
- Trudgill, Peter 1991. "Language maintenance and language shift: preservation versus extinction." I: *International Journal of Applied Linguistics* 1/91, s. 61–69.
- Venås, Kjell 1986. Tankar om det språksosiologiske klimaet i Norden. I: *Språk i Norden*, s. 6–24.
- Vikør, Lars S. 1993. *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*. Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S. 1997. Ordskifte. I: *Purisme på norsk?* (Norsk språkråds skrifter nr. 4.) S. 59. Oslo: Norsk språkråd.

Finska, svenska, samiska och andra språk i det tvåspråkiga Finland

Pirkko Nuolijärvi

Under de senaste årtiondena har den språkliga miljön förändrats mycket i Finland liksom i många andra europeiska länder. Migrationen och den ökade immigrationen har påverkat den språkliga kartan i det tvåspråkiga Finland (se t.ex. Nuolijärvi 1994, 1999). Syftet med denna artikel är att kort beskriva de olika språkens ställning i dagens Finland.¹ Särskilt fäster jag uppmärksamhet vid den nuvarande lagstiftningen och grundutbildningen. Det är ju lagstiftningen som bestämmer de grundläggande rättigheterna för individerna i ett samhälle. Utbildningen lägger däremot grunden för den kommande utvecklingen och förhållandet mellan olika språk i ett samhälle; språkundervisningen påverkar språkförståelsen mellan olika grupper och den erbjuder en individ möjligheter att bli förstådd i sitt eget land och utomlands. De konkreta lösningarna inom utbildningen är därför av stor vikt.

Rätt till eget språk och egen kultur

Den nya grundlagen i Finland (GL 731/1999) trädde i kraft den 1 mars 2000. Lagen tryggar den enskildes grundläggande fri- och rättigheter. En av de viktigaste rättigheterna är att var och en har rätt till sitt eget språk och sin egen kultur.

Finlands nationalspråk är enligt den nya grundlagen finska och svenska. I detta avseende överensstämmer lagen med den tidigare grundlagen från 1919 (GL 94/1919) och språklagen från 1922 (SpråkL 148/1922). Båda språken får användas i kontakter med myndigheter. Också samernas, romernas och andra gruppers språkliga rättigheter finns inskrivna i grundlagen. Den finländska tvåspråkigheten med finska och svenska

¹ Jag vill framföra stort tack till Monica Äikäs för språkgranskningen av denna text.

har gamla traditioner i lagstiftningen; de nya stadgandena är baserade på internationella konventioner om minoriteters rättigheter och på avtal om medborgerliga rättigheter (jfr Scheinin 1999, 533). Allt detta finns med i den nya grundlagen (17 §):

Rätt till eget språk och egen kultur

Finlands nationalspråk är finska och svenska. Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder.

Samerna såsom urfolk och romerna samt andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.

Åland har sin egen lagstiftning, som baserar sig på strävanden att skydda landskapets svenskspråkighet och särpräglade kultur (Ålands självstyrelselag 1144/1991).

Det finns många andra lagar och förordningar som kompletterar den nya grundlagens paragrafer om individernas språkliga rättigheter i Finland. I detta sammanhang nämner jag endast några få exempel: det finns språkkunskapskrav för statstjänstemän (Lagen angående den språkkunskap som skall av statstjänsteman fordras 149/1922); tolkning skall erbjudas hos myndigheter (förvaltningslagen 592/1982); patienter och klienter inom social- och hälsovården skall ha rätt att använda sitt eget språk och få tolkning (speciella stadganden, t.ex. 1062/1989); kommunerna är skyldiga att erbjuda finsk-, svensk- och samiskspråkiga barn dagvård på deras modersmål (lagen om barnomsorg 36/1973). I Lagen om åtgärder som gäller myndigheternas föreskrifter och anvisningar (573/1989) konstateras att föreskrifterna skall publiceras samtidigt på finska och svenska. Grundutbildningen och lagstiftningen om den behandlas närmare nedan.

Finlandssvenska i vardagen

Lagar och förordningar har en stor betydelse för det språkliga klimatet i landet. Tvåspråkigheten är en självklarhet som tämligen få ifrågasätter i dagens Finland. Den finskspråkiga majoritetens inställning är mycket positiv, och intresset för det svenska språket har tilltagit under de senaste åren (se t.ex. Allardt 1997).

Den språkliga situationen i Finland har ändå förändrats när det gäller antalet finskspråkiga och svenskspråkiga. Trycket från majoritetsspråket känns, även om majoriteten i stort sett har en positiv inställning till det svenska språket i Finland. De svenskspråkigas vardag fungerar inte alltid så bra som man kunde önska.

För att få en klarare uppfattning om verkligheten skall vi se närmare på hurdana språkliga miljöer det finns i det nuvarande Finland. Landet har sammanlagt 452 kommuner. Av dessa är 389 enspråkigt finska, 21 enspråkigt svenska, 22 tvåspråkiga med svensk majoritet och 20 tvåspråkiga med finsk majoritet (Språkfördelningen i Finland 1999). De svenska kommunerna och kommunerna med svensk majoritet är belägna främst på Åland och i Österbotten. De tvåspråkiga kommunerna med finsk majoritet är oftast stora städer som Helsingfors, Esbo och Vanda i huvudstadsregionen eller små kommuner nära huvudstadsregionen, främst i Nyland och östra Nyland.

De största problemen finns antagligen i de kommuner som är tvåspråkiga med en stor finsk majoritet. De svenskspråkigas andel av hela befolkningen i södra Finland har under de senaste årtiondena blivit mindre, och denna minskning märks i det dagliga livet: det är svårt att hitta en myndighet, en expedit eller en granne som kan hjälpa en svenskspråkig person på hans eller hennes modersmål. Att det stadgas om språkliga rättigheter i lagar och förordningar innebär inte att det finns tillräckligt med svenskkunniga sjukskötare eller expediter i butiker och varuhus. Allt oftare händer det att svenskspråkiga finländare klagar över att de inte har blivit förstadda på sjukhus, vid domstolar eller hos olika myndigheter. Detta beror på att det inte finns tillräck-

ligt många anställda som kan tala eller skriva svenska flytande. I sin undersökning om språkbruk och ängslighet bland Helsingforsregionens svenskar drar Erik Allardt följande slutsats: "En minskning av svenskan leder bland finlandssvenskarna till intellektuell, kulturell och språklig utarmning. – Det finns i dag en risk att svenskan i Finland blir bara ett hemspråk."

Det finns sålunda en påtaglig oro för svenskans framtid i Finland. Dessutom är den gällande språklagen ställvis svårbegriplig och föråldrad; klyftan mellan lagen och verkligheten är stor. Därför har man börjat fråga sig hur det i fortsättningen skall gå att trygga de båda nationalspråkens ställning i alla sammanhang i det tvåspråkiga Finland. Verkligheten är svår att förändra, men problem i lagen kan man ta itu med och försöka se till att lagen tillämpas i högre grad än hittills.

Arbetet för en ny språklag

I det nuvarande regeringsprogrammet (15.4.1999) ingår ett kapitel om rättspolitik och jämställdheten (kap. 6) och ett kapitel om utbildning, vetenskap och kultur (kap. 7). I dessa kapitel finns några punkter om språk och språklig jämlikhet.² Här kan man urskilja en tydlig linje som den nuvarande regeringen följer:

Språklagstiftningen ses över på ett sätt som tryggar den språkliga minoritetens intressen. Förverkligandet av samernas språkliga och kulturella grundläggande fri- och rättigheter ombesörjs.

Medborgarnas rätt att använda både finska och svenska i domstolarna tryggas.

Målet är en pluralistisk nationell kultur.

I programmet ingår alltså ett ställningstagande för en reform av språklagstiftningen. Statsrådet tillsatte sommaren 1999 en kommitté med tvåårigt mandat. Kommitténs uppgift är att bereda en helhetsreform av språklagen och de bestämmelser som hör ihop med den. Medlemmarna i kommittén representerar politisk, ju-

² <<http://www.vn.fi/vn/svenska>>.

ridisk och språklig sakkunskap. Avsikten är att kommittén skall göra upp ett förslag till ny språklag för nationalspråken finska och svenska. Förslaget skall utarbetas i propositionsform, och det skall vara färdigt år 2001.

De viktigaste målen för reformen av språklagstiftningen är att garantera språklig jämlikhet, att göra språklagstiftningen klarare och att undanröja de missförhållanden som förekommer i praktiken. Kommittén skall utvärdera den nuvarande språklagen och lagstiftning som hör ihop med den, föreslå åtgärder för hur de språkliga rättigheterna skall beaktas i praktiken och göra lagstiftningen klarare. (Beslut om tillsättande 26.8.1999)

Att använda samiska hos myndigheter

I Finland talas tre olika samiska språk, nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska. Lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991) tryggar samernas rättigheter i deras egna områden i kommunerna Utsjoki, Enare, Enontekis och Sodankylä samt vid domstolar och hos statliga myndigheter. Samerna har garanterats en särställning som ursprungsbefolkning i Finland; de har rätt att bli hörda i riksdagen i ärenden som speciellt berör dem.

En arbetsgrupp som sametinget tillsatt 11.6.1997 håller på och utarbetar ett förslag i propositionsform om behövliga ändringar i lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991). Det händer alltså något också inom lagstiftningen om samiska språk och om samernas rättigheter i Finland.

Andra språk hos myndigheter i Finland

Det finns olika lagar som tryggar språkgruppernas rättigheter när det gäller besök hos finsk- eller svenskspråkiga myndigheter i Finland. I lagen om förvaltningsförfarande (598/1982) och förvaltningsprocesslagen (586/1996) stadgas att en myndighet skall ordna tolkning och översättning om en person inte behärskar det språk som enligt språklagen skall användas hos myndig-

heten. På så sätt försöker man trygga individernas rätt att få hjälp hos myndigheterna i Finland.

Språk i skolan

År 1994 togs de nya läroplanerna för grundskolan och gymnasiet i bruk. Här beaktades för första gången det faktum att det finns invandrarelever i den finländska skolan; i läroplanerna in- gick nämligen såväl ämnet *modersmål* som ämnet *finska som andraspråk*. (Se närmare Nuolijärvi och Latomaa 1998.) Tidigare togs det ingen hänsyn till att det finns tvåspråkiga elever, att det förekommer tvåspråkighet även i skolan. Det är egentligen underligt; tvåspråkigheten har ju alltid varit en viktig del av den finländska verkligheten. Visserligen har det under 1900-talet funnits både finska och svenska skolor och alltså en möjlighet att välja mellan två olika vägar, en väg för finskspråkiga och en annan väg för svenskspråkiga elever, men tvåspråkigheten som begrepp i skolan är någonting rätt nytt.

En invandrarelev kan numera studera svenska eller finska som andraspråk i grundskolan och gymnasiet. Denna undervisning skiljer sig naturligtvis vad målen beträffar från undervisningen för de elever som studerar svenska eller finska som modersmål. Studierna i svenska eller finska begränsas emellertid aldrig till studier i själva ämnet, utan all undervisning som ges i skolan stöder denna språkundervisning. Ett sådant stöd får de flesta invandrarelevers eget förstaspråk inte under skoltiden. En förutsättning för att en elev på ett lyckat sätt skall kunna ta till sig svenska eller finska är att hon/han behärskar sitt modersmål väl. Detta kräver mycket av modersmålsundervisningen.

En elev med ett "främmande" språk som modersmål kan i grundskolan, gymnasiet eller vuxengymnasiet studera detta språk som modersmål inom ramen för skolans normala undervisning. Undervisningen kan också organiseras på annat sätt, t.ex. med hjälp av en särskild timresurs vilket innebär att varje grupp får undervisning två timmar per vecka. Också sexåriga elever kan ingå i grupperna. I Finland finns ett flertal läro-

anstalter där undervisningen helt eller delvis ges på ett främmande språk, oftast engelska.

Många läroanstalter anordnar kurser i svenska och finska för utlänningar. Man kan studera svenska och finska vid yrkesinriktade vuxenutbildningscentraler, medborgarinstitut och vuxengymnasier, vid universitetens och högskolornas språkcentraler samt vid sommaruniversitet. Det finns kurser på varierande nivå och av varierande längd.

Slutord

Tvåspråkigheten har alltid varit en resurs i Finland och borde få fortsätta att vara det. Den nya tvåspråkigheten gäller inte bara finsk- och svenskspråkiga personer utan också finländare som har ett annat modersmål än finska eller svenska. Arbetet för olika språk och forskningen på olika fronter är till nytta för alla språkgrupper. De språkliga lösningar som kommer till när man stiftar lagar eller organiserar utbildningen och planerar detaljerna i den kan stöda varandra och framhäva den mångsidighet som tvåspråkigheten innebär. Särskilt viktigt är det i dagens Finland att förstärka och inte försvaga den tvåspråkighet som har djupa rötter i Finlands historia.

Litteratur

Allardt, Erik 1997. Tvåspråkigheten, finnarnas attityder samt svenskans och finlandssvenskarnas framtid i Finland. *Vårt land, vårt språk. Kahden kielen kansa. En attitydundersökning om det svenska i Finland. Suomalaisia asenteita ruotsin kieleen Suomessa*. Folktinget, Finlandssvensk rapport nr 35. Yliopistopaino, Helsingfors.

Allardt Erik 2000. Språkbruk och ängslighet bland Helsingforsregionens svenskar. *Svenska på stan. Stadin ruotsi. En attitydundersökning analyserad av professor Erik Allardt*. Folktinget, Finlandssvensk rapport nr 39. Yliopistopaino, Helsingfors.

Förvaltningslagen 592/1982.

Förvaltningsprocesslagen (586/1996).

- Hallitusohjelma/Regeringsprogrammet 15.4.1999. Program för statsminister Paavo Lipponens II regering. <http://www.vn.fi/vn/svenska/vn14s.htm>.
- Kielilaki/Språklag 148/1922.
- Lagen angående den språkkunskap som skall av statstjänsteman fordras 149/1922.
- Lagen om barnomsorg 36/1973.
- Lagen om förvaltningsförfarande (598/1982).
- Lagen om åtgärder som gäller myndigheternas föreskrifter och anvisningar 573/1989.
- Laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa 516/1991.
- Nuolijärvi, Pirkko 1994. Migrationen inom och till Norden. Boyd, Sally, Holmen, Anne & Jørgensen, J. N. (red.), *Sprogbrug og sprogvælg blandt invandrere i Norden. Bind 1: Gruppebeskrivelser. Bind 2: Temaartikler. Københavnstudier i tosprogethed* 22, 23. Danmarks lærerhøjskole. 5–25.
- Nuolijärvi, Pirkko 1999. Suomen kielitilanne 2000-luvulla. *Tieteessä tapahtuu* 1/1999. 22–29.
- Nuolijärvi, Pirkko & Latomaa, Sirku 1998. Modersmålets ställning i skolundervisningen. Møller, Janus, Quist, Pia, Holmen, Anne & Jørgensen, J. N. (red.), *Nordiske sprog som andetsprog. Københavnstudier i tosprogethed* 30. Danmarks lærerhøjskole. 93–104.
- Perusopetuslaki 628/1998.
- Scheinin, Martin 1999. Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin (PL 17 §). Hallberg, Pekka (toim.), Perusoikeudet. Werner Söderström lakitieto, Helsinki. 533–559.
- Språkfördelningen i Svenskfölkland – befolkning enligt språk i svenska och tvåspråkiga kommuner i Finland 31.12.1998. Svenska Finlands folkting 1999.
- Suomen perustuslaki/Finlands grundlag 731/1999.
- Ahvenanmaan itsehallintolaki/Ålands självstyrelselag 1144/1991.

Nordisk sprogsamarbejde – på nye betingelser

Jørn Lund

Min søn har studeret et semester på University of British Columbia i Vancouver.

Indimellem slapper han af med et par danske studiekammerater; det er godt at kunne hvile i sit modersmål, at kunne udtrykke sig med alle nuancer, at forstå det underforståede. I en e-mail beskrev han den skandinaviske situation således: norske og danske studerende taler deres modersmål indbyrdes, svenske og norske gør det også, men danske og svenske taler engelsk.

Dansk og svensk

Dette sidste var både en god nyhed og en dårlig nyhed. Det er godt, at alle større skandinaviske undersøgelser af den inter-skandinaviske sprogforståelse bekræftes af virkeligheden. Men det er også trist, at svenske og danske studenter ikke kan navigere på deres modersmål, når de taler sammen. Det skyldes til dels udviklingen i dansk udtale. En lang række nye udtaletrek gør det vanskeligere for norske og svenske at identificere danske ord. Det skyldes også den interne sprogsituation i de to lande, som pga. dialekternes svækkede position har gjort mange uvante med at håndtere sprogvariation. Man står rådvild over for uventede manifestationer af ord og lyde, forstår simpelt hen ikke og giver op – i stedet for at spærre ørerne op og indarbejde nogle lydlige omsætningsmekanismer mellem eget sprog og andre beslægtede sprog, det være sig dialekter eller nabo-sprog.

Svenskerne har som bekendt nordisk bundrekord i forståelse af talt dansk og er ringere til at forstå dansk end danskere til at forstå svensk. Dette skal blot konstateres, ikke udlægges af hensyn til det gode naboskab. Lettest går fremmedordene igennem; som regel låner de skandinaviske sprog de samme fremmedord,

og reduktionerne i talesproget er ikke så markante som dem, de hjemlige ord er underkastet.

Endelig skal anføres uddannelsesvæsenernes og lærernes svigt. Nabsprogsundervisningen har ofte været løs, indtil det løsagtige, perspektiverne i nabsprogsundervisningen uklare for elever og lærere, stoffet underprioriteret.

Måske kan den svensk-danske sprogforståelse hente næring et nyt sted, i markedskræfterne. Svenskernes manglende fleksibilitet kan nemlig også skyldes en lang periode som den skandinaviske storebror, der ikke behøver ulejlige sig så meget med at forstå lillebror, men til gengæld forlanger, at han bærer det meste af kommunikationsbyrden.

Men svenskerne vil i stigende grad blive nødt til at samarbejde med naboerne på nye vilkår, ligesom man jo har åbnet sig over for EU. Danskundervisning i Sverige er eksempelvis blevet et efterspurgt kursusemne, specielt naturligvis i Øresundsregionen. På Folkeuniversitetet i Malmø blev dansk tidligere medtaget i kategorien "øvrige sprog" sammen med fx tyrkisk og arabisk. Nu er det ved at overhale tysk som det næst mest efterspurgte sprogfag efter engelsk. Også andre steder går medarbejderne på virksomheder og i organisationer til kurser på 10–40 timer for at tilegne sig dansk, og i Danmark har direktør Knud Sørensen, Den Danske Bank, landets største, foreslået, at skolerne indfører svensk på skemaet.

Nye toner. Her er det ikke de professionelle nordister, der vil fremme sprogsagen, det er erhvervsfolk med penge bag sig og initiativer foran sig. Ytringen er ikke bare aktuelt, men også principielt interessant. Mange tror, at sprogforholdene styres af sprogfolk i nævn og udvalg. Men det er kun sidste fase af styringen, der overlades til elementjonglørerne.

Sproget følger magten, og magten er i vid udstrækning økonomisk funderet. Sådan var det i middelalderen, da de nordiske sprog lod sig påvirke af hanseaternes nedertysk, sådan er det i 1900-tallets sidste halvdel, hvor amerikansk indflydelse gør sig gældende, sådan er det inden for de enkelte europæiske regioner som det nordiske sprogområde.

Sprogene i Norden

Alligevel tror jeg ikke umiddelbart på nogen hurtig forbedring af sprogforståelse eller nabosprogsundervisning, også fordi dansk, norsk og svensk ikke er de eneste sprog, der tales i Norden. Der skal i det nordiske sprogsamarbejde tages hensyn til ikke bare de andre strukturelt set nordiske sprog, færøsk og islandsk, men også til grønlandsk, samisk og finsk.

Disse sprog har samme indfødsret i det geografiske Norden som de i sproglig forstand nordiske, og de er (mindst) lige så værdifulde for de kulturer, de bærer, som de øvrige sprog i Norden, men nogen indbyrdes forståelighed mellem disse sprog eller disse sprog og de nordiske bliver der aldrig tale om. Et dybtgående sprogsamarbejde mellem alle de sprog, der tales i det geografiske Norden, lader sig ganske enkelt ikke praktisere. Samarbejdet forbliver rent symbolsk, og symbolet er oven i købet dyrekøbt, for det belaster udvekslingerne mellem de sprog, der relativt let kan udvikle en gensidig forståelighed og berige hinanden kulturelt.

Danske, norske og svenske kan hurtigt lære at tale sammen på deres modersmål, så de efter nogle ugers tilvæning forstår hinanden. For de finsk- og islandsktalende er de centralskandinaviske sprog vanskeligere at tilegne sig. Endnu er dansk stærkt placeret på Island, men for islændingene er det navnlig læsning af det danske *skriftsprog*, der kommer i betragtning som brugssprog. Ganske vist gives der både i grundskolen og den videregående skole systematisk undervisning i dansk (eller svensk og norsk), men det er ikke let for islændinge at forstå talt dansk, navnlig ikke for de unge, og de fleste er ikke motiverede for det. Men som man har kunnet høre fx i musikquizen Kontrapunkt, er der på Island stadig kredse, hvor der tales et meget tydeligt og velformet dansk, og følelsen af en nordiske tilknytning er stadig stærk hos de ældre generationer, omend i forhold til dansk ikke ganske ublandet. I Finland er det svenske sprog vigende; det er modersmål for mindre end 5 procent,

forståeligt for nogle finsktalende, uforståeligt for mange. Norsk og (navnlig) dansk forstås kun af et mindretal, med store omkostninger.

For nylig var jeg på en forelæsningssturné på nogle finske universiteter. Målgruppen var studerende med særlig interesse for nordisk, herunder dansk. Jeg gjorde mig, belært af tidligere erfaringer, virkelig umage for at tale tydeligt. Men det meste gik faktisk hen over hovedet på tilhørerne, både pga. udtalen og ordforrådet. For overhovedet at komme igennem med budskabet måtte jeg skrue ned for ambitionsniveauet, skifte over til basic-danish og, med al respekt, udtrykke mig på en slags ufri-villigt, overtydeligt børne-tv-dansk.

Alt dette blot for at give et indtryk af, hvor vanskeligt det er at få finnerne med i det levende sprogfællesskab. Men i takt med svenskens vigende position skrues der op for entusiasmen hos de finlandsk-svensktalende. Naturligt nok, og al ære værd. De dyrker deres sprog, udvikler det gennem digtning på et kulturelt aktivitetsniveau, som vi andre må misunde dem. Men det er finsk sprog, der vinder frem i Finland, og med landets optagelse i EU flyver flere og flere hen over Skandinavien og uden om det nordiske sprogfællesskab.

Men det taler man ikke om ved de nordiske sprog møder, i hvert fald kun i mindre grupper efter det officielle program. Man er så ivrig efter at tilgodese finnerne og den lille skandinavisktalende minoritet i Finland, at man komplicerer den inter-skandinaviske kommunikation gennem tolkning eller tvinger nordiske kolleger til at bruge engelsk som forhandlingssprog i stedet for at udvikle og fastholde det naturlige sprogfællesskab mellem danske, norske og svenske. Vi sidder og bliver dårligere og dårligere til at forstå hinanden for at tilgodese nogle, der vitterlig ikke har en chance for at være med længere.

Det er bagsiden ved det kantatebelagte nordiske samarbejde, at man ikke kan tale lige ud om det, som truer fællesskabet indefra. Men hvis finnerne ønsker at være med, må de lære at tale svensk som adgangskort til det nordiske sprogfællesskab; samtidig lettes vejen til norsk og dansk. Alternativet er, at eng-

elsk bliver nordisk forhandlingssprog. Og så går ideen bag sprogsamarbejdet stort set tabt.

Men noget tyder på, at finnerne er blevet ligeglade. De frygter ikke længere den russiske bjørn og er blevet trygge ved den tyske ørn. For dem er Norden Sverige. Og de klarer sig fint uden. Det sagde den finske historiker Matti Klinge ligeud ved en nordisk kulturkonference i Paris, og det var for engangs skyld ærlig snak.

Det er synd for den skandinavisk orienterede finlandssvenske minoritet, men tiden er vist inde til, at de alene repræsenterer Finland i det nordiske samarbejde.

Sprog og kultur

Sproget er et spejl af kulturen og en organisering af virkeligheden i det mentale liv, også det ikke-sproglige; vi ser fx også i vid udstrækning i sproglige kategorier. Sit modersmål vokser man ind i, man vælger det ikke. Andre sprog kan man lære, og nogle sprog kan man spejle sig i: norske, danske og svenske spejler sig let i hinandens sprog, og i første omgang ser de en forvrængning – og forstår ikke helt. Men i løbet af få dage eller uger korrigeres billedet, man ser det særlige; det anderledes bliver tilgængeligt, variationen bliver en styrke – og en charme. Faktisk viser en sonderende undersøgelse, jeg har foretaget (i *Dansk Identitetshistorie*, bind 3, 1992 (red. Ole Feldbæk), at mange danske finder norsk sprog smukkere end dansk, en opfattelse, som nordmændene kun deler for deres egen målforms vedkommende. Svensk, bortset fra skånsk, står også i ret høj kurs, æstetisk set. Ifølge en norsk undersøgelse (Øivind Maurud: *Nabospråksforståelse i Skandinavien*, 1975) sætter danskere og især svenskere deres eget modersmål højest, og der skal oven i købet findes ikke så få nordmænd, der rangerer svensk højere end deres eget sprog.

At blive fortrolig med nabosprogene er for danskere, nordmænd, svenskere, islændinge, færinger og finlandssvenskere en udvidelse af den enkeltes sproglige og kulturelle domæne. Man

forstår bedre sit kulturelle grundlag og man udvider sin kommunikationsradius. Nøglen til dét kan man erhverve sig på få dage, og den sprogforståelse, man opnår, stikker dybere, end den man erhverver, når man tilegner sig de egentlige fremmedsprog; man bliver bedre til toner og undertoner, end hvis man i årevis står på hovedet i grammatikker for at lære engelsk, tysk, fransk – eller finsk. En sproglig cost-benefit-analyse vil vise, at det er umagen værd.

En skamplet

Derfor er sprogsamarbejde i Norden højt prioriteret – også politisk. Og derfor er det ufatteligt, at Nordisk Ministerråd for kort tid siden nedlagde Nordisk Sprogsekretariat, en lille dynamisk, effektiv og personalefattig organisation med et budget på kun 1,9 mio. om året. Nordisk Sprogsekretariat stod for udveksling af børn og unge, for uddannelse af studerende, for udarbejdelsen af nordiske ordbøger og lette nordiske konferenceparlører og foldere, så alle samfundsgrupper i Norden kunne få hjælp til det sproglige, når de mødtes. Dødsdommen blev fældet i rapporten Nordisk Nytte, der snarere burde have taget navn efter det hedengangne forsikringselskab *Nordisk liv og ulykke*.

Til gengæld bevarede man det finskdominerede Nordiske sprog- og informationscenteret i Helsingfors, ganske vist med ny (dyr) adresse og nyt institutionsnavn. Endnu lader initiativerne vente på sig. Det hele virker som en rævekage, bagt af bovlamme politikere og embedsmænd.

Det skulle vel ikke være sådan, at der er nogen i Ministerrådets korridorer, der opfatter det nordiske samarbejde som identisk med de skåltaler, de selv udbringer på skift i ritualiserede samvær? Hvis man gør det, ser tabet selvfølgelig overkommeligt ud. Vist er fælleskabet historisk funderet, og vist er der romantiske forestillinger knyttet til det nordiske fællesskab, men det centrale er, at det er en realitet i alle samfundslag. Det er ikke kun kulturfolk og konferenceløvere, der udnytter det

nordiske fællesskab. Det nordiske fællesskab omfatter alle sociale lag, danske bygningsarbejdere i Tromsø, svenske sygeplejere i Danmark, norske erhvervsfolk i Danmark, færøske studenter i Skandinavien, grønlandske geologer på Island og finske medarbejdere på gennemtræk i Nordisk Ministerråd. Det nordiske samspil er intenst. Tusindvis af mennesker tager hver dag til et nordisk naboland, titusinder tager bopæl for en årrække, nogle forelsker sig ligefrem på tværs af de nordiske sproggrænser!

Et forslag

I et kommende reorganiseret nordisk sprogsamarbejde bør det være muligt for danske, norske og svensktalende sprogfolk og sprogplanlæggere at mødes om fælles anliggender med jævne mellemrum i det samspil med færinger, islændinge, som emnerne lægger op til. Det kan også være rigtigt at samle sprogfolk, der repræsenterer alle sprogene i det geografiske Norden, men ikke med samme frekvens. Det er skadeligt ikke at tale klarsprog: danske, norske og svenske har meget at drøfte, meget at udveksle og meget at samarbejde om. Det bør man have et forum for. Der bør også være et forum for alle sprogene i Norden, men altså: et andet.

De er de politiske-økonomiske vilkår, der bestemmer, hvor meget der bliver at drøfte og udvikle. Men de lader sig i demokratiske samfund i nogen grad styre af, hvad der rører sig i befolkningen. Har man brug for og udbytte af et samspil med sine nordiske naboer, vil det aktuelle kommunikationsbehov kunne udvikle den kulturarv, der er et fælles vilkår for danskere, nordmænd og svenskere – og færinger, islændinge og svensktalende finlændere.

Det er min opfattelse, at fremtidens brugsbehov vil give nye argumenter for det nordiske sprogsamarbejde, og jeg vil svare min søn i Vancouver, at han skal overtale sine svenske studiekammerater til at tale svensk og selv tale dansk til dem. Det er en god investering, og dermed et godt argument over for netop

ham; han studerer business marketing – uden at acceptere noget nordisk afløsningsord for det.

Språksamarbete i Norden 1999

Birgitta Lindgren

Nordiska språkrådet

Nordiska språkrådet inrättades den 22 februari 1997 av de språknämnder eller motsvarande organ som representerar de inhemska språken i Norden. Det skall enligt stadgarna vara ett organ för samverkan i frågor som ligger inom de enskilda nämndernas verksamhetsområden och därvid fungera som sakkunnigt organ åt Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet.

Nordiska ministerrådet stöder under en försöksperiod (1997–1999) Nordiska språkrådet med ett årligt anslag.

Särskilt skall Nordiska språkrådet verka för att främja den internordiska språkförståelsen, som är en grundläggande tillgång för det politiska, kulturella och ekonomiska samarbetet i Norden. Nordiska språkrådet skall dessutom främja och underlätta användningen av de nordiska språken i Norden men också utanför Norden, t.ex. i det europeiska samarbetet. Nordiska språkrådet skall samverka med andra språk- och terminologiorgan i och utanför Norden.

Organisation

Nordiska språkrådet består av 10 ledamöter utsedda av de språknämnder eller motsvarande organ som representerar de inhemska språken i Norden.

Nordiska språkrådet har under 1999 haft följande sammansättning:

Dansk Sprognævn: *Allan Karker* (suppleant *Jørn Lund*)

Forskningscentralen (finska): *Aino Piehl* (suppleant *Sari Maamies*)

Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland (svenska): *Mikael Reuter* (suppleant *Eivor Somnardahl*)

Føroyyska málnevndin: *Jógvan í Lon Jacobsen* (suppleant *Katrin Næs*)

Íslensk málnefnd: *Kristján Árnason* (suppleant *Gunnlaugur Ingólfsson*)

Norsk språkråd: *Ola Haugen* (suppleant *Dag Gundersen*)

Oqaasiliortut/Grønlands Sprognævn: *Carl Christian Olsen* (suppleant *Sofie Geisler*)

Svenska språknämnden: *Margareta Westman* (suppleant *Ulf Teleman*)

Sverigefinska språknämnden: *Paula Ehrnebo* (suppleant *Erling Wande*)

Samisk språknemnd: Ingen representant utsedd. Representationen för samiskan på möten avgörs från gång till gång efter överenskommelse mellan de nationella samiska språknämnderna.

Ordförande i Nordiska språkrådet under 1997–1999 har varit Margareta Westman, Svenska språknämnden. Vice ordförande har varit Allan Karker, Dansk Sprognævn. Kontaktperson och sekreterare har varit Birgitta Lindgren, Svenska språknämnden.

Ett arbetsutskott finns bestående av ordföranden, vice ordföranden och sekreteraren.

Nordiska språkrådets sekretariatsfunktion för 1997–1999 har ombesörjts av Svenska språknämnden genom den som är utsedd till Nordiska språkrådets sekreterare, Birgitta Lindgren, med bistånd av konsulent Rikke Hauge, placerad i Oslo.

I sin verksamhet stöds också Nordiska språkrådet av de nordiska sekreterarna: under 1999 Henrik Holmberg (Dansk Sprognævn), Eivor Sommardahl (Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland), Svein Nestor (Norsk språkråd) och Ari Páll Kristinsson (Íslensk málnefnd).

Den 1 januari 2000 övertar Dansk Sprognævn sekretariatsfunktionen för Nordiska språkrådet.

Möten

Nordiska språkrådet har under 1999 utöver två arbetsutskottsmöten och två möten inför överföringen av ansvaret för Nordiska språkrådet från Svenska språknämnden till Dansk Sprognævn hållit följande möten:

Ett årsmöte den 12–13 februari i Köpenhamn med representanter för varje språknemnd.

Birgitta Lindgren

Ett rådsmöte den 26 augusti i Reykjavik i anslutning till Nordiska språkmötet 1999.

Nordiska språkmötet 1999

Det 46:e nordiska språkmötet med Íslensk malstöð som värd i samverkan med Nordiska språkrådet avhölls den 27–28 augusti i Höfn på Island. Temat var "förhållandet mellan danska, norska, svenska och andra språk i Norden". De flesta föredragen publiceras i denna årskrift.

Konferenser

Nordiska språkrådet har under 1999 stått som arrangör eller medarrangör av följande konferenser:

Ett symposium om *invandrarordböcker* den 5–7 februari i Köpenhamn i samverkan med Nordiska föreningen för lexicografi. Föredragen är publicerade i *LexicoNordica* 6.

En konferens om *nordisk lexikografi* den 26–30 maj i Göteborg i samverkan med Nordiska föreningen för lexicografi och Göteborgs universitet. De flesta föredragen kommer att publiceras i en rapport.

Språk og kultur i Vestnorden – ett led i trilateralt samarbete Norge–Island–Färöarna den 24–29 juni i Norge i samverkan med Landslaget for norskundervisning. Denna gång var deltagarna färöiska och norska modersmåls lärare.

En *intensivkurs i nordisk konferenstolkning* i samverkan med Nifin den 1–4 september på Hanaholmen.

Ett *seminarium om språkteknologi* i samverkan med Nada (institutionen för numerisk analys och datalogi) vid Kungl. Tekniska högskolan den 3–4 december i Stockholm.

Nordiska språkrådet har därutöver varit representerat i följande evenemang:

En internationell konferens *Institutional Status and Use of National Languages in Europe* anordnad av Nederländse Taalunie den 24–26 mars i Bryssel.

Nordtermmöte anordnat av Nordterm den 12–16 juni i Köpenhamn. Föredragen finns publicerade i "Nordterm 99". Nordterm 10. Utg. av Dantermcentret.

Ett *Nordbasseminarium* anordnat av Nifin den 20 september i Helsingfors. *Nordbas* är en forskningsbas över befintlig forskning av två- och flerspråkiga barn, unga och vuxna i Norden och deras språkinläring och undervisning.

En konferens *Sprachenpolitik in Europa* anordnad av Verein zur Vöderung sprachwissenschaftlicher Studien den 13 november i Berlin.

Conference on Language Planning anordnad av Eesti Keele Instituut den 18–19 november i Tallinn, Estland.

En konferens *Demokrati, språk, utbildning* anordnad av Ålands fredsinstitut och Ålands högskola den 19–20 november i Mariehamn.

Representanter för Nordiska språkrådet har som vanligt orienterat om nordiskt språksamarbete och nordiska språkfrågor på andra möten, kurser och konferenser.

Samarbete

Nordiska språkrådet har under 1999 haft organiserat samarbete med *Nordiska föreningen för lexikografi* (se eget avsnitt) och med *Nordterm*, de nordiska terminologiorganens samarbetsorganisation. Nordiska språkrådet har observatörsplats i Nordterms styrgrupp. Nordterm har motsvarande rätt att skicka en observatör till Nordiska språkrådets rådsmöten.

Vidare samarbetar Nordiska språkrådet med *Nifin* (Nordens institut i Finland), bland annat på området nordiska tolkar.

Nederlandse Taalunie (Nederländska språkunionen) har inlett kontakter med Nordiska språkrådet i syfte att inrätta en europeisk plattform för nationella språkvårdsorganisationer.

Skrifter

Följande skrifter har utkommit under 1999:

Årsskriften *Språk i Norden 1999*. Red. Lindgren m.fl. Novus forlag, Norge. 174 s. Förutom ett register 1990–1999 samt det fasta stoffet med anmälningar av ny språklitteratur och en översikt över nordiskt samarbete behandlas i flera artiklar temat för 1998 års nordiska språkmöte: språkteknologi.

LexicoNordica 6. Red. Bergenholtz & Malmgren. Utg. av Nordiska föreningen för lexikografi i samarbete med Nordiska språkrådet. 255 s. Temat är *Invandrarordböcker i Norden*.

Terminologi och språkvård. Konferensrapport. 75 s. I egen skriftserie.

Nordiskt klarspråksseminarium. Konferensrapport. 65 s. I egen skriftserie.

Nordiska studier i leksikografi 4. Konferensrapport. Utg. av Nordiska föreningen för lexikografi i samarbete med Nordiska språkrådet och Forskningscentralen för de inhemska språken. 450 s.

Informationsverksamhet

Nordiska språkrådet har informerat om sin verksamhet via ett informationsblad och på egna webbsidor på Svenska språknämndens webbplats.¹

Uttalanden

På uppdrag av Nordiska ministerrådet har Nordiska språkrådet gjort en utvärdering av verksamheten under den första perioden (1997–1999) och av organisationsformen. I korthet framkom följande: Uppgifterna enligt kontraktet måste anses väl uppfyllda. Behovet av en samlande organisation för det nordiska språksamarbetet är väl omvittnat. Det är ännu för tidigt för att kunna bedöma hur ordningen med roterande sekretariat fungerar. En förutsättning för att arbetet skall kunna bedrivas är att tillräckliga medel ställs till förfogande.

¹ I och med överföringen till Dansk Sprognævn fr.o.m. 1 januari 2000 ligger webbplatsen på <<http://www.Nordisk-Sprograad.dk/>>.

I brev till SAS och till berörda departement i Danmark, Norge och Sverige har Nordiska språkrådet påtalat det olämpliga i att SAS endast använder engelska på sin webbplats.

Nordiska språkrådet har uppmanat såväl Finland som Sverige inför dessa länders ordförandeskap i EU att ta upp språklig enkelhet i EU-texter på dagordningen.

Projekt

Nordiska språkrådet har under 1999 arbetat med följande projekt:

Nordtermnet – en webbplats² med en nordisk termdatabas och andra webbtjänster som berör terminologi. Projektet påbörjades under 1998 och drivs av Nordterm med Nordiska språkrådet som partner. EU har bidragit i uppbyggnadsfasen genom programmet MLIS med cirka 33 % av totala kostnaden (7,5 miljoner dkr). Nordiska språkrådet har därtill från Nordiska kulturfonden fått ett bidrag om 300 000 dkr till detta projekt. Uppbyggnadsfasen avslutades under 1999.

Pilotprojektet om *språkteknologi i Norden*, som inleddes 1998, har drivits vidare under året.

Pilotprojektet om *främmande ords hantering i nordiska språk*, som inleddes 1998, har drivits vidare under året. Helge Sandøy har utarbetat ett förslag om hur ett nordiskt projekt om detta ämne kunde läggas upp.

Ordboksprojekt för de små språken i Norden. Efter utlysning av medel till ordboksarbete har arbetsutskottet tagit ställning till 13 projekt och beviljat anslag på sammanlagt cirka 800 000 dkr till 6 projekt:

Färdigställande av *färöisk synonymordbok*

Testprojekt inför *isländsk-svensk ordbok*

Färdigställande av *finsk-nordsamisk-svensk-norsk juridisk ordlista*

Fortsatt kodning av *K.Nielsens samiska ordbok*

Samisk förvaltningsordbok

² <<http://terminology.uwasa.fi/nordterm/net/sv.html>>.

Svensk-finsk bankordlista

Nordiska föreningen för lexikografi.

Nordiska språkrådet sköter sekretariatsfunktionen åt *Nordiska föreningen för lexikografi*. Vid utgången av 1999 hade föreningen 284 medlemmar. Föreningen utger ett meddelandeblad, och under 1999 har 2 nummer utkommit. Sedan 1994 ger föreningen ut årsskriften "LexicoNordica", och under året utkom nr 6.

Aktuellt från språknämnderna

Bland aktiviteter och händelser under 1999 som rapporterats från språknämnderna i Norden kan följande nämnas.

Danmark: "Retsskrivningsordbogen" är utlagd på Internet.³ En intern elektronisk databas över Dansk Sprognævns språkfrågor har upprättats. I oktober anordnades en konferens om fackspråk.

Finland: Under 1999 har Forskningscentralen låtit utvärdera sin organisation. På uppdrag av undervisningsministeriet har Forskningscentralen utarbetat en skrivelse riktad till statliga myndigheter om vikten av ett begripligt språk. Vidare har Forskningscentralen i samarbete med finansministeriet gett ut en handbok med språkråd inför Finlands ordförandeskap i EU under året,

Färöarna: Føroyska málnevndin har under året bl.a. arbetat med att ta fram färöiska former till ordlistan "Statsnamn och nationalitetsord". Vidare har nämnden utarbetat färöiska termer för Nordtermnet.

Island: Íslensk málstöð har av kulturministeriet fått i uppdrag att övervaka översättningen av Windows till isländska. Republikfondens utmärkelse 1999 gick till Íslensk málstöð.

Norge: Norsk språkråd har arbetat vidare med att inrätta ett informations- och kommunikationstekniskt sekretariat vid språkrådet. Språkrådet deltog vidare tillsammans med Statens

³ <<http://www.sproгнаevnet.dk/cgi-bin/ordbog/ro96>>.

informatjonstjeneste och Administrasjonsdepartementet i projektet "Enklere språk i statens dokumenter".

Samiska: Först under senare delen av 1999 ser finansieringen av den samnordiska samiska språknämnden att lösa sig. Tills vidare ansvarar Samisk språkråd i Norge för den administrativa verksamheten i det samnordiska arbetet.

Sverige: Under 1999 beslutade riksdagen att tillsätta en utredningen om svenska språkets ställning. Beslutet grundar sig på det förslag till handlingsplan för att främja svenska språket som Svenska språknämnden lade fram 1998 på uppdrag av regeringen.

Sverige-finska språknämnden har under året lagt samman alla tidigare publicerade ordlistor från olika fackområden i en databas, som man kan beställa utskriften från. Man kan också köpa en läsversion av databasprogrammet och sedan köpa de ordlistorna i elektronisk form.

Ny språklitteratur

Publikationer från språknämnderna

Kielikello, finska språkbyråns tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. Nummer ett av tidskriften innehåller flera artiklar som behandlar namnfrågor. *Sirkka Paikkala* skriver om våra ortnamn som minnen i miljön, i anslutning till Europarådets dagar för Europas byggnadsarv, *Marja Viljamaa-Laakso* om ortnamnen i vårt marknadskraftsstyrda samhälle och *Pirjo Hiidenmaa* om namn på företag och institutioner. Namnet Europeiska unionen och förleden euro- diskuteras av *Helena Rautala* och *Kimmo Tuomaala* respektive *Aino Piehl*. Det andra numret av tidskriften behandlar huvudsakligen temat tilltal. *Matti Larjavaara* diskuterar olika former av artighet och tilltal, *Anna-Leena Noponen* tar upp frågan om bruket av Du och Ni, *Katariina Iisa* skriver om tonfall och tilltal i kravbrev, *Ulla Tiililä* om nekningsord och *Salli Kankaanpää* om titlar och olika sätt att titulera. I numret ingår också en artikel av *Samuli Aikio* om de samiska språken och samisk språkvård. Bland artiklarna i det tredje numret av tidskriften kan nämnas två artiklar som handlar om språkvård inom området medicin, skrivna av *Risto Haarala* samt *Markku Haakana* och *Liisa Raevaara*. Numret innehåller också ett flertal artiklar som behandlar språkriktighetsfrågor. I det fjärde numret av tidskriften diskuterar *Vesa Heikinen* den lingvistiska textforskningens möjligheter att påverka språkbruket och språkutvecklingen, särskilt det journalistiska. I samma nummer diskuterar *Riitta Hyvärinen* kopplingen mellan krångligt myndighetsspråk och krångligt mediespråk. I numret presenteras också den finska motsvarigheten till Svenska data-termgruppen. Artikeln är skriven av *Katri Seppälä*, medlem av gruppen och anställd vid Centralen för teknisk terminologi.

Kieliviesti, Sverigefinska språknämndens tidskrift, har utkommit planenligt med fyra nummer.

I årets första nummer skriver *Pirjo Janulf* om den tvåspråkighet som skolan förmedlar till de sverigefinska barnen. *Aino Piehl* redogör för stavning och förkortning av termerna euro och cent i finskan. *Tuija Määttä* har samlat exempel på bildlig användning av orden *mauste* 'krydda' (subst), *maustaa* och *höystää* 'krydda' (verb) samt *herkku* 'läckerhet, delikatess' och *herkullinen* 'läcker, delikat'. Numret innehåller även två svenskfinska ordlistor: den ena över termer i det nya pensionssystemet i Sverige sammanställd av *Hannele Ennab* och den andra över termer inom alternativmedicin sammanställd av *Margaretha Ternér*. I andra numret berättar *Tomi Valjus* om varför Svenska kyrkan behöver en egen finsk psalmbok, hur översättningsarbetet genomförs och vad psalmboken kan komma att betyda för sverigefinnarna. *Kristiina Ruuti* redogör för de föredrag som *Pirjo Hiidenmaa* höll på språknämndens årliga språkvårdseminarium. Föredragen handlade bl.a. om talspråksinlag i tidningsspråket och den renässans som dialekterna i Finland för närvarande upplever. *Margaretha Ternér* har sammanställt en svensk-finsk lista över leverns anatomi och sjukdomar. Numret innehåller även en anmälan om den fjärde ordlistan i språknämndens publikationsserie, "Svensk-finsk förteckning över växter och djur". I tredje numret skriver *Esko Melakari* om vad regeringens proposition "Nationella minoriteter i Sverige" betyder för sverigefinnarna. *Nina Martola* recenserar den första enspråkiga ordbok över det finska språket vars målgrupp är utlänningar. *Leena Huss* kommenterar några av artiklarna i boken "Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv", redigerad av Kenneth Hyltenstam. Numret innehåller också information om ett program, som språknämnden tillsammans med Keyser Software har utvecklat för att sprida nämndens ordlistor i elektronisk form. *Sari Högländer* skriver om det senaste årliga studie- och samrådsmötet för lektorer som undervisar i det finska språket och den finska kulturen vid universitet utomlands. *Hannele Ennab* har sammanställt en svensk-finsk förteckning över Mumifigurer och *Margaretha Ternér* en lista över termer som hänför sig till arvsskifte. Årets

sista nummer innehåller en artikel av *Satu Gröndahl* om Kalevalaöversättningar i allmänhet och om den långa svenska Kalevalatraditionen i synnerhet med anledning av Lars och Mats Huldéns nya svenska översättning av Kalevala. *Arja Meski* skriver om kongruensen i finskan och *Paula Ehrnebo* om översättning till finska av ordet *akademiker* och ordparet *civilingenjör* och *civilekonom*. Numret innehåller även en förteckning över de svenska landskapsinspekterna med finska motsvarigheter samt första halvan (A-K) av en svensk-finsk lista över tecknade sagofigurer sammanställd av *Hannele Ennab* och en svensk-finsk lista över lungans anatomi sammanställd av *Margaretha Ternér*. Tre av årets nummer innehåller dessutom spalten Frågor och svar.

LexicoNordica 6. Nordisk forening for leksikografi i samarbeid med Nordisk språkråd. Red. Henning Bergenholtz og Sven-Göran Malmgren: Oslo 1999. 255 sidor.

Temat för detta nummer är invandrarordböcker i Norden, och framför allt uppmärksammas Lexin-projektet (Lexikon för invandrare) som startade i Sverige på 1970-talet och som inspirerat till liknande projekt i grannländerna. Ett nyckelord var återanvändning av en och samma källspråksbas vid redigeringen av nya lexikon.

Nyt fra Sprognævnet. 1999 nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s.

Hvert nummer indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til nævnet, bogomtaler og artikler om sproglige forhold. År-angangs artikler er: *Henrik Galberg Jacobsen*: År 2000-problemer, *Niels Davidsen-Nielsen*: Komma i engelsk og dansk (nr. 1), *Arne Hamburger*: Pia Jarvad – 25 år i Sprognævnet, *Pia Jarvad*: Nye Ord 1955-98. Ordbog over nye ord i dansk 1955-98, *Niels Davidsen-Nielsen*: Komma i engelsk og dansk nok en gang (nr. 2), *Ebba Hjorth*: Den Danske Ordbog – en kommende kollega til Retskrivningsordbogen, *Anita Mai Ågerup*: Den bare skjorte (nr. 3), *Vibeke Sandersen*: Grammatisk eller naturligt

køn, *Birgitte Brinkmann Thomasen*: Om ord og ordformer som glider ud af Retskrivningsordbogen (nr. 4).

Språkbruk, den finlandssvenska språkvårdens tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. I det första numret av tidskriften diskuterar *Peter Slotte* ortnamnens betydelse, uppkomst och utveckling i anslutning till dagarna för Europas byggnadsarv. *Gunilla Harling-Kranck* tar i sin artikel upp gatunamnen i Helsingfors. I samma nummer ingår också en artikel av *Øystein Alexander Vangsnes*. Vangsnes tar upp några syntaktiska egenomligheter i de finlandssvenska dialekterna. Dessutom ingår en finsk-svensk ordlista över arbetstidstermer. Nummer två av tidskriften innehåller en presentation av Svenska datatermgruppens arbete, skriven av *Charlotta af Hällström*. Här ingår också en artikel av *Catharina Grünbaum* om finlandssvenskan och sverigesvenskarnas inställning till finlandssvenska språkproblem. I samma nummer ingår också en recension av *Marketta Sundmans* bok *Barnet, skolan och tvåspråkigheten* skriven av *Marika Tandefelt* och en rapport från *Hugo Bergroth-sällskapet*s ungdomspråksseminarium skriven av *Mia Falk*. I nummer tre av tidskriften skriver *Marika Tandefelt* om finlandssvenskan i tusen, *Åsa Mitts* om statuskillnader mellan dialekt och högspråk och *Ellinor Hellman* om tvåspråkigheten i Helsingfors svenska skolor. I det sista numret för året ingår den andra delen av *Marika Tandefelts* artikel om finlandssvenskan under tusen år och *Ellen Bijvoets* och *Godelieve Laureys* jämförelse av svenska och nederländska som pluricentriska språk. Dessutom ingår en arbetskonfliktsordlista och ett ord- och artikelregister för år 1999.

Alla nummer innehåller språkfrågor i urval och anmälningar av nyutkommen litteratur.

Språkkureren er et lite blad som Norsk språkråd gir ut i fire nummer i året med et opplag på 5 500, i første rekke for journalister. Hensikten med bladet er å styrke skriftnormene i norsk og ellers bidra til at avisspråket blir bedre.

Språknytt, meldingsbladet for Norsk språkråd, kommer vanligvis ut med fire nummer på 20 sider i året. I 1999 kom det ut to ordinære nummer (begge på 24 sider) og nummer 3-4, som var på 28 sider. Opplaget er på 25 500 eksemplarer. Av innholdet i 1999-årgangen nevner vi:

I nummer 1: Nordisk sprogsamarbejde – på nye betingelser av *Jørn Lund*, Villagris og krisekrem. Ord vi brukte i okkupasjonstida av *Einar Lundeby*, Om Bohusläns dialekter av *Birgit Falck-Kjällquist*, Kartlegging av voksnes leseferdigheter av *Egil Gabrielsen*, Fornavn i Norge – navnemoter og motenavn av *Anne Svanevik*.

I nummer 2: Ikke lenger hovedformer og sideformer i bokmål? av *Lars Anders Kulbrandstad*, Nye retningslinjer for ordtilfanget i nynorsk av *Jan Terje Faarlund*, Prosjektet Talemålsendring i Noreg av *Gunnstein Akselberg*, Innsamling av norsk ordtilfang på 1700- og tidlig på 1800-tallet av *Jan Ragnar Hagland*, Radikalt bokmål i norsk presse av *Kirstina Reitan* og Hva heter levnettsløp på latin? av *Svein Nestor*.

I nummer 3-4: Då nynorsken kom til universitetet – eit hundreårsminne av *Kjell Venås*, Språklig mangfold og språklig toleranse av *Helge Omdal*, Fellesspråklige lærebøker i skolen av *Kjell Lars Berge*, Ingen-språk, klarspråk eller innbydelse til meningsfull lesing? Om språk i lærebøker av *Dag Finn Simonson* og Montréal (mōreal) eller Montreal (māntreål)? av *John Kristian Sanaker*.

Hvert nummer inneholder dessuten en fast spalte "Grammatikkbiten", skrevet av *Jan Terje Faarlund*, og en nyordsspalte, som *Vigleik Leira* står for.

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidligere utkommit med fyra nummer, men med en ny formgivning.

I nummer 1 behandler *Sven-Göran Malmgren* den senaste valdebatten, *Lars-Gunnar Andersson* visar i en artikel att svenska språket har en förhållandevis stark position, *Lena Moberg* ger en exposé över nya ord och uttryck, *Carl Z funde-*

rar över det nya *okej*, som används för att visa att man som lyssnare hänger med, *Margareta Westman* gör i en artikel tummen uppför rappare som rappar på svenska. I nummer 2 redovisar *Olle Josephson* för en undersökning av attitydsskillnader när det gäller språk mellan folk i allmänhet och språkvetare, *Emma Sköldberg* ser närmare på vad ordspråk är, *Peter A. Sjögren* tar upp frågan hur främmande geografiska namn skall återges i svenskan (Lake Superior eller Övre sjön?) och redovisar hur Nationalencyklopedin har valt, i en notis uppmärksammas att en avhandling skriven på engelska om svenska innehåller en lång sammanfattning på svenska. I nummer 3 återges en artikel av *Ulf Telemann* och *Margareta Westman* "Länge leve svenska språket?" från Svenska Dagbladet, som påminner om det förslag till handlingsplan för svenska språket som Svenska språknämnden tidigare lagt fram. *Arne Olofsson* reviderar några etymologiska uppgifter i Nationalencyklopedins ordbok. *Margareta Westman* recenserar "Engelska – öspråk, världsspråk, trendspråk" av Jan Svartvik och antologin "Sveriges sju inhemska språk" redigerad av Kenneth Hyltenstam. I detta nummer finns också ett register över innehållet i Språkvård 1995–1999. I nummer 4 försöker *Bertil Hansson*, ordförande i Bibelkommissionen, besvara frågan "Varför måste så mycket ändras i den nya bibelöversättningen?". Ana Martinez undrar i "Språket för majoriteten" över alla reklamkampanjer på engelska i Sverige. *Britt-Louise Gunnarsson* redogör för en undersökning av den ökande användningen av engelska vid våra universitet.

Dessutom innehåller varje nummer också insändare, kortare anmälningar av nyutkommen litteratur samt en avdelning för frågor och svar.

Statsspråk er et lite blad som Norsk språkråd utgir for å bedre språket i statsadministrasjonen. Det kommer med fire nummer à fire sider i året og har et opplag på 18 500 eksemplarer.

Danmark

Vibeke Sandersen

Andersen, Stig Toftegaard: Talemåder i dansk. Ordbog over idiomer. Munksgaards Forlag, København 1999. 419 s.

Bogen er den mest omfattende ordbog over idiomatiske vendinger som er udkommet på dansk. De idiomatiske vendinger afgrænses fra ikke sammensatte ord brugt i en konventionel overført betydning, ligeledes fra ordsprog og fx bonderegler, som udgøres af hele sætninger, mens de idiomatiske vendinger i deres grundform er mindre end hele sætninger. Idiomatiske vendinger er relativt faste i deres ydre form, de har en samlet betydning som ikke fremgår af det enkelte elements betydning, og de betegner abstrakte fænomener. I ordbogen er talemåderne alfabetiseret efter et kerneord. Hver ordbogsartikel består af en opslagsform, variantformer, stiloplysninger, evt. bibelhenvisninger, definition, henvisning til dansk emneregister, engelske tyske og franske ækvivalenter og synonyme danske talemåder.

Brandt, Søren: Modal Verbs in Danish. Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague. Vol. XXX. C.A. Reitzels Forlag, København 1999. 198 s.

Denne afhandling om de danske modalverbers semantik foreslår en tredeling af betydningsvarianterne, nemlig referat af andres udsagn, fremtid og forpligtelse. Disse tre varianter findes i alle danske modalverber. Efter et kapitel om modalitetsbegrebets dimensioner beskrives de enkelte modalverber som lexemer, deres hovedvarianter og deres brug, koncentreret om de forskellige betydninger de kan udtrykke. Hvert enkelt modalverbuds modalitet relateres til centrale begreber som negation, tid og passiv. I et kapitel om syntaktiske modalkonstruktioner gennemgås bl.a. modalverber i koordination og kombination, argumentstrukturer og konstruktioner med adverbier. Sidste kapitel behandler selve modalitetsbegrebet og opstiller

regler for en dansk modalgrammatik. Afhandlingen slutter med en omfattende litteraturliste.

Carlsbæk, Poul og Møller, Bent: Modern Public Sprog-Management. Dafolo Forlag, Frederikshavn 1998. 59 s.

I publikationen advarer to konsulenter mod konsulentsprogets invasion i det offentlige. Hensigten med publikationen er at styrke kontakten mellem borgeren og det offentlige. Der påvises en ny sprogstil i den offentlige sektor og forklares hvorfor dele af den går hen over hovedet på borgerne. Et emne som politisk korrekte ord og managementsproget tages op. Der er en gennemgang af den moderne offentlige sektors funktioner som myndighed og serviceorgan, om borgeren der bliver kunde, og om forvaltningschefernes nye rolle som mediestreng. Sidste kapitel er en liste over de nye slagord med forklaringer der udtrykker forfatterens holdninger til disse ord.

Colliander, Peter og Korzen, Iørn (red.): Ny Forskning i grammatik. Fællespublikation 5. Sophienbergssymposiet 1997. Odense Universitetsforlag, Odense 1998. 269 s.

Bindet er det 5. i rækken af fællespublikationer for projektgrupperne "Grammatik over det danske sprog" og "Lingvistik og fremmedsprog" under Statens Humanistiske Forskningsråd. Bindet indeholder ét bidrag om dansk sprog: Erik Hansen: Kriterier for inddeling af ledsætninger. I sin diskussion af klassificeringen inddrager Erik Hansen ud over den danske tradition repræsenteret ved Mikkelsen 1911 og Diderichsen 1962 angelsaksisk og germansk tradition.

Collin, Finn, Sandøe, Peter, Stefansen, Niels Chr.: derfor – bogen om argumentation. Hans Reitzels Forlag, København 1987, 5. oplag 1998. 175 s.

Bogen, der er en moderne kritisk logik, henvender sig til alment interesserede læsere og forudsætter ingen specialviden. Den er bygget op omkring alment forståelige eksempler på argumentation hentet fra aviser og bøger. Hvert afsnit slutter med

en række kontrolspørgsmål og analyseøvelser. Bogen slutter med et register over centrale udtryk og begreber.

Collin, Finn og Guldman, Finn: Sprogfilosofi – En introduktion. Gyldendals Forlag, København 1998. 311 s.

Bogen henvender sig til en bred læserkreds fra alment interesseret til universitetsstuderende. Fremstillingen er baseret på anglo-amerikansk tænkning, hvor sprogfilosofi er udskilt som en særlig disciplin. Den har som sit gennemgående fundament kommunikationsmodellen. I første kapitel behandles nogle klassiske teorier om sproglig betydning. Andet kapitel handler om den sprogopfattelse der med udgangspunkt i Wittgenstein og væsentligt inspireret af Austin betragter sproget i dets konkrete brug. Begrebet talehandling introduceres, og sætningen præciseres som den primære sproglige enhed i en semantisk analyse. I de næste kapitler behandles de singulære udtryks semantik og prædikationslæren. Herefter gennemgås teorier om sandhed, så følger et kapitel om den amerikanske filosof Davidsons program, herefter et kapitel om talehandlinger og et om fortolkningsteori. 9. kapitel refererer to væsentlige kritikere af den hidtil fremlagte lære om sproglig betydning, Quine og Dummett. Til slut genoptages prædikationslæren i lyset af ekstensionalitetetsproblemet.

Copenhagen Working Papers in LSP. Fagsprogsforskning på Handelshøjskolen i København 1–6, 1998. Institut for Fransk Italiensk og Russisk, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, 2000 Frederiksberg. 158 s.

Af årgangens 6 hæfter har følgende særlig interesse for studiet af dansk: *Iørn Corzen*: At tale om ting. Om substantiver og substantivgruppers betydning og brug – med særligt henblik på italiensk og dansk (2), *Michael Herslund* (red.): Lingvistisk oversættelse (3) og *Lita Lundquist* (red.): Inferens i sprog og tekst: hvordan forstår vi det vi (ikke) forstår?

Af indholdet af 6. hæfte er af særlig interesse for studiet af dansk sprog: *Lita Lundquist*: Inferens i sprog og tekst: hvordan

forstår vi det vi (ikke) forstår?, *Bente Lihn Jensen: Om paratakse på dansk. V og V-konstruktioner* og *Lotte Jansen: Tekststrukturer i russisk og dansk.* (6).

Cramer, Jens og Vive Larsen, Erik: Dansk som nabosprog. Dansk grammatik for svensktalende. Aarhus Universitetsforlag, Århus 1999. 96 s.

Hensigten med bogen er at svenskere skal lære at forstå dansk bedre, ikke tale det. Efter en programmerklæring om vanskelighederne ved danskeres og svenskeres gensidige sprogforståelse gennemgås hovedpunkter af dansk sproghistorie, ordforrådets historie, dialekter, regionalsprog og rigsmål, forholdet mellem lyd og skrift med hovedvægten på skriften, ordklasser og bøjning, syntaks og ordforråd.

Danske Folkemål. 41. bind. Udgivet af Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet. C.A. Reitzels Forlag, København 1999. 197 s.

Bindet, der er tilegnet Ingelise Pedersen og Finn Køster, indeholder følgende artikler: *Marie Bjerrum: Fjølde-etymologier. Supplement til Fjøldeordbogen*, *Inger Ejskjær: strippe* og andre ord for malke-spand i danske dialekter, *Inger Bévort: En ærøsk kilde fra 1869*, *Bent Jul Nielsen: Hjælpeverberne have og være i danske dialekter. En kommenteret gennemgang af nogle dialekttekster*, *Karen Margrethe Pedersen: Genusforenklingen i københavnsk*, *Frans Gregersen: Sociolingvistikens forandringer. Indledende knæbøjninger før Projekt Bysociolingvistik eventuelt genoptages*, *Tore Kristiansen: Unge sprogholdninger i Næstved 89 og 98*, *Jann Scheuer: Maskuliniteter, rekruttering og dialogiske idealer.* Bindet slutter med bibliografier over Inge Lise Pedersens og Finn Køsters publikationer.

Danske Studier 1999. C.A. Reitzels Forlag, København 1999. 236 s.

Blandt bindets store artikler bør særlig fremhæves *John Kousgård Sørensen*: Etymologi – teori og praksis. Efterskrift ved Iver Kjær. Artiklen, der var et foredrag i Selskab for Nordisk Filologi, er posthumt udgivet. Den indledes med et overblik over den etymologiske videnskabs historie og de ældre og nyere etymologiske ordbøger og opridser hovedtræk af den etymologiske debat. Desuden er der *Jørgen Schack*: Blandt sprogets kimærer, hvis emne er de såkaldte teleskopord, ord opstået ved teleskopering, dvs. at leddene i et komplekst leksem skydes ind i hinanden, hvorved noget af udtrykkets mellemste del forsvinder. Reduktionstyperne defineres og gennemgås. Derefter diskuteres andre former: kontaminationer og blends. Endelig drøftes de fremkomne sammensætningsrelationsarter. Blandt boganmeldelserne bør i forbindelse med sprognævnsarbejdet særlig nævnes *Allan Karker*: Christian Michelsen: Idiomordbog. 1000 talemåder, *Allan Røder*: Danske talemåder og *Stig Toftegård Andersen*: Talemåder i dansk. Ordbog over idiomer, desuden *Bente Holmberg*: Bent Jørgensen: Storbyens gadenavne.

Dauidsen-Nielsen, Niels, Hansen, Erik og Jarvad, Pia (red.): Engelsk eller Ikke Engelsk? That is the question. Engelsk Indflydelse på Dansk. Gyldendals Forlag, København 1999. 152 s.

Dansk Sprognævn holdt i marts 1999 en konference om engelsk indflydelse på dansk. Der blev holdt 6 foredrag om emnet og udgivet en debatbog hvori disse foredrag er aftrykt. Som optakt genoptrykkes *Niels Dauidsen-Nielsen og Michael Herslund*: Dansk han med sin tjener talte, der oprindeligt kom som kronik i dagbladet Politiken, og hvori de to professorer udtrykker deres bekymring for det danske sprogs skæbne. De seks artikler er: *Michael Herslund*: Dansk som "det andet sprog", *Fritz Larsen*: Stands, eller jeg siger bang, *Bent Preisler*: Engelsk ovenfra og nedenfra: Sprogforandring og kulturel identitet, *Helge Sandøy*: Engelske ord i norsk, *Erik Hansen*: Det gode afløsningsord, *Pia Jarvad*: Den engelske påvirknings art og mængde. Som afslutning på bogen er aftrykt Svenska

språknämndens Forslag til handlingsprogram til fremme af det svenske sprog, i dansk oversættelse ved Anne Marie Bjerg.

Det Sproglige Kunstværk. Modersmål-Selskabets Årbog 1998. C.A. Reitzels Forlag, København 1998. 123 s.

I årbogens artikler fortæller forfattere og forskere om digtningen, om poesens regler, om oplæsning af poesi osv. Blandt artiklerne kan nævnes *Jørgen Fafner*: Strofens magt og herlighed, *Erik Skyum-Nielsen*: Hvad skal vi med poesien?, *Lisbeth Smedegaard Andersen*: Salmen som sprogligt kunstværk og *Torben Brostrøm* : Hvad tænkte egentlig modernismen?

Engberg, Jan: Introduktion til Fagsprogslingvistikken. Forlaget Systime, Århus 1998. 110 s.

Bogen fokuserer på problemet om hvad fagsprog er. Den opstiller teser om de generelle kendetegn for fagsprog, og et afsnit omhandler fagsprogs opståen. Bogen indfører i forskellige tilgange til beskrivelse af fagsprog (den leksikalske, den stilistiske, den pragmatiske og den vidensorienterede), den inddeler fagsprogstekster og beskriver teksttyperne. Et kapitel er helliget juridiske fagtekster og deres sprogbrug og et andet tekniske fagtekster og teknisk sprogbrug. Bogen slutter med en fyldig litteraturliste.

Fransen, Bertel: Retskrivningsregler, 3. ændrede udgave. Forlaget Didactica, København 1999. 69 s.

Hæftet er en bearbejdet version af retskrivningsreglerne bag i Retskrivningsordbogen 1996. Efter hvert afsnit er der henvisning til Retskrivningsordbogen. Hvert afsnit slutter med nogle test med facitliste. Hæftet behandler emnerne dobbeltskrivning eller enkeltskrivning af konsonant, storet eller lille begyndelsesbogstav, orddeling, sammenskrivning eller særskrivning, staveproblemet *ad* eller *af*, bøjningsforhold og tegnsætning. Til sidst er der en nyttig pædagogisk vejledning i Retskrivningsordbogens brug.

Fredsted, Elin: Analyser af dansk og tysk talesprog. Novus Forlag, Oslo 1998. 358 s.

Bogen er en forkortet udgave af forfatterens ph.d.-afhandling. Udgangspunktet har bl.a. været et EU-støttet projekt "Dansk og tysk som fremmedsprog inden for handel og erhverv i Schleswig-Holstein og Sønderjyllands Amt", som forfatteren deltog i 1992-94. Materialet til den sprogbrugsbeskrivelse som er bogens hovedindhold, er et sprogkorpus fra turistbranchen. Efter en indledning, der bl.a. rummer en beskrivelse af det indsamlede materiale, en kort karakteristik af sproget i korpus, valg af "funktionelle beskrivelsesmodeller", følger et kapitel om den pragmatiske metode der er anvendt. 3. kapitel omhandler en undersøgelse af høflighed i monologer. 4. kapitel beskriver orienterende samtaler på danske og tyske turistbureauer, specielt af samtaleåbninger og afslutninger. Det følgende kapitel er selve samtaleanalysen. Kapitel 6 drejer sig om kriser i kommunikationen. Bogen slutter med en sammenfatning på tysk og en litteraturliste.

Gimbel, Jørgen, Holmen, Anne og Norman Jørgensen, J.: "Det bedste Københavns Kommune har foretaget sig hidtil". Beskrivelse og evaluering af sproggruppeforsøg i skoledistrikterne 6 og 12 i Københavns Kommunes Skolevæsen 1996-99. Københavnerstudier i tosprogethed. Bind 31. Københavns Kommune, Danmarks Lærerbhøjskole 2000.

Dette bind af Københavnerstudier beskriver et pædagogisk udviklingsprojekt om indskoling af tosprogede elever, der er blevet udført på skoler i Københavns Kommune fra 1996 til 1999. Det drejer sig om et "sproggruppeforsøg" hvor en tosproget lærer har arbejdet sammen med et par danske lærere om en klasse bestående af en "sproggruppe" af tosprogede elever med samme modersmål som den tosprogede lærer og en gruppe elever med dansk som modersmål. Desuden har der i klassen været et antal tosprogede børn med forskellige modersmål.

Hanselmann, Johannes og Swarat, Uwe: Teologisk ordbog. Lohses Forlag, København 1999. Ca. 3.000 opslagsord.

Bogen er en oversættelse og bearbejdelse af et tysk forlæg foretaget af *Helmer Hedegaard Jensen*. Det er ikke bare en ordbog i almindelig forstand, men en alfabetisk ordnet gennemgang af termer, begreber og begivenheder, dels sådanne som bruges specielt inden for teologien, dels begreber med et bredere anvendelsesområde.

Heltoft, Anne Marie, Hansen, Jørgen Wildt, Thoregaard, Helle: Perleporten. Et introduktionsmateriale til grammatik. Gads Forlag, København 1999. 79 s.

Hæftet henvender sig til unge og voksne uden grammatiske forudsætninger. Det kan bruges i et 10–12 timers introduktionskursus til grammatik. Der gives en kort introduktion til de vigtigste grammatiske kategorier: led, ordklasser og sætninger. Et selvstændigt kapitel omhandler kasus, et andet sætningstyper. Hæftet slutter med en række appendikser, der introducerer mere avancerede grammatiske og lingvistiske begreber, fx endocentrisk og exocentrisk, langue og parole.

Hermes. Tidsskrift for Sprogforskning. 22–1999 og 23–1999. Redigeret af Henning Bergenholtz mfl. Udgivet af det Erhvervsproglige Fakultet, Handelshøjskolen i Århus. 203 s. + 254 s.

Af indholdet af de to sidste numre af tidsskriftet kan nævnes: *Ulla Bidstrup*: Eva Heltberg og Christian Koch (red.): Skrivehåndbogen. København: Gyldendal, 1997 (omtalt i *Sprog i Norden* 1998, s. 187) (22), *Henning Køhler Simonsen*: Jens Axelsen: Engelsk-Dansk Ordbog. København, Gyldendal, 1997, *Peter Colliander og Jens Hare Hansen*: Elin Fredsted: Analyser af dansk og tysk talesprog. Oslo: Novus Forlag, 1998 (omtalt ovf.) (23).

Holm, Lis: Grundbog i Tekstlingvistik. Forlaget Systime, Danmark 1998. 155 s.

Tekstlingvistikken præsenteres her som grundlag for pragmatisk tekstanalyse af fortrinsvis ikke fiktive tekster. Efter en historisk oversigt er der et kapitel om kommunikationsteori. Derefter følger et kapitel om kommunikationsprocessen som grundlag ved tekstanalyse. Næste kapitel er koncentreret om tekststrategier, mens det følgende kapitel behandler teksten som analyseenhed. Der er et kort kapitel om tekstsemantik, et om kommunikativ kompetence, et om teksttyper og et fyldigere om stilistik. Sidste kapitel gennemgår grundbegreberne i tekstgrammatik, således kohærens, tema rema-strukturer, reference og deiksis. Bogen slutter med en faglig ordbog og en litteraturliste.

Holmen, Anne og Lund, Karen (red.): Studier i dansk som andetsprog. Akademisk Forlag, København 1999. 429 s.

Den direkte anledning til tilblivelsen af denne antologi var en henvendelse i 1996 fra Undervisningsministeriets afdeling for folkeoplysning, der ønskede at få lavet en redegørelse for udviklingsbehov i den grundlæggende undervisning i dansk som andetsprog for voksne. Antologiens afhandlinger kredser om områder der er fagligt relevante for danskundervisningen. De sproglige vidensområder der er opregnet, er ordforråd og semantik, udtale, morfologi og syntaks, tekstlingvistik, pragmatik og samtalefærdighed. Af indholdet kan især nævnes: *Karen Lund*: Sprog, tilegnelse og kommunikativ undervisning, *Birgit Henriksen*: Ordforråd og ordforrådsindlæring, *Jens Normann Jørgensen*: Om tilegnelse af dansk udtale hos voksne indlærere, *Hanne Vedel og Gitte Østergård*: Alfabetisering i dansk som andetsprog, *Lars Holm*: Lytteforståelse, *Pernille Frederiksen og Stine Knudsen*: Skriftlig dansk som andetsprog.

Høy, Asta: Det medicinske fagsprogs terminologi – en patient med behov for behandling? Ph.d.-afhandling indleveret til forsvaret ved Handelshøjskole Syd, Kolding, 1. september 1998, plus cd-rom. Tryk: Tekst og Tryk, Vedbæk 1998.

I afhandlingen opstilles der en fagsprogsmode for en del af det medicinske område. Herudfra er der vha. sociologiske, statistiske og lingvistiske metoder foretaget en kritisk undersøgelse af den medicinske terminologi. Forfatteren har haft adgang til diverse hospitalsafdelinger, til Universitetet i Bergen og til Norsk termbank og har således kunnet foranstalte undersøgelser af brugerholdninger.

Jacobsen, Susanne Nonboe og Åndahl, Ellen Bak: Færre Kommaer. En kort og præcis introduktion til de nye kommaregler. Dafolo Forlag, Frederikshavn 1998. 24 s.

Pjecen henvender sig især til personer der tidligere har lært grammatisk komma. I eksemplerne sammenlignes derfor traditionelt komma med nyt komma. Der opstilles 7 hovedregler for brugen af nyt komma, og som grundlag for gennemgangen defineres ledsætningsbegrebet, og der anvises to metoder til at identificere ledsætninger.

Jarvad, Pia: Nye Ord 1955–1998. Ordbog over nye ord i dansk 1955–1998. Gyldendals Forlag, København 1999. 1084 s.

Ordbogen indeholder ca. 10 000 opslagsord omfattende nye ord fra perioden, nye betydninger af eksisterende ord og nye vendinger som er blevet almindelige i tidsrummet 1955–98. Opslagsordene er forsynet med definitioner eller forklaringer, de er beskrevet redaktionelt og illustreret med teksteksempler fra perioden.

Jørgensen, Bent: Storbyens Stednavne. Gyldendals Forlag, København 1999. 348 s.

Bogen giver korte forklaringer på ca. 7 000 forskellige navne fra København. Hovedvægten ligger på gadenavne, men der er også medtaget en del navne på stationer, haveforeninger, hoteller, bygninger, biografer, teatre mfl., der hører hjemme i et storbymiljø. Fra de gamle centrale storbykommuner er samtlige gadenavne medtaget. Navnene er alfabetisk ordnet, og hver artikel indeholder en sproglig forklaring og, hvor det har været

muligt, en tolkning. Gennemgangen begrænser sig principielt til nuværende navnestof, men hvor en gade har skiftet navn, oplyses det eller de tidligere navne også.

Leksikalske datasamlinger. Indholds- og strukturbeskrivelse. Del 1: Taksonomi til klassifikation af oplysningstyper. Dansk Standard, Charlottenlund 1998. 74 s.

Denne standard (DS 2394-1:1998) er en standard for indholds- og strukturbeskrivelse af leksikalske data. Den er udarbejdet på grundlag af en taksonomi til beskrivelse af indholdet i leksikografiske datasamlinger som er udviklet i Danmark i midten af 1980'erne. Standarden kan bruges ved planlægning, opbygning og brug af en leksikalsk datasamling og ved udveksling af leksikalske data mellem forskellige datasamlinger. Formålet med del 1 er at få oplysningstyper i leksikalske datasamlinger klart adskilt, defineret og navngivet. Der defineres begreber som leksikalsk enhed, artikel, lemma osv. Hver leksikalsk oplysning kan bestemmes som hørende til én og kun en kategori. Kategorierne er opdelt i hovedkategorier, kategorier og subkategorier. Hovedkategorierne er baseret på de sprogvidenskabelige discipliner: etymologi, fonetik, ortografi, grammatik, sprogbrug (pragmatik) og semantik.

Lund, Jørn: Tidens Sprog pejlet af Professor Higgins. Spektrum, København 1999. 95 s.

Denne essaysamling er et uddrag af Jørn Lunds artikler i *Information*. Bogen udgøres af 29 korte artikler hvori forfatteren i humoristisk form spidder sine landsmænds sproglige adfærd i en række samfundssammenhænge. I første omgang får sammenblandingen af billedlige udtryk et ord med på vejen. I næste omgang er det sprogløften mellem danskere og svenskere der taler engelsk indbyrdes, som kommenteres. I en lille kommentar får emnerne for de kommunale oplysningsforbunds kursustilbud et meget godt ord med på vejen, i en anden kommentar må de norske afløsningsord holde for. SAS klandres – mindre af sprogpoltiske grunde end fordi det er dårlig markedsføring –

for deres hjemmeside – på engelsk! Fonetik og udtale berøres i flere af kommentarerne, ligesom visse ords anvendelse i forskellige kommunikative sammenhænge tages op, fx undskyld. I artiklen "Parasitterne" får managementsproget og ledelseskulturen et velfortjent skud for boven. Artikelsamlingen slutter med en kommentar til forskellige typer af fædrelandssange.

Madsen, Bodil Nistrup: Terminologi 1–2. Gads Forlag, København 1999. 230 s. + 91 s.

Bind 1 har undertitlen *Principper og Metoder*. Heri gives der en grundlæggende introduktion til principper og metoder i forbindelse med udarbejdelse af terminologiske oplysninger. Bogens målgruppe er primært studerende som beskæftiger sig med oversættelse af faglige tekster, med IT og sprog, datalingsvistik o.l. Hovedemnerne er termer og begreber, begrebssystemer, karakteristiske træk, definitioner, termdannelse og terminologisk arbejds metode. Men tesaurusser og emneklassifikationer er behandlet i to selvstændige kapitler. Bind 2 er en øvebog med øvelser og eksempler.

Mål & Måle. 22. årgang, nr. 1-4. Redigeret af Carsten Elbro, Pernille Frost, Erik Hansen, Ole Togeby. 1999. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s.

Numrene indeholder – foruden spørgebrevkassen *Sprogligheder* og bagsidernes spørgerubrik (med løsninger andetsteds i bladet) – artikler af bl.a. *Henrik Galberg Jacobsen*: Ud med dobbeltformerne?, *Holger Jul*: Er der r i ordblind?, *Sten Hede-gård Nielsen*: Subjekt akkusativ (nr. 1), *Andzrej Szubert*: Falske lån, *Bolette Rud Pallesen*: Om distinkthed, *Jørgen Rischel*: Talesprogets sære strategier, *Erik Hansen*: Volapyk (nr. 2), *Pia Jarvad*: Nye ord 1955–1998, *Henrik Galberg Jacobsen*: Fra dobbelt til enkelt? (nr. 3), *Ole Togeby*: Dogmedansk, *Bent Preisler*: Hvorfor bruger de unge engelsk når de taler dansk?, *Erik Hansen*: De hemmelige regler og *Carsten Elbro*: Sproglig tolerance på engelsk (nr. 4).

NyS 25, 26-27 og 28. Nydanske Studier & almen kommunikationsteori. Redigeret af Anne Holmen mfl. Dansk lærerforening, København 1999 (nr. 25 og nr. 28) og 2000 (nr. 26-27). 133 s. + 112 s. + 245 s.

Af bind 25's indhold kan nævnes: *Bente Bakmand*: Hvad kan vi lære af Frankrig – eller jagten på en dansk sprogpolitik, *Ole Togeby*: Den umulige samtale, som er en anmeldelse af Jann Scheuers ph.d.-afhandling med samme titel (omtalt i Sprog i Norden 1999, s. 129). Bind 28 er et temanummer om muligheder og perspektiver i danskundervisning i gymnasiet og hf. Af indholdet er *Tore Kristiansen*: Dansk sproglære og den nye gymnasiebekendtgørelse, og *Hanne Louise Geist*: Skrivehåndbogen, især af interesse for sprognævnarbejdet. Den sidste er en anmeldelse af Eva Heltberg og Chr. Koch (red.): Skrivehåndbogen (omtalt i Sprog i Norden 1998, s. 187). Dobbeltnummeret, bind 26–27, er et temanummer om partikler. Bindet består af følgende afhandlinger: *Ulrik Hvilshøj*: Om sig og sig selv, *Lars Brink*: Kongen af Danmarks Bolsjer, *Sanni Nimb og Peter Juel Henriksen*: Supersymmetrien i den danske der-konstruktion, *Torben Juel Jensen*: Kan man ligge i et mentalt rum, *Merle Thestrup*: Min kusine har haft hest – hun har også kommet af med den igen, *Per Durst Andersen*: En kognitiv analyse af perfektum og imperfektum i dansk, *Dorthe Bless*: Transparens og produktivitet i danske børns tilegnelse af verbers præteritum, *Asgerd Gudiksen*: Er orddannelse forudsigelig, og *Peter Juel Henriksen*: Tyrannocorpus rex. Nogle indledende korpuslingvistiske undersøgelser af den danske del af www.

Preisler, Bent: *Danskerne og det engelske sprog*. Roskilde Universitetsforlag/ Samfundsfag, Frederiksberg 1999. 272 s.

Bogen fremlægger i meget bred form resultaterne af to parallelt gennemførte undersøgelser, en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse og en kvalitativ analyse af samtaler. Formålet med begge undersøgelser har været at fremanalysere befolkningsgrupperes sprogholdninger og subjektive opfattelser af indflydelsen fra engelsk. Danskernes selvopfattelse mht. deres eng-

elskkundskaber er undersøgt, og der er fundet sammenhæng mellem alder, uddannelsesniveau og erhvervsaktivitet, således at de ældre (over 55 år) med lav skoleuddannelse og svag tilknytning til arbejdsmarkedet angiver ringe kontakt med det engelske sprog både som brugere og som modtagere. To tredjedele af de adspurgte mener at alle danskere burde kunne tale og forstå engelsk ubesværet. Der er delte meninger om hvorvidt der i skolen bør undervises lige så meget i engelsk som i dansk, og om der også bør undervises i andre fag på engelsk. Opfattelsen af dansk som et sprog der er truet af engelsk, deles især af ældre (over 55), arbejdsløse og folk med ringe skoleuddannelse. Holdningen til det engelske sprogs rolle er hos de fleste at der er brug for et verdenssprog; det engelske sprog har generelt høj prestige i det danske samfund. Overvejende er det dog amerikansk-engelsk der opfattes som kulturbærer. Bogens sidste kapitler er en undersøgelse af årsagerne til det engelske sprogs status i den danske befolkning. Den former sig som en undersøgelse af subkulturer.

Quist, Pia: Ind i Gruppen – Ind i Sproget. En undersøgelse af sammenhængen mellem andetsprogstilegnelse og identitet. Københavnerstudier i Tosprogethed, Køgeserien, Danmarks Lærerhøjskole 1998. 181 s.

I bogen beskrives tilegnelsen af dansk som andetsprog hos en gruppe tyrkisktalende skoleelever. Udviklingen af elevernes andetsprog beskrives i en række niveauer, og det vises at denne udvikling sker i meget forskelligt tempo hos de forskellige elever. Forskellene kædes sammen med deres placering i det sociale kammeratskabshierarki. De elever der mest effektivt tilegner sig dansk, er de socialt centrale placerede elever. Men årsagssammenhængen er usikker.

Rask. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 8, december 1998, vol. 9/10, marts 1999 og vol. 11 december 1999. Odense University Press, Odense 1998 og 1999. 154 s. og 423 s.

Af indholdet af bind 8 kan nævnes *Bent Sunesen: Anna Garde, Pia Jarvad og K.T. Thomsen (red.): Elefant* – se også myg. Festskrift til Jens Axelsen (omtalt i *Sprog i Norden* 1999, s. 123). I dobbeltbindet 9/10 har især *Ulrich Ammon: On the Language Situation in the European Union (EU)* og *Hans Basbøll: Prosodic Issues in Danish Compounding. A cognitive View*, interesse for arbejdet i Sprognævnet. Centralt i bind 11 står *Hans Jørgen Ladegaard: Dansk rigsmål i et socialpsykologisk perspektiv: en diskussion og empirisk analyse af rigsmålsbegrebet*.

Rask, Kirsten: Sproglig tjekliste – for redaktører, grafikere og skribenter. Forlaget Grafisk Litteratur, København 1999. 47 s.

Bogen giver svar på nogle af de retskrivningsspørgsmål som volder størst problemer. Det er emner som særskrivning eller sammenskrivning, stort eller lille begyndelsesbogstav og syntaktiske tvivlsspørgsmål af typen *at* eller *og*, nogen eller nogle. Hæftet slutter med en gennemgang af enkeltord som ofte fejlstavtes.

Skyum-Nielsen, Erik (red.): Digte om Sproget. Modersmåls-Selskabets Årbog 1999. C.A. Reitzels Forlag, København 1999. 142 s.

I indledningen siger redaktøren at hensigten med bogen er at præsentere en række nye og ældre danske digte der handler om sproget. De udvalgte digte er samlet i nogle temaer: Til modersmålets pris, Til danskens forbedring, Til poesiens forsvar, Til alles eftertanke. Bogen slutter med tekstoplysninger og noter og forslag til arbejdsopgaver under overskriften Til undervisningsbrug. Udvalget består af digte af vores bedste klassike og moderne digtere.

SPRINT. Sproginstitutternes tidsskrift. 1999, nr. 1–2. Udgivet af Handelshøjskolen i København. 144 s.

Denne årgang er ét dobbeltnummer. Af indholdet er af særlig interesse for Sprognævnet: *Allan Karker: Udtrykket i al fald* –

et grammatisk levn fra vikingetiden?, *Hanne Korzen*: Se storken på cykel 2. del og 3. del, hvori hun fortsætter og afslutter sin behandling af de frie prædikativer på dansk og fransk, *Søren Kaas Andersen*: Talemåder i dansk – ordbog over idiomer, som er en anmeldelse af Stig Toftegaard Andersens bog (omtalt ovf.)

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 17. årgang, 1999, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 8 s. + 16 s. Redigeret af Michael Blædel.

Af særlig interesse i den foreliggende årgang er *Bent Pedersbæk*: Ingen ro om kommaet samt en række indlæg om sproget i Danmarks Radio (nr. 1), *Pia Jarvad*: Hvordan finder man de nye ord?, der handler om det redaktionelle arbejde med nyordene (nr. 2), *Michael Blædel*: Rene ord for pengene, der er en anmeldelse af Stig Toftegaard Andersen: Talemåder i dansk – ordbog over idiomer (omtalt ovf.) (nr. 3). I nr. 4 er der to artikler om brevskrivning, desuden anmelder *Bent Pedersbæk*: Engelsk ovenfra og nedefra, *Bent Preislers*: Danskerne og det engelske sprog (omtalt ovf.) og *Georg Søndergaard*: Ny ordbog, anmelder Henning Bergenholtz et al. DanskOrdbogen. Han konkluderer at "DanskOrdbogen er en stor og upraktisk opslagsbog med et væld af overflødige oplysninger. Den vil næppe vinde særlig stor udbredelse."

Van Durme, Karen og Schøsler, Lene (ed.): Studies in Valency IV. Valency and Verb Typology. RASK Supplement Vol. 8. Odense University Press, Odense 1998. 205 s.

Af indholdet er der ud over *Karen Van Durme og Lene Schøsler*: Valency and Verb Typology: Introduction, særlig grund til at nævne *Knud Troels Thomsen*: A Typology of Danish Simplex Verb Constructions, *Per Anker Jensen og Carl Vikner*: The Double Nature of the Verb HAVE og *Ljudmilla Lokshanova*: Halbgrammatikalisierte biverbale Verbindungen im Dänischen, der alle har dansk som genstand.

Finland

Charlotta af Hällström, Nina Martola och Eivor Sommardahl

Canteli Ilse, Nina Martola, Birgitta Romppanen, Anja Sarantola, Tauno Sarantola och Mats-Peter Sundström. Suomi ruotsi suomi taskusanakirja finsk svensk finsk fickordbok. WSOY 1999. 962 s.

WSOY:s finsk-svensk-finska fickordbok bygger i huvudsak på förlagets finsk-svenska och svensk-finska s.k. studieordböcker, och omfattar 40 000 uppslagsord. I början av boken finns ett avsnitt med enkla allmänna uttalsanvisningar. Uttalet markeras också i själva uttalsdelen. Som bilagor i slutet av boken finns ett avsnitt om svensk grammatik, en förteckning över tidsuttryck, listor över mat och trycker och en svensk bokstaveringsordlista. I början och slutet av boken finns också kartor över Finland och Sverige, där ortnamnen är återgivna på bägge språken.

Köykkä, Lea, Marianne Saanila, Marianne Saari, Kirsi Tirkkonen och Kari Viljanen: Gummeruksen suomi ruotsi suomi sanakirja finsk svensk finsk ordbok. 2 utgåvan 1999. 1 149 s.

Den nya och utövade utgåvan av ordboken innehåller drygt 70 000 uppslagsord, eller 10 000 uppslagsord mer än den första utgåvan. De nya orden och uttrycken hänför sig främst till ny teknik och nya samhällsföreteelser. Dessutom har vissa gamla ordartiklar omarbetats och utvidgats med nya fraser. Före den egentliga ordboksdelen finns korta anvisningar om ordböjning och i slutet finns som bilagor listor över starka och oregelbundna svenska verb, förkortningar och ortnamn. För en del av orden ges uttalsuppgifter.

Laurén, Christer: Språkbud. Forskning och praktik. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 226. Språkvetenskap 36. Vasa 1999. 205 s.

I boken *Språkbud* sammanfattar och diskuterar professor Christer Laurén resultaten av språkbud och språkbadsforskning i Finland. Han behandlar tidigt fullständigt språkbud enligt kanadensisk modell, dvs. språkbud i minoritetsspråk (svenska) för den större språkgruppen (finskspråkiga) som inleds på daghemsnivå.

Språkbadsbarnen blir inte tvåspråkiga på samma sätt som barn i tvåspråkiga familjer blir det, men de blir funktionellt tvåspråkiga "med tillit till sin egen förmåga och med vilja att använda svenska". Laurén jämför med språkbud i andra länder och konstaterar att språkparet finska och svenska fungerar bra i språkbudssammanhang av den orsaken att svenskan och finskan så länge existerat sida vid sida och att språken därför liknar varandra på ordbildningens och syntaxens nivå. De stora strukturella skillnaderna mellan svenska och finska aktiverar å sin sida elevernas språkfärdigheter tidigare. Om språken är för lika varandra (jfr t.ex. spanska och katalanska) kan elevernas motivering att använda det andra språket minska, eftersom de lyckas göra sig förstådda på sitt modersmål.

En intressant detalj man kan läsa i boken är att sumererna för över 5 000 år sedan undervisade elever i t.ex. teologi, zoologi, mineralogi och matematik på ett annat språk än elevernas förstaspråk. Språkbadsdidaktik har alltså mycket äldre traditioner än man någonsin kunnat tro.

Lindström, Jan: Vackert, vackert! Syntaktisk reduplikation i svenskan. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 617. Studier i nordisk filologi 77. Utgivna genom Ann-Marie Ivars. SLS, Helsingfors 1999. 265 s.

Jan Lindström studerar i sin doktorsavhandling användningen av syntaktisk reduplikation i dagens svenska tidningsspråk, skönlitteratur och talspråk. Speciellt beaktar han semantiska, pragmatiska och stilistiska drag hos uttryck som "små, små barn" och "han går och går". Undersökningen tar upp universella aspekter på reduplikativa konstruktioner och prövar teorier om språklig ikonicitet. Arbetet söker utreda den gramma-

tiska och semantiska motiveringen för svenskans syntaktiska reduplikation. Vidare undersöks orsakerna till användningen av reduplikation i specifika kontexter såväl som på ett mer generellt plan i språkbruket.

Nordiska studier i lexikografi. 4. Rapport från Konferensen om lexikografi Norden Esbo 21–24 maj 1997. Skrifter utgivna av Nordiska föreningen för lexikografi. Skrift nr. 5. I samarbete med Nordiska språkrådet och Forskningscentralen för de inhemska språken.

Den fjärde konferensen om lexikografi i Norden ägde rum i maj 1997 och konferensrapporten kom ut två år senare, våren 1999, "fördröjd på grund av lyckliga omständigheter" för att citera huvudredaktören Peter Slotte i förordet. Nordiska studier i lexikografi 4 är den femte skriften i Nordiska föreningen för lexikografis serie. Att numreringen så att säga haltar beror på att Nordisk leksikografisk ordbok (1997) kom ut som skrift nummer fyra.

Till det yttre ansluter sig rapporten till sina föregångare. Layouten är mycket lyckad och också valet av papper – lagom blankt och lagom vitt för att boken skall gå bra att läsa också fast belysningen inte är optimal. Till många av bidragen hör det illustrationer och dessa har utfallit väl i tryck.

Temat för konferensen var *Ordboken och användaren*, vilket självfallet återspeglas i rapporten. Ungefär en tredjedel av de 42 bidragen ansluter sig rubrikmässigt till temat. Ett par bidrag handlar om återbruk av ordboksmaterial och ett om ordbokskritik, ämnen som också angavs som en del av temat i konferensinbjudan. Resten kan sägas representera avdelningen fritt valt ämne. I ungefär hälften av alla uppsatserna berörs dock användarperspektivet på något vis.

Fördelningen mellan bilingval och monolingval lexikografi är förhållandevis jämn med en lätt övervikt för den senare inriktningen. I vissa bidrag behandlas både en- och tvåspråkiga ordböcker. Fem uppsatser handlar om facklexikografi och två om terminologi. Ett enda bidrag kan sägas renodlat representera

saklexikografi, men i ytterligare ett par bidrag diskuteras behovet av encyklopediska upplysningar i språkböcker. Det råder ju delade meningar om huruvida encyklopediskt arbete hör till lexikografin, men Nordisk lexikografisk ordbok tar klart ställning för att så är fallet (s. 14). Därmed kunde det vara värt att försöka få med fler saklexikografer i nordiska lexikografiska sammanhang.

Glädjande är att uppsatser om både dialektordböcker och etymologiska ordböcker nu finns med. Det har hittills varit mycket tunnslätt med sådana bidrag. Etymologiska ordböcker har så vitt jag kunde se vid en snabb kontroll av innehållsförteckningarna i de föregående rapporterna överhuvudtaget inte behandlats tidigare. En orsak till denna brist har uppenbarligen varit att författarna till de här typerna av ordböcker i första hand eller så gott som uteslutande har räknat sig som dialektologer respektive etymologer (eller kanske snarare som fennougrister, nordister, germanister osv.) och inte som lexikografer. Men deras ordböcker är ju i högsta grad lexikografiska produkter, som i lika stor utsträckning som vilken annan ordbok som helst kan göras till föremål för ordboksforskning. Många teoretiska och metodologiska frågor är gemensamma inom allt ordboksarbete, så det finns goda skäl till att lexikografer av olika inriktning utbyter tankar och erfarenheter.

Nordiska studier i lexikografi 4 bär vittnesbörd om att lexikografin i Norden lever och mår bra. Rapporten uppvisar ett brett spektrum av intressanta artiklar. Inom ramen för denna anmälan skall jag inte gå in på de enskilda bidragen, men jag kan rekommendera alla som intresserar sig för frågor kring ordböcker att läsa i den. Allt kan självfallet inte tilltala alla, men den lexikografiskt intresserade hittar säkert ändå mycket att läsa.

Nyström, Ingegerd: Språktips för läromedelsförfattare. Schildts Förlags Ab. Saarijärvi 1999. 67 s.

Boken riktar sig i första hand till läromedelsförfattare och i andra hand till bl.a. facktextförfattare och facktextöversättare.

Författaren tar upp frågor kring vad det är som utmärker en lättläst text. Faktorer som behandlas i boken är bl.a. informationsföljd, textbindning, meningsbyggnad och läsbarhet. Översättning och inflytandet från finskan tas också upp. Utgångspunkten för granskningen är exempel som är tagna direkt ur existerande läroböcker. Exempelen är många och visar tydligt hur man med små medel kan göra en svårläst text mer lättläst.

Boken är producerad i samarbete med Hugo Bergroth-sällskapet.

Ortnamnen – minnen i miljön. Dagarna för Europas byggnadsarv 11–12.9.1999. Finlands svenska hembygdsförbund. 1999. 36 s.

Publikationen "Ortnamnen – minnen i miljön" gavs ut i anslutning till Europarådets dagar för Europas byggnadsarv 1999. Skriften innehåller artiklar om ortnamn och ortnamnsplanering och är främst avsedd för den namntresserade allmänheten och för skolvärlden. Författarna till artiklarna är namnforskare och namnplanerare samt namnansvariga på olika myndigheter. Merparten av artiklarna är ursprungligen skrivna på finska men översatta och bearbetade av Peter Slotte, som också ingår med en artikel om "europeiska" element i det svenska ortnamns-skicket i Finland.

Yhteinen nimiympäristömme. Nimistönsuunnittelun opas. Toim. Sirkka Paikkala – Ritva Liisa Pitkänen – Peter Slotte. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Suomen Kuntaliitto. Helsinki 1999. 225 s.

"Vår gemensamma namnmiljö" är temat för denna handbok i ortnamnsplanering som främst riktar sig till kommunala beslutsfattare och professionella namngivare. I ett trettio-tal artiklar behandlar Finlands främsta experter inom området olika frågor om namnplanering och namnvård. Flertalet artiklar är skrivna på finska, men också svenskt material ingår, bl.a. den omfattande artikeln "Namnproblem i våra kommuner". Artikeln belyser de speciella finlandssvenska ortnamnsproblemen ur ett

brett perspektiv. Artikeln om namnproblem är skriven av Peter Slotte, som också är författare till artiklarna "Vägnamn på två språk" och "Våra ortnamn för utlandet". Den senare artikeln tar upp frågan om hur de svenska ortnamnen ska återges i texter på främmande språk. I boken ingår också ett avsnitt om vem som bestämmer om vilka namn, dvs. en svensk sammanfattning av hur hanteringen av namn på olika nivåer är organiserad samt en förteckning över kommuner med officiella namn på finska och svenska.

Island

Ellert Sigurbjörnsson: Mál og mynd. Leiðbeiningar um textagerð, þýðingar og málfar í sjónvarpi og öðrum myndmiðlum. Sjónvarpið. 1999. 61 s.

Mál og mynd („språk og bilde”) er en veiledning om de viktigste prinsipper og regler man må tenke på når man skriver oversettelsestekster av tv-programmer og filmer. Boka er spesielt skrevet for oversettere hos Ríkisútvarpið-Sjónvarp (Íslands TV (Kanal 1)) men kan også være til nytte for andre som jobber med samme slags oversettelser.

Guðmundur Andr sson (1615?-1654). Lexicon Islandicum. Or ab k Gu mundar Andr ssonar. Ny  tg fa. Gunnlaugur Ing lfsson og Jakob Benediktsson  nnu ust  tg funa. Or fr  irit fyrri alda IV. Or ab k H sk lans. 1999 [1683]. xxxvii + 297 s.

Jf. kapittel om nye ordb ker.

Haraldur Bernhar sson. M lbl ndun   sautj ndu aldar uppskriftum  slenskra mi aldahandrita. M lfr  iranns knir 11. bindi. M lv sindastofnun H sk la  slands. 1999. 209 s.

Boka er en MA-avhandling ved H sk li  slands om spr kblanding i 1600-tallets kopier av islandske handskrifter fra middelalderen.

H skuldur Pr insson.  slensk setningafr  i. (6. utgave.) M lv sindastofnun H sk la  slands. 1999. 250 s.

 slensk setningafr  i („Islandsk syntaks”) er spesielt skrevet for studenter ved universiteter. Boka bygger p  forfatterens (og andres) erfaring av undervisning om islandsk og almenn syntaks. Andre som interesserer seg for islandsk syntaks og grammatikk kan ogs  dra nytte av boka.

Den handler bl.a. om forholdet mellom syntaks og  vrige deler av grammatikken, beskriver de forskjellige syntaktiske

ledd og deres rolle, og forskjellige typer av setninger. Også finnes der en sammenligning av noen metoder i syntaktisk analyse (særskilt dem som man har brukt i islandske skoler). Der finnes en mengde oppgaver og henvisninger til artikler og bøker om syntaks.

Tryggvi Gíslason. Orð í tíma töluð. Íslensk tilvitnanabók. Mál og menning. 1999. 632 s.

Boka består av 8 000 bevingede ord og sitater på islandsk og andre språk.

Norge

Svein Nestor

Enger, Hans-Olav og Kristian Emil Kristoffersen: Innføring i norsk grammatikk. Morfologi og syntaks. Cappelens forlag. Oslo 2000. 380 s.

Innføring i norsk grammatikk gir en oversikt over en del sentrale morfologiske og syntaktiske fenomener i norsk, slik at leseren blir i stand til å analysere også morfologiske og syntaktiske fenomener som ikke er behandlet i boka. Leseren blir kjent med ulike tenkemåter innenfor moderne syntaktisk og morfologisk forskning. Boka problematiserer ulike sider ved norsk grammatikk og gir dessuten et godt utgangspunkt for å sette seg inn i mer avansert forskningslitteratur. Boka tar hensyn til *Norsk referansegrammatikk*, som kom ut i 1997.

Hertzberg, Frøydis og Astrid Roe (red.): Muntlig norsk. Tano Aschehoug. Oslo 1999. 197 s.

Artikkelsamlingen presenterer det beste og nyeste innenfor feltet muntlig morsmålsdidaktikk samlet. Sentrale fagfolks ulike innfallsvinkler til arbeid med muntlig norsk i klasserommet er representert. Blant temaene er retorikk, samtaleanalyse, digitale tekster og vurdering av muntlige ferdigheter. Boka er fagdidaktisk lagt opp.

Hoel, Kåre: Bustadnavn i Østfold, 3 Våler. Utgitt av Seksjon for navnegransking, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo. Oslo 1999. 347 s.

Boka er bind 3 i et verk som etter hvert kommer til å omfatte alle kommunene i Østfold. Bustadnavn i Østfold er en sterkt utvidet og revidert utgave av Oluf Ryghs verk *Norske Gaardnavne* (bind I Smaalenenes Amt, 1897). Mens Rygh i all hovedsak begrenset seg til navn på matrikelgårdene, er nå også navn på andre eldre bebyggelser tatt opp til drøfting, samtidig som

gårdsnavnene får en fyldigere behandling både språklig og kulturhistorisk.

Hognestad, Jan K.: Tonemer i en høytone-dialekt. En undersøkelse med utgangspunkt i Egersund bymål. Det Norske Samlaget. Oslo 1997. 221 s.

Dette er en bok for studenter, forskere og andre som ønsker å vite mer om tonalitet i norsk. Boka presenterer fagfeltet og undersøker tonale forhold i en enkeltdialekt. Forskere har i lengre tid interessert seg for tonale forhold i norsk men det fins få større undersøkelser på instrumentalfonetisk grunnlag, og særlig lite er det skrevet om tonalitet i de såkalte høytone-dialektene. Denne boka presenterer en grundig analyse av tonemsrealisasjoner i Egersund bymål og gir også en fonetisk analyse av nyere teoretiske tilnæringsmåter.

Lind, Marianne og Helene Uri, Inger Moen, Kirsten Meyer Bjerkan: Innføring i språkpatologi. Novus forlag. Oslo 2000. 320 s.

Boka er en innføring i språkavvik, klinisk lingvistikk og språkpatologi. Utgangspunktet er lingvistisk, og boka er inndelt i kapitler etter de språklige nivåene. Det betyr at det etter et generelt introduksjonskapittel følger kapitler om de enkelte emnene: 1 Lingvistikk og språkpatologi 2 Fonetikk og fonologi 3 Morfologi 4 Syntaks 5 Det mentale leksikon – semantikk 6 Diskursanalyse 7 Samtaleanalyse.

Maal og Minne. Utgitt av Bymålslaget. Hefte 1 1999. Det Norske Samlaget. Oslo 1999. S. 1–128.

Dette nummeret av tidsskriftet inneholder følgende artikler: Runeinnskriftene på gullhornet fra Gallehus av *Ottar Grønvik*, Etymologiske ordbøker over germanske språk av *Oddvar Nes* Forleddene i norske vin- og heimplavn av *Frode Korslund* og Rundt om kongen. En genvurdering af Morkinskinna av *Ármann Jakobsson*.

Maal og Minne. Utgitt av Bymålslaget. Hefte 2 1999. Det Norske Samlaget. Oslo 1999. S.128–220.

Dette nummeret av tidsskriftet inneholder følgende artikler: Litterære spor i diplomtekstar av *Olav Solberg*, Namnet på Trondheim by i dei eldste kjeldene av *Roger Lockertsen*, Cursus i norrønt? – en metodediskusjon med eksempler av *Kirsten M. Berg*, og Hans Barhow, en norsk anekdoteforteller på 1700-tallet av *Oddvar Vasstveit*.

Maal og Minne. Utgitt av Bymålslaget. Hefte 1 2000. Det Norske Samlaget. Oslo 2000. s. 1–112.

Dette nummeret av tidsskriftet inneholder følgende artikler: Gårdsnavnet Oseberg av *Frode Korslund*, Om kristenretten i Nidaros' eldste bylov – Bjarkøyretten av *Jan Ragnar Hagland*, Inversjon i fortellende hovedsetninger som innledes med og av *Anders Martin Kvam*, Å konservera ein rekonstruksjon. Færøysk skriftspråk jamført med nynorsk og med eit sideblikk til islandsk av *Gudlaug Nedrelid*, Nærskylde skriftspråk i kontakt. Interferensproblem og normering i norsk sett i lys av ei undersøkelse om språkskifte i Ottadalen av *Dagfinn Rødningen* og "Jeg ser at din Mindeblomst er paa Vandring." En tekstanalyse av ei minnebok fra Hamar Seminarium 1878–1880 av *Dagrun Skjelbred*.

Nilsen, Øystein: The Syntax of Circumstantial Adverbials. Novus forlag. Oslo 1999. X + 176 s.

Avhandlingen er et forsøk på å anvende tre teorier på området omstendighetsadverbialer (circumstantial adverbials). Formålet med avhandlingen er å argumentere for at når disse tre teoriene kombineres, gir de slående forutsigelser om hvordan omstendighetsadverbialer oppfører seg i norsk.

Nordica Bergensia 20. 1999. Treng små språksamfunnsfagspråk? Nordiske fagspråkstudier. Redigert av Christer Laurén og Johan Myking. Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 1999. 269 s.

Nummeret handler om forskning i fagspråk og terminologi og er i praksis en rapport fra et internetseminar i 1998. Artiklene viser at forskning i fagspråk og terminologi er vel etablert i de nordiske landa, særlig i Finland og Danmark.

Bidragene i dette nummeret faller tematisk sett inn under de to viktigste hovedfeltene i internasjonal fagspråkforskning i dag: terminologi og tekstforskning. Men i flere av bidragene er det sterke bånd mellom tekstlingvistiske og terminologiske innfallsvinkler, og i de fleste bidragene på begge hovedfeltene er "samfunnet" svært tydelig til stede, med faglig orientering mot etablerte disipliner som pragmatikk, språkplanlegging, sosiolingvistik og sosiologi. Dette er med på å understreke at språkforskning ikke er noen ny eller konkurrerende disiplin i forhold til nordistikken, men et viktig supplement til morsmålsstudiet. Samlingen inneholder 13 artikler; av dem nevner vi bare Roger Reidingers "Om andra språks inflytande på de nordiska språkens terminologier – historiskt och nu".

Nordica Bergensia 21. 1999. Norsk referansegrammatikk. Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 1999. Bergen 1999. 151 s.

Alle de 14 artiklene handler om *Norsk referansegrammatikk*, som kom ut i 1997.

Nordica Bergensia 22. 2000. Frå Indrebø til Kjærstad. Nordisk institutt, Universitetet i Bergen. Bergen 2000. 243 s.

Av artiklene nevner vi først og fremst Norrøne innskrifter på Grønland av *Gustav Indrebø* og Etterord til *Gustav Indrebø*: Norrøne innskrifter på Grønland av *Oddvar Nes*. Andre artikler er Dansk purisme mot engelsk av *Endre Brustad*, Forskningsdisiplinen onomastikk i undervisningsfaget norsk. Problemer og muligheter av *Åse Kari Hansen* og Morforlogi møter syntaks. Om genitivssammensatte ord i islandsk av *Thorsteinn G. Indridason*.

Otnes, Hildegunn og Bente Aamotsbakken: Tekst i tid og rom. Norsk språkhistorie. Det Norske Samlaget 1999. 274 s.

I denne språkhistorien er tradisjonell språkhistorie satt sammen med tekstanalyse. Teksteksemplene står i sentrum og illustrerer endring og variasjon så vel i tid som i sosialt rom. Flere aspekter er representert i bøyningsformer og lydverk, tale- og sakprosa sjangerer. Boka er først og fremst skrevet for lærerskolestudenter som tar en fordypningsenhet i norsk, og den er også aktuell for grunnfagsstudenter og norsklærere.

Pedersen, Svein: Språk og språkutvikling hos barn. Det Norske Samlaget. Oslo 1997. 154 s.

Boka gir en bred oversikt over språkutviklingen hos barn opp til sjuårsalderen og språkvitenskapelig tenkemåte og terminologi. Forfatteren forklarer kompliserte forhold på en enkel og pedagogisk måte. Boka gir studenter ved førskolelærer- og allmennlærerutdanningen en innføring i barns språkverden. Den vil også være av interesse for førskolelærere og spesialpedagoger som er ute i praksis.

Røset, Ingulv: Selbumålet. Novus forlag. Oslo 1999. 265 s.

Denne dialektboka bygger på opptegnelser som forfatteren gjennom mange år har gjort av selbumålet. Andre kilder er litteraturen på og om selbumålet. Boka gir ei grundig innføring i lydverket og tar opp likheter og forskjeller innenfor bygda og i forhold til grannebygdene.

Boka har et eget kapittel om gamle personnavn og slektskapsbetegnelser i selbumålet. Men det største kapittelet er "Ord og uttrykk i selbumålet". Samlinga er bygd opp alfabetisk og oppslagsordene er skrevet med vanlige skrifttegn, men har med uttaleangivelse. Boka er lagt opp med tanke på vanlige lesere, men det er grunn til å tro at den er av interesse for språkvitere også.

Sverige

Birgitta Lindgren

Abelin, Åsa: Studies in Sound Symbolism. Gothenburg Monographs in Linguistics 17. 279 s. Ak.avh.

I sin avhandling har författaren studerat onomatopoesi och annan ljudsymbolism i svenska. Hon har gått igenom hur dessa fenomen manifesteras i svenska ord, och dessutom testat hur ett antal påhittade ord bäst skulle motsvara en viss betydelse ochbett personer hitta på ljudmålande ord som skulle motsvara en viss betydelse. Avhandlingen, som behandlar svenska språket, är skriven på engelska. I motsats till Lindströms avhandling (se nedan) saknas en sammanfattning på svenska.

Alla tiders språk. En vänskrift till Gertrud Pettersson november 1999. Red. Inger Haskå & Carin Sandqvist. Lundastudier i nordisk språkvetenska A 55. Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet 1999. 245 s.

Bland de många bidragen i denna vänskrift kan nämnas *Ute Bohnacker: Relative clauses in child Icelandic, Inger Haskå & Carin Sandqvist: Reklamsspråket 30 år efteråt, Gunlög Josefsson: Få feber eller tempa? Några tankar om agentivitet i medicinskt fackspråk, Nils Jørgensen: En dansk medeltidslag på danska, tyska och latin.*

Allén, Sture: Modersmålet i fäderneslandet. Ett urval uppsatser under fyrtio år. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning nr 25. 1999. 731 s.

Denna bok, som utkommit till Sture Alléns 70-årsdag, innehåller ett 70-tal artiklar av författaren från 50-talet till 90-talet. Artiklarna avspeglar författarens verksamhet inom områden som lexikografi, datalingvistik, språkvård och som ledamot av Svenska Akademien. Några exempel: "Massmedium, etermedium, mediotek", "Alla svenskars förnamn", "Från lexem till grafem", "Stavning", "Översättningsdatorn – finns den?",

"Bibeln och Akademien", "Överträffa Shakespeare? Några aspekter på Nobelpriset i litteratur".

Andersson, Hans: Vokabler på vandring. Ordimport till Sverige under tusen år. Studentlitteratur 1999. 156 s.

Författaren går igenom hur olika språk, framför allt grekiskan och engelskan berikat svenskan under hela den tid som vi kan tala om ett svenskt språk.

Brodin, Lennart: Ord som vandrat. En studie över lågtyska lånord i svenska dialekter. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 26. 1999. 296 s. Ak.avh.

I sin avhandling har författaren inventerar lågtyska lånord i svenska dialekter, vilka semantiska egenskaper de har och huruvida de tidigare har funnits i rikssvenskan.

Dahllöf, Mats: Språklig betydelse – en introduktion till semantik och pragmatik. Studentlitteratur 1999. 189 s.

Detta är en lärobok på akademisk nivå i ämnena semantik och pragmatik, mer avancerad än det blygsamma *introduktion* i titeln visar. Författaren går igenom hur dessa ämnen ingår i språkvetenskapen, vad man menar med språklig betydelse och hur man skall analysera ords betydelser. Även mängdläran och sanningsvillkorssemantik tas upp.

Ehrenberg-Sundin, Barbro, m.fl.: Att skriva bättre i jobbet. En basbok om brukstexter. Andra upplagan. Norstedts Juridik 1999. 171 s.

Detta är en handledning och uppslagsbok för var och en som hanterar texter i sitt arbete. I denna andra upplaga har nya exempeltexter införts och det ges mera råd om hur man grafiskt utformar texter skrivna på dator och om att skriva e-post och texter på webben.

Från dataskärm och forskarpärm. Språkliga studier tillägnade Birgitta Ernby i juni 1999. MISS 25. Göteborgs universitet 1999. 224 s.

Bland bidragen i denna hyllningsskrift kan nämnas *Sture Berg*: Att fiska i frekvensfloden, *Ela Dura*: Lemmatiser and lexical annotation – evaluation of LexLem, *Roger Källström*: Småländska fisknamn, *Dagfinn Rødningen*: Dialektvennlig skriftnorm: Det norske eksemplet.

I hast hälsar ... Festskrift till Göran Hallberg på 60-årsdagen den 7 oktober 1999. Skrifter utgivna av Språk- och folkminnesarkivet. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund nr 9. 1999. 286 s.

Bland de många bidragen i denna festskrift kan nämnas: *Lennart Dehlin*: Norrsteg. En lämning av den gamla kustlandsvägen genom Norrland, *Lennart Hagåsen*: Hälsingekorrning. Ett försök till förklaring, *Karen Margrethe Pedersen*: Om verbet *svenske*, *Ulf Teleman*: Är ortnamn egennamn?

Jarl Kerzar, Asta Helena: Gammalt och nytt i predikospråket. Språklig-stilistisk analys av predikan i Svenska kyrkans radio- och TV-sända högmässor 1938–1984. Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 47 1999. 259 s. Ak.avh.

I sin avhandling har författaren gått igenom radio- och tv-predikningar under drygt fyra decennier för att studera hur de förändrats tematiskt, språkligt och stilistiskt.

Källström, Roger: Svenska som andraspråk – lärarkompetens och lärarutbildningsbehov. ROSA 3 (Rapporter om svenska som andraspråk). Institutet för svenska som andraspråk. Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet 1999. 25 s.

I rapporten diskuteras ämneskompetensen hos lärare i svenskundervisningen för invandrare och svenska som andraspråk samt behovet av lärarutbildning i svenska som andraspråk. Som framgått av tidigare undersökningar finns det stora brister på

dessa områden. Ytterligare en undersökning i Göteborgs-regionen bekräftar detta.

Lagerholm, Per: Talspråk i skrift. Om muntlighetens utveckling i svensk sakprosa 1800–1997. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 54. Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet 1999. 196 s. Ak.avh.

I denna avhandling diskuteras vad muntlighet är, hur muntligheten har förändrats under de senaste två århundradena och hur man skall förklara denna förändring. De genrer som undersökts är riksdagsprotokoll, kulturartiklar, nyhetsartiklar och reseskildringar.

Lindström, Anna: Language as social action. Grammar, prosody, and interaction in Swedish conversation. Skrifter utg. av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 46. 198 s. 1999. Ak.avh.

I denna avhandling om olika vardagssamtal studeras fenomen som "eller"-frågan (alltså att man avslutar en fråga med *eller*) och det författaren kallar ett "krusigt" *ja*, som används för att projicera ett icke-preferrat svar. Materialet består av telefonsamtal mellan familjemedlemmar och bekanta samt videoinspelningar av middagsmåltider i svenska familjer. Avhandlingen som alltså analyserar svenska samtal är skriven på engelska, och de svenska språkexemplen är översatta till engelska. En sammanfattning på svenska finns, något som borde vara en självklarhet i alla avhandlingar som ges ut i Sverige och som är skrivna på något annat språk än svenska.

MINS – Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet 46–48.

Under 1999 har följande rapporter kommit i denna serie. Nr 46 *Elizabeth Nylund: Ett halvsekel med IES*, nr 47 *Sven Lange: Till frågan om ortografisk norm på 1600-talet*, nr 48 *Magnus Källström: Torbjörn skald och Torbjörn – studier kring två mellansvenska runristare.*

MISS – Meddelanden från Institutionen för svenska språket 25–30. Göteborgs universitet.

Under 1999 har följande rapporter utkommit i denna serie. Nr 25 *Från dataskärm och forskarpärm. Språkliga studier tillägnade Birgitta Ernby i juni 1999*. [Se egen artikel ovan.] 26 *Ingrid Zachrisson: Med Reine i centrum. Om berättartekniken i P C Jersilds roman Barnens ö med särskild analys av erlebte rede*, nr 27 *Maria Ålander: Nyord i svenskan sedan 1985. Hur väl förstås de och hur mycket används de?*, nr 29 *Susanna Karlsson: Svaga och starka verb – vilken styrka har de?*, nr 30 *Jenny Nilsson: Interjektioners funktion. En studie av interjektioners funktion i samtal*.

Målföret. Medlemsblad för Nya Tungomålgillet.

Detta medlemsblad har under 1999 utkommit med fyra nummer. Förutom artiklar, insändare om de nutida språket, frågeavdelning, finns även andra artiklar med textprov från äldre tider, väl värda omläsning, och på dialekt, allt för att visa den rikedom som finns i svenskan. Bland artiklarna kan nämnas i nr 1 *Karl-Axel Holmberg: Vendelmål i Elsie Johanssons romaner Glasfågeln och Mosippan*, i nr 2–3 *Thomas Görling: Svenska stationsnamn*, i nr 4 *Erik Swahla: Om vietnamesiska*.

Möten – en vänbok till Roger Säljö. Red. Ullabeth Sätterlund Larsson och Kerstin Bergqvist. SIC 39 Linköpings universitet. Tema Kommunikation 1999. 527 s.

Bland de många bidragen i denna vänskrift kan nämnas: *Christina Baggens & Ullabeth Sätterlund Larsson: "Men nu förstår ni, nu rekommenderar vi andra saker"* En studie av distriktsköterskans rådgivning vid första hembesöket hos föräldrar som fått barn, *Konstantin Economou & Per-Anders Forstorp: Medialisering i offentliga samtal och praktiker*, *Christian Svensson & Viveka Adelswärd: Berättelsen om Estonia. En analys av svenska passagerares och estniska besättningsmäns berättelser i media*.

Petrus Lagerlöfs collegium 1691 angående vårt Svenska språks cultiverande. Utg. av Hans H. Ronge, Börje Tjäder, Gun Widmårk. Nordiska texter och undersökningar utgivna av Lennart Elmevik och Mats Thelander 27. Uppsala universitet 1999. 256 s.

För drygt 300 år sedan, 1691, höll professor Petrus Lagerlöf en serie föreläsningar om svenska språket – på svenska, vilket då var något alldeles nytt i den akademiska världen, där latin var det lärda språket. Den här utgåvan innehåller dels hans föreläsningsmanuskript, dels hans eget utkast till ett tryckmanuskript. Utgivarna påpekar det märkliga att Lagerlöf och hans insatser knappast har uppmärksammats i svensk språkhistorisk forskning; själv ansåg att han hade gjort en betydelsefull insats, "iag är dhen första som har regulerat vårt språk" står det på ett ställe. I de inledande kapitlen presenteras författaren och situationen i vilken manuskripten tillkommit. Även de dissertationer som blev en följd av föreläsningarna behandlas.

På väg. Svenskläraryöreningens årsskrift 1999. Red. Hans-Eric Ekengren. 106 s.

I en rad artiklar behandlas svenskämnet framtid. Bl.a. handlar det om läs- och skrivprocessen, vilken betydelse den nya informationstekniken kan få för skrivandet, att svenskämnet är centralt för de kompetenser som behövs inom tjänstesamhället. Övergripande är svenskämnet betydelse för den enskilda människans personlighetsutveckling *genom språket*. Språket skapar lust och skänker rikedom. Boken avslutas med ett register över årgångarna 1989–1998.

Runor och namn. Hyllningsskrift till Lena Peterson den 27 januari 1999. Namn och samhälle 10. Uppsala universitet 1999. 167 s.

Bland bidragen i denna hyllningsskrift kan nämnas *Thorsten Andersson: Häjla, Rökstenens by*, *Patrik Larsson: Ristaren*

Visätes beteckning av palatalt *r*, *Evert Melefors*: Gotländska runmästare, *Lennart Moberg*: Ortnamnet *Lytta*.

Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning. Ny följd 9/1999. 211 s.

Årgången innehåller följande större artiklar: *Gösta Holm*: Svensk språkvetenskap inför ett tvåhundraårsminne (det är minnet av "Svenska språkets lagar" av Johan Erik Rydqvist som avses), *Gun Widmark*: Hovspråket – en talarts uppgång och fall, *Tomas Riad*: "Allting ryms i varje frö". Om suffixet *-(i)sk*, *Ulrika Jakobsson*: Svenska och franska språkets referens till stående person. En analys av den kognitiva semantikens perspektiv, *Lars Melin*: Hur bra är paratexter?, *Ulla Melander Marttala*: Medicinska fackord i läkare-patientsamtal. Interaktionella aspekter, *Victoria Dryselius & Katarina Lundin*: Med ungdomligt språk i bagaget – kontinuitet i språket avspeglad i tre kvinnors samtalsstil.

Som vanligt finns det också recensioner av nyutkommen språkvetenskaplig litteratur.

Stille, Per: *Runstenar och runristare i det vikingtida Fjädrundaland. En studie i attribuering*. Runrön 13. Institutionen för nordiska språk. Uppsala universitet 1999. 245 s. Ak.avh.

I denna avhandling diskuteras frågan hur man kan attribuera runstenar i området *Fjädrundaland* till bestämda ristare.

Svartvik, Jan: *Engelska – öspråk, världsspråk, trendspråk*. Norstedts 1999. 405 s.

Författaren, tidigare professor i engelska vid Lunds universitet, ger en exposé över engelskans historia och utbredning. Som framgår av titeln får vi följa ett språk, som först bara talades på en ö men som kommit att bli ett världsspråk. Engelskan i alla dess varianter beskrivs, och även språkpolitiska frågor berörs. Boken presenteras utförligt av Margareta Westman i *Språkvård* 3/1999.

Svensk sakprosa 25–28. Institutionen för nordiska språk vid Lunds universitet.

Under 1999 utkom följande rapporter i denna serie: Nr 25 *Lena Lötmarker*: Språkriktighet, affärsbrev – och retorik? Läroverkens skrivundervisning under 1900-talets första hälft, nr 26 *Björn Melander*: Vetenskap och underhållning. Den allmännyttiga uppsatsen i den svenska almanackan från 1749 till 1990, nr 27 *Per Ledin*: Texter och textslag – en teoretisk diskussion, nr 28 *Gudrun Alinder*: Ord och bild i samverkan.

Svenska i utveckling 10–13. FUMS-rapport 193–196. Gruppen för nationella prov i svenska. FUMS. Uppsala universitet.

Under 1999 utkom följande rapporter i denna serie: Nr 10 (FUMS-rapport 193) *Anne Palmér*: Tankar om tal – lärares och elevers syn på muntlig framställning i undervisning och bedömning, nr 11 (FUMS-rapport nr 194) *Helena Olevard*: "Tonårsliv". En pilotstudie av 60 texter från standardproven för skolår 9 åren 1987 och 1996, nr 12 (FUMS-rapport 195) *Eva Östlund-Stjärnegårdh*: Principen och praktiken. En enkätundersökning av lärares syn på bedömning av gymnasieelevers texter, nr 13 (FUMS-rapport 196) *Svenska på prov. Arton artiklar om språk, litteratur, didaktik och prov. En vänskrift till Birgitta Garme på 60-årsdagen den 24 november 1999.* [Se egen artikel nedan.]

Svenska på prov. Arton artiklar om språk, litteratur, didaktik och prov. En vänskrift till Birgitta Garme på 60-årsdagen den 24 november 1999. Svenska i utveckling nr 13. FUMS-rapport 196 Gruppen för nationella prov i svenska. FUMS. Uppsala universitet. 1999. 150 s.

Bland bidragen i denna vänbok kan nämnas *Mats Thelander*: *Prov på svenska*, *Frøydis Hetzberg*: Å didaktisere et fag – hva er det?, *Ingrid Nettervik*: Vad är egentligen meningen? Några tankar kring litteraturläsning i skolan, *Björn Melander*: *Betyg och resultat – om en "medeluppgift"*.

Svenskläraren. Tidskrift för Svenklärföreningen.

Under året har tidskriften utkommit med 5 nummer med olika teman: Nr 1 skrivkonsten, nr 2 låna, läs, lär (om biblioteken), nr 3 bilder, nr 5 Tala till (två)tusen (om retorik). Från nr 1 kan nämnas en artikel av Åke Pettersson, där han hävdar att gymnasisterna i dag skriver ett mindre vuxenliknande språk än förr, i nr 3 ifrågasätts detta påstående av Helena Orvad.

Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv.

Red. Kenneth Hyltenstam. Studentlitteratur 1999, 366 s.

Sveriges inhemska språk behandlas utifrån sina varierande villkor. Med "inhemska språk" avses här de språk som använts i Sverige under 100 år och mera. Begreppen "språk" (i motsats till "varietet") och "minoritetsspråk" diskuteras i inledningen. Det är följande språk som presenteras: samiska, tornedalsfinska (meankieli), sverigefinska, jiddisch, teckenspråket och svenska. Man kan alltså notera att samiskan med alla sina varieteter räknas som *ett* språk, medan tornedalsfinskan avskiljts som eget språk och här alltså inte räknas som en form av sverigefinskan. Att majoritetsspråket svenskan tagits med motiveras med att svenskan i den aktuella globaliserande och politiska situationen håller på att få en minoritetsställning. Boken anknyter till den aktuella debatten om minoritetsspråk i Sverige i och med Sveriges undertecknande av den europeiska minoritetsspråkkonventionen. Boken presenteras utförligt av Margareta Westman i Språkvård 3/1999.

Synpunkter på en svensk grammatik. Inlägg vid Svenska Akademiens grammatiksymposium 4–5 mars 1985. Norstedts 1999. 80 s.

Inför utarbetandet av en ny stor grammatik anordnade Svenska Akademien ett symposium där forskare fick lägga fram synpunkter på hur en sådan grammatik kunde utformas. I denna skrift har dessa synpunkter samlats och det är intressant att ta del av dem när nu grammatiken har kommit Bland deltagarna

var de tre personer som fick uppdraget att skriva grammatiken [se nedan under *Teleman*]

Tefa. Text och fackspråksforskning. Rapporter 27–30. Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet.

Under 1999 utkom följande rapporter i denna serie: Nr 27. *Harry Näslund*: Pengar som vetenskaplig term – en syntagmatisk studie, nr 28 *Marie Andersson*: Språkattityder i Sverige, nr 29 *Anna-Maria Karlsson*: Svenska chattares hemsidor, nr 30 *Helena Palm*: Molekylär svenska.

Teleman, Ulf, Staffan Hellberg och Erik Andersson: Svenska Akademiens grammatik. 1. Inledning – Register, 2. Ord, 3. Fraser, 4. Satser och meningar. Svenska Akademien, Norstedts Ordbok 1999. 296 + 768 + 704 + 977 s.

Med detta verk på sammanlagt 2 745 sidor uppdelat i 4 band har Svenska Akademien uppfyllt det andra av sina ålägganden enligt stadgarna. Det första var att utarbeta en ordbok, det andra att utarbeta en grammatik. Det är den mest omfattande grammatik över svenska språket som finns, och därmed är svenskan nu är ett av världens bäst beskrivna språk med Svenska Akademiens förre sekreteraren Sture Alléns ord. Enligt förordet är det en deskriptiv grammatik, men det redovisar normativa omdömen genom formuleringar som "Språkvårdare rekommenderar ...". Den beskriver såväl skrivet som talat standardspråk. I Språkvård 2/2000 finns inte mindre än fyra recensioner av grammatiken.

Utanlandske namn i Norden. Rapport frå NORNAS tjuesjette symposium i Oslo 28.–30. mai 1997. Utgiven i samarbete med Nordisk språkråd. Red. Botolv Helleland & Lars Nilsson Nornarapporter 68. Norna-förlaget Uppsala 1999. 263 s.

Norna, Nordisk kommitté för namngranskning, anordnade 1997 ett symposium om utländska namn i Norden. Bakgrunden var FN:s arbete med nationell och internationell standardisering av geografiska namn. Även personnamn och andra namn togs

upp. Bland artiklarna kan nämnas: *Jan Brodal*: Endonymi eller eksonymi. Noen prinsipielle og praktiske betraktninger, *Peter Slotte*: Utländska namn på finska och svenska i Finland – och tvärtom, *Patric Chaffey*: Problems concerning the translation of the names of Norwegian firms and institutions into English, *Vera Lif*: Vad händer med invandras namn i Sverige?

Nya ordböcker och ordlistor

Danmark

Bergenholtz, Henning mfl.: DanskOrdbogen. Systime, Århus 1999. 1 172 s.

Bork, Egon: Dansk-Tysk Ordbog. 11. udgave, ved Holm Fleischer, Jens Erik Mogensen, Helmut Molly og Elisabeth Møller. Gyldendal, København 1999. 986 s.

Bork, Egon: Tysk-Dansk Ordbog. 14. udgave, ved Jens Erik Mogensen og Ingeborg Zint. Gyldendal, København 1999. 835 s.

Hanselmann, Johannes og Uwe Swarat: Teologisk Ordbog. Lohses Forlag, Fredericia 1999. 159 s.

Holmberg, Bente og Henrik Holmberg: Politikens Fremmedordbog. 5. udgave. Politikens Forlag, København 1999. 350 s.

Hovmand, Ulrik A.: Illustreret Byggeordbog. Huset Hovmand, Birkerød 1998. 192 s.

Jarvad, Pia: Nye Ord. Ordbog over Nye Ord i Dansk 1955-1998. Gyldendal, København 1999. 1 084 s.

Jørgensen, Bent: Storbyens Stednavne. Gyldendal, København 1999. 348 s.

Jørgensen, Poul Erik: Dansk-Tysk Edb Ordbog. Dafolo, Frederikshavn 1998. 222 s.

Politikens Engelsk-Dansk med Betydningsforklaringer. Dansk hovedredaktion Arne Zettersten og Hanne Lauridsen. Politikens Forlag, København 1999. 2 277 s.

Politikens Nudansk Ordbog med Etymologi. Politikens Forlag, København 1999. 1 611 s.

Rask, Kirsten: Sprogrenserordbog - tal dansk! Forlaget Hestnes, Odense 2000. 47 s.

Støvring, John: Byggeteknisk Ordbog. Dansk-Tysk og Tysk-Dansk. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 1998. 90 + 83 s.

Finland

Arvola, Oiva: Yhtäkoska. Yliiperän kielen sanakirja. (ordbok över dialekten i Yliiperä) Porvoo: WSOY, 1999. 131, [2] s. ISBN 951-0-23404-4

Atk-sanakirja. Finnish dictionary of information technology. Tietotekniikan liitto ry:n sanastotoimikunta. 10. uppl., Helsinki: Suomen atk-kustannus, 1999. 489, [4] s. ISBN 951-762-714-9

Kostera, Paul: Talouselämän sanakirja: saksa-suomi, suomi-saksa. Kaufmanns und Wirtschaftsdeutsch. Helsingissä: Otava, 1999. 698 s. ISBN 951-1-15192-4

Avtsinov, Váceslav: Suomalais-venäläinen ja venäläis-suomalainen uskontosanasto. Finsko-russkij i russko-finskij slovar' religioznojleksiki. Vjatseslav Avtsino v. (finsk-rysk och rysk-finsk religionsordlista) [Helsinki]: Taifiluni, 1999. 342 s. ISBN 951-581-054-X

EMU-sanasto (EMU-ordlista). Valtiovarainministeriö ja Valtioneuvoston kanslia. Helsinki. Taloustieto, 1999. 264 s. (Tutkimukset ja selvitykset. Valtiovarainministeriö, ISSN 1455-7614). (Kielipalvelun julkaisusarja. Valtioneuvoston kanslia, ISSN 1235 7332) ISBN951-628-302-0

Granqvist, Kimmo: Suomen romanikielen käänteissanasto. Koostanut/compiled by Kimmo Granqvist. (finsk-romsk baklängesordlista) Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 1999. VIII, III s. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja, ISSN 0355-5437, ISBN: 951-9475-87-7

Hokkinen, Lauri: Suomi-saksa luonto- ja retkeilysanakirja. Fin-nisch-Deutsches Wörterbuch der Fauna und Flora Finnlands für Wanderer. Turku. 1999. 219 s. ISBN 952-91-0378-6

Itkonen, Toivo Immanuel: Koltan- ja kuolanlapin sanakirja. Wörterbuch des Kolta- und Kolalappischen. T. I. Itkonen. I. - 2. p., [näköisp.]. - Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura, 1999. - XLIV, 803s. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae, ISSN 0356-5769; 15) Näköisp. Alkuteos julk. 1958, ISBN 952-5150-26-7.

Järvinen, Petteri: PC-tietosanakirja 99. (PC-lexikon) Jyväskylä: Teknolit, 1999. 678 s. ISBN 952-5159-67-1

Kettunen, Lauri: Livisches Wörterbuch: mit grammatischer Einleitung. 2. p Helsinki : Suomalais-ugrilainen seura, 1999. - LXX, 648, [1] s.: kartt.; (Lexica Societatis Fenno-Ugricae. ISSN 0356-5769; 5) Näköisp. Alkuteos julk. 1938, ISBN 952-5150-25-9

Klemmt, Rolf: Suomi-saksa-suomi. Gummeruksen suomi-saksa-suomi-sanakirja. Wörterbuch Finnisch-Deutsch-Finnisch. Rolf Klemmt, Ilkka Rekiaro. - 2. laaj. ja uus. laitos, 1. p. Jyväskylä Helsinki: Gummerus, 1999. - 1960 s. ISBN 951-20-5186-9

Kunnallishallinnon sanasto: suomi-saksa-suomi. Terminologie der Kommunalverwaltung. [toimituskunta: Pertti Itkonen et al.]; [käännös, sanastotyö. Übersetzungen und Terminologie: Joachim Bussian, Veijo Kurth]. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 1999. 93 s. ISBN 951-598-162-X

Leclercq, Bernard: Gummeruksen fraasisanakirja. ranskalfrançais. (fransk frasordbok). Bernard Leclercq, Henriikka Huunan-Seppälä. [Helsinki]: Gummerus, 1999. 432 s. ISBN 951-20-5442-6

Lääketieteen termit: Duodecimin selittävä suursanakirja. (medicinsk beskrivande storordbok) [toimitus: Walter Nienstedt et al.]; [toimituskunta: Tero Kivelä et al.]; [asiantuntijat: Antti Alho et al.]; [piirroksat: Helena Schmidt]. - 3., uud. p. - Hel-

sinki: Duodecim, 1999 - XVII,742 s., XVI, ISBN 951-656-012-1

Nurmi, Timo: Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille. Finnish dictionary for foreigners. Jyväskylä Helsinki: Gummerus, 1999.1239 s. ISBN 951 -20-5245-8

Ojaniemi, Sirkka: Słownik minimum polsko-finski: z indeksem finko-polskim. Puola-suomi sanakirja. (polsk-finsk ordbok) Sirkka Ojaniemi, Halina Zgólkowa. Poznan: UAM, 1999. 181 s. ISBN 83-232-0933-2

Paasonen, Heikki: H. Paasonens mordwinisches Wörterbuch. Zusammenge stellt von Kaino Heikkilä. Mordovskij slovar' H. Paasonena / sostavitel': Kajno Hejkkilä. Band/Tom VI Deutscher Index / bearbeitet und herausgegeben von Martti Kahla/ Nemeckij indeks / sostavitel' i redaktor: Martti Kahla. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura, 1999. 453 s. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja, ISSN 0355-5437; 59) (Lexica Societatis Fenno-Ugricae, ISSN 0356-5769; 23, 6), ISBN 952-5150-31-3, ISBN 952-5150-30-5

Pohjolainen, Seppo: Nykyelektroniikan suursanakirja. englanti-suomi. (engelsk finsk elektronikordbok) Seppo Pohjolainen; [Ventura-asiantuntija: Jaakko Mäkikylä]; [piirroset: Petri Rotsten et al]. - [Helsinki]: Helsinki Media, 1999. - 1150 s. ISBN 951-832-052-7

Rekiaro, Ilkka: Gummeruksen suomi-englanti-suomi-sanakirja. Finnish-English Finnish Dictionary. Ilkka Rekiaro, Douglas Robinson. - 3. uus. laitos. - Jyväskylä: Helsinki: Gummerus.1999.1462 s. ISBN 951 -20-5407-8

Rekiaro, Ilkka: Suomi-englanti-suomi-sanakirja. (finsk-engelsk-finsk ordbok) Ilkka Rekiaro, Douglas Robinson. - 2. laaj. ja uus.

laitos, 8. p. - Jyväskylä Helsinki Gummerus, 1999. 1 460 s.
ISBN 951-20-5612-7

Rinkinen, Terhi. Luontomatkoilusanasto: suomi - englantia, englantia suomi. Nature tourism glossary. Punkaharju: KT-Paino, 1999. 217 s. ISBN 951-98158-0-5

Suomen murteiden sanakirja. 6. osa: kala - keynätä (finsk dialektordbok del 6) [toimitus Matti Vilppula päätoimittaja, Ulla Takala toimituspäällikkö; toimittajat: Terhi Ainiala, Nina Kamppi, Tarja Korhonen, Annamari Koskelo, Juhani Paronen, Kerttu Pohja, Katariina Rouvala, Eeva Tuominen, Maila Vehmaskoski, Pirkko Vuorenpää]. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 1999. - XV, 965 s., [1] taitekarttalehti: kartt. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja, ISSN 0355-5437; 36) ISBN: 951-9475-50-8 (koko teossarja, sid.) ISBN: 951-37-3046-8

Särkkä, Heikki: Englantilais-suomalais-englantilainen yleiskielen käyttösanakirja. English-Finnish-English general dictionary. Uud. laitos. Helsingissä: Otava, 1999. - 923, [5] s. ISBN 951-1-14607-6

Studia: studia-tietokeskus Suomi-saksa-suomi. (finsk-tysk-finsk ordbok) [... tekijäl. Joachim Böger, Helmut Diekmann, Hartmut Lenk, Caren Schröder]. - [Espoo]: Weilin + Göös, 1999. 714, [4] s. ISBN 951-35-6520-3

Talvitie, Jyrki K.: Saksa-suomi tekniikan ja kaupan sanakirja. (tysk-finsk ordbok över teknik och handel) 5. uus. laitos. Porvoo: WSOY, 1999. 1284 s. ISBN 951-0-201626-7

Teinonen, Seppo A.: Teologian sanakirja. (teologisk ordbok) 7 400 termiä. Seppo A.. Teinonen. - 2. korj. p. Helsinki: Kirjapaja, 1999. 367 s. ISBN 951-625-582-5

Nya ordböcker och ordlistor

Wiik, Kalevi: Jottan tarttis tehrä. Turun murteen sanakirja.
(ordbok över dialekten i Åbo) Porvoo: WSOY, 1999.123, [1] s.:
kuv. ISBN 951-0-23661-6

Island

Guðmundur Andr sson (1615?-1654). Lexicon Islandicum. Or ab k Gu mundar Andr ssonar. Ny  tg fa. Gunnlaugur Ing lfsson og Jakob Benediktsson  nnu ust  tg funa. Or fr  dit fyrri alda IV. Or ab k H sk lans. 1999 [1683]. xxxvii + 297 s.

Gu mundur Andr sson skrev en islandsk ordbok, *Lexicon Islandicum*, med forklaringer p  latin, 1650–1654. Ordboka var spesielt tiltenkt utenlandske l rde som hadde interesse for gammelislandsk litteratur. Derfor er ordforr det i boka delvis meget arkaisk, men ogs  finnes der et stort antall gloser og fraser fra 1600-tallet; ogs  ordspr k og diktning som man ikke har funnet i andre skrifter. Den f rste utgaven kom i 1683 (nesten 30  r etter Gu mundurs d d) og var meget d rlig – den hadde ingen feilfri side. I den nye utgaven har man rettet ulempene.

Gu mundur Andr sson var oppr rsk p  sin tid og ble fengslet for sin kritiske holdning til loven. Da han ble l slatt begynte han   studere i K benhavn Universitet og arbeidet i K benhavn inntil han d de i 1654.

Paolo M. Turchi.   lsk- slensk or ab k. I unn. 1999. 25 + 653 s.

Tidligere (1994) har Paolo Maria Turchi skrevet en islandsk-italiensk ordbok og hermed avslutter han et viktig og omfangsrikt ordboksarbeide. Ordforr det er hentet fra italiensk og islandsk n tidsspr k. Der er ogs  bl.a. kapittel om uttale og skrivem te og om regelmessig og uregelmessig b jning av italienske verb.

Norge

Garder, Egil Thomas: Ordbok for transportfag. Norsk, engelsk, fransk, tysk. Yrkeslitteratur as. Oslo 1996. 317 s.

Hem, Olav: Den store idrettsordboka. Norsk-engelsk, Engelsk-Norsk. Universitetsforlaget. Oslo 1998. 466 s.

Moen, Per og Per-Bjørn Pedersen: Engelsk-norsk/Norsk-engelsk ordbok. Det Norske Samlaget. Oslo 1998. 958 s.

Sverige

Barnens engelska ordbok A-Z. Red. Lotta Lyssarides, med bilder av Helena Davidsson Neppelberg. Bonnier Carlsen 1999 108 s. färgill.

Bevingat 90-tal. Ord och uttryck i årtusendets final. Samlade och kommenterade av Per-Anders Hellqvist. En bok för alla 1999. 168 s.

Engelsk-svensk ordbok på Ernest Hemingway. Red. Anders Melchior. Tal & ton 1999. 83 s.

FARs engelska ordbok. 9 uppl. Föreningen Auktoriserade revisorer (FAR) 1999. 511 s.

Industri teknisk ordbok: engelsk-svensk. Red. Nils E Stahre. HTI-Consult 1999. 434 s.

IT & datalexikon 2000. Red. Jerker Thorell. Liber 1999. 287

Lettisk-svensk ordbok: ca 30 000 uppslagsord inkl. 7 500 affärs- och juridiska termer. Red. Erika Sanika. 1999. 339 s.

Liten ordbok för underklassen. Red. Ann-Charlott Altstadt, Göran Greider. Ordfront 1999. 180 s.

Nationalencyklopedins ordbok [cd-rom] Bra Böcker 1999. 1 cd-romskiva + Användarhandbok 28 s.

Ordbok för ordlek. Red. Rolf Åsare. Stilförlaget 1999. 48 s.

Ordbok över svenska språket utg. av Svenska akademien (SAOB). Bd 32 : Stå an-Sväpa. 1999. Sp. 14505-15382.

Nya ordböcker och ordlistor

Svensk ordbok [cd-rom] 3 uppl. Norstedts ordbok. 1999 1 cd-romskiva + 1 handbok 11 s.

Svensk-kinesisk ordbok. Red. Chen Anen. 1999. 1 095 s.

Svenska ord med uttal och förklaringar. 3 uppl. Red. Martin Gellerstam och Kerstin Norén. Lexin (Språklexikon för invandrare) Statens skolverk Liber distribution 1999. 776 s + 33 bildteman.

Nordiska språkrådet

Nordiska språkrådet är en samarbetsorganisation för språknämnderna eller motsvarande organisationer i Norden.

Nordiska språkrådets uppgift är att främja den nordiska språkförståelsen, som är grunden för allt nordiskt samarbete, genom att bl.a. arrangera konferenser, medverka till utgivning av internordiska ordböcker och andra skrifter i ämnet samt stödja och sätta igång forskningsprojekt inom sitt intresseområde.

Nordiska ministerrådet stöder Nordiska språkrådet genom ett årligt anslag.

Under perioden 2000–2002 är Nordiska språkrådet placerat hos Dansk Sprognævn.

Språknämnderna i Norden

Språknämnderna (eller motsvarande organisationer) i Norden har till uppgift att bedriva språkvård inom sitt språkområde och stå till allmän tjänst med språklig rådgivning. Språknämnderna i Norden samarbetar, främst genom Nordiska språkrådet, i gemensamma frågor, och de har också samarbete med andra språk- och terminologioorganisationer inom och utom det egna landet.

Språknämnderna drivs helt eller delvis med statligt stöd, men organisationen kan variera något och så t.ex. är inte alla statliga. Det praktiska arbetet utförs vid sekretariat, och de flesta språknämnder har inrättat gratis telefonrådgivning. En viktig uppgift är att ge ut rättskrivningslistor och skrivregelsamlingar. Dessutom har nästan alla språknämnderna en egen tidskrift.

Adresser till språknämnderna i Norden

- Dansk Sprognævn
Njalsgade 80
DK-2300 KØBENHAVN S
Tfn +45-35 32 89 83
Fax +45-32 54 03 60
E-post sprognævet@dsn.dk
www.dsn.dk
- Forskningscentralen
för de inhemska språken
Sörnäs strandväg 25
FIN-00500 HELSINGFORS
Tfn +358-(0)9-731 51 (växel)
Fax +358-(0)9-731 53 55
E-post Aino.Piehl@kotus.fi
Tfn +358-(0)9-731 52 43 (sv.)
Fax +358-(0)9-731 52 97 (sv.)
E-post Charlotta.af-Hallstrom@kotus.fi (sv.)
www.kotus.fi
- Føroyska málnevndin
Málstovan
V.U. Hammershaimbøgøta 16
FO-100 TØRSHAVN
Tfn +298-31 23 97
Fax +298-31 84 48
E-post marius@fmd.fo
- Íslensk málstöð
Neshaga 16
IS-107 REYKJAVÍK
Tfn +354-552 85 30
Fax +354-562 26 99
E-post aripek@ismal.hi.is
www.ismal.hi.is
- Norsk språkråd
Postboks 8107 Dep
N-0032 OSLO
Tfn +47-22 42 40 20
Fax +47-22 42 76 76
E-post loland@sprakrad.no
www.sprakrad.no
- Oqaasiliortut/Grønlands
Sprognævn
Postbox 980
DK-3900 NUUK
Tfn +299-32 73 44
Fax +299-32 73 42
E-post oqaasileriffik@greenet.gl
- Samisk språknemnd
Postboks 296
N-9520 GUOVDAGEAIDNU
Tfn +47-78 48 77 88
Fax +47-78 48 77 89
E-post BAB@samediggi.no
- Svenska språknämnden
Box 20057
SE-104 60 STOCKHOLM
Tfn +46-(0)8-442 42 00
Fax +46-(0)8-442 42 15
E-post info@spraknamnden.se
www.spraknamnden.se
- Sverigefinska språknämnden
Box 20057
SE-104 60 STOCKHOLM
Tfn +46-(0)8-462 92 32
Fax +46-(0)8-442 42 15
E-post p.ehrnebo@kielilautakunta.se
www.spraknamnden.se/rskl/Sverigefinska.html

SKRIFTER

Språk i Norden (årsskrift)

LexicoNordica (tidsskrift)

Grundordlister: da-no, da-sv, no-da, no-sv, sv-da, sv-no, est-fi-est. Ca 40 s.

Ord for tal. (1990) 15 s.

Språk og litteratur i Norden 1980-1990. (1990) 172 s.

Grannespråk. Bibliografi for grunnskolen. (1991) 82 s.

The Nordic Languages. Their Status and Interrelations (1993) 245 s.

Dansk i EF – en situasjonsrapport om sproget (1993) 96 s.

Nordiska studier i leksikografi. I-IV (1992-1999) Ca 450 s

Statsnavne og nationalitetsord (1994) 39 s.

Att förstå varandra i Norden (1997) 56 s.

Skandinavisk ordbok (1994) 118 s.

Islandsk navneskikk og alfabet. Folder

Islendskur-føroyskur orðalisti (1995) 74 s.

Svenska ortnamn i Finland (1996). Folder

Nordisk møteordliste (1996) 46 s.

Nordens språk (1997) 215 s.

Nordisk leksikografisk ordbok (1997) 348 s.

Normer og regler. (1998). 366 s.

Utanlandske navn i Norden (1999). 263 s.

RAPPORTER

Nordisk språkplanlegging. (1981) 153 s.

Språk og samfunn i Norden etter 1945. (1985) 205 s.

De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet. 1-3 (1984-1986). Ca 250 s.

Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland (1988) 194 s.

Språknemndenes telefonrådgivning (1988) 270 s.

Ny giv i grannespråksundervisningen. (1988) 116 s.

Brevveksling mellom skoleklasser i Norden. (1989) 76 s.

Nordisk tv-teksting. (1989) 148 s.

De ikke-skandinaviske språkene i Norden. (1989) 96 s.

Lexikonord. Leksikografi i Norden. (1991) 88 s.

Norden framfor 90-tallet. Pohjoismaat 90-luvun alussa. (1991) 192 s.

Språkmöten och mötesspråk i Norden. (1991) 128 s.

Minority Languages. The Scandinavian Experience. (1992) 186 s.

Nordens språk i Baltikum. Pohjoismaiden kielet Baltiassa. (1992) 140 s.

Fagspråk i Norden. (1993) 240 s.

Nye statsnavn. (1993) 38 s.

Nordvisjoner. Språklige effekter av nordiska tevekanaler (1993) 69 s.

Nabosprogsundervisningens metodik. (1993) 44 s.

Nordens språk i EUs Europa. (1996) 157 s.

Nordens språk i EU. (1997) 72 s.

Terminologi och språkvård. (1999). 75 s.

Nordiskt klarspråkseminarium. (1999). 65 s.

Bättre språk i EU. (2000). 89 s.

Nordisk språkråd
Postboks 8107 Dep
N-0032 OSLO

Telefon: +47-22 42 05 70
Telefaks: +47-22 42 76 76
E-post: hauge@sprakrad.no